

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

**YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN İSTANBUL
MEDRESELERİNDE İŞLEV - MEKAN İLİŞKİSİNİN
İRDELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

FATMA YILMAZ

İstanbul, 2017

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

**YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN İSTANBUL
MEDRESELERİNDE İŞLEV- MEKAN İLİŞKİSİNİN
İRDELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

FATMA YILMAZ

Öğrenci No:

130808017

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL

İstanbul, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Yeniden İşlevlendirilen İstanbul Medreselerinde İşlev-Mekan İlişkisinin İrdelenmesi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 21/04/2017

Aday: Fatma YILMAZ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI SONUÇ TUTANAĞI

Beypent Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

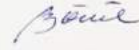
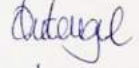

Aşağıda tez adı belirtilen yüksek lisans öğrencisi 130808017 no'lu Fatma YILMAZ'ın 15/05/2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavı¹ sonucunda 60 dakika süreyle sunduğu ve savunduğu tezi hakkında² oybirliğiyle/oyçokluğuyla BAŞARILI kararı verilmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla arz ederiz.

Anabilim Dalı : İç Mimarlık
Programı : İç Mimarlık
Tez Başlığı³ : Yeniden İşlevlendirilen İstanbul Medreselerinde İşlev-Mekan İlişkisinin İrdelenmesi

---

<u>Tez Sınav Jürisi</u>	<u>Öğretim Üyesi</u>	<u>İmza</u>
Danışman : Yrd.Doç.Dr. Bilge Yıldırım Gönül		
Üye : Prof.Dr. Ayşe Uğur Tütengil		
Üye : Yrd.Doç.Dr. Melahat Küçükarslan Emiroğlu		

¹ Jüri üyeleri söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde toplanarak öğrenciyi tez savunma sınavına alır. Belirlenen günde yapılamayan jüri toplantısı, katılanların hazırladığı bir tutanakla enstitü yönetimine bildirilir. Bu durumda jüri en geç onbeş gün içinde toplanarak adayı tez savunma sınavına alır. Tez savunma sınav süresi en az 45 dakikadır. Yüksek lisans tez savunma sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru-yanıt bölümlerinden oluşur ve dinleyiciye açıktır. (Beypent Lisanüstü eğitim ve Öğretim Yönetmeliği-Madde30-3)

² Tez sınavının tamamlanmasından sonra jüri, tez hakkında "kabul", "düzeltme" veya "red" kararı verir. Jüri başkanı, jüri üyelerince imzalanmış sınav tutanağını, tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili enstitü yönetimine teslim eder. Tezi başarısız bulunan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak ve yönetmelikte belirtilen usullere uygun olarak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sınavında da tezi kabul edilmeyen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir. (Beypent Lisanüstü eğitim ve Öğretim Yönetmeliği-Madde30-4)

³ Heride doğabilecek aksaklıkların engellenmesi için tezin başlığının yazılması gerekmektedir.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamı hazırlarken, çalışmalarım üzerinden verdiği kritikler ile beni yönlendiren danışman hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL'e ilgi ve anlayışından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Nisan 2017

Fatma YILMAZ

İç Mimar

Adı ve Soyadı :Fatma YILMAZ
Danışmanı :Yrd. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL
Türü ve Tarihi :Yüksek Lisans, 2017
Alanı :İç Mimarlık
Kelimeler :Tarihi Yapı, Medrese, Yeniden işlevlendirme, İç Mekan,
İşlev, Mekan-Adaptasyon

ÖZET

YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN İSTANBUL MEDRESELERİNDE

İŞLEV - MEKAN İLİŞKİSİNİN İRDELENMESİ

Tarihi yapılar sosyal, kültürel ve mimari değerler taşımaktadırlar bu nedenle korunarak kullanılması kültürel sürekliliğinin devamlılığı açısından önemlidir.

Yeniden işlevlendirme; yapı, mekan ve işlev bakımından uygun kararlar doğrultusunda yapıldığında, tarihi yapıların korunması için bir fırsat olarak görülebilir. Seçilen yeni işlev ile mekanın uyumlu olması hem yapı için hem de yeni işlevin işleyiş programı için önemlidir. Uygun olmayan işlev seçimi hem yapıyı yapısal ve mekânsal anlamda zorlayacak hem de yeni işlevden verim alınamamasına neden olacaktır.

İnşa edildikleri dönemin eğitim kurumları olan medreseler; eğitim anlayışının değişmesiyle birlikte işlevsel geçerliliğini kaybetmiş olup, fiziksel ömürlerini tamamlamadıklarından dolayı yeniden işlevlendirilmeye uygun yapı grubu olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Tarihsel süreç içinde medreselerin; mehterhane, sağlık ocağı, depo, dispanser gibi farklı pek çok işlevle kullanıldıkları görülmektedir. Bu işlevsel çeşitlilik; eğitim, sağlık, kültür ve turizm, ticaret ve diğer işlevlerle kullanılmak üzere sınıflandırılabilir. Bu kullanımlar alanları, medreselerin korunması bakımından kimi zaman olumlu kimi zamansa olumsuz sonuçlara neden olmuştur.

Eğitim ve kültür & turizm alanında kullanıma açılan medreseler incelendiğinde; toplum yararına olan bu kullanımların, mekân-işlev ilişkisi bakımından doğru sonuçlar oluşturduğu görülmüştür. Buradaki koruma yaklaşımının doğruluğu, yeni işlevin yapının özgün işlevi ile uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır.

Sağlık ve ticaret alanlarında kullanıma açılan Medreseler incelendiğinde; mekan-işlev ilişkisinin sağlanamadığı ve yeni işlevin eylemsel ihtiyaçları karşılamak için mekânsal potansiyelin zorlanması nedeniyle koruma bakımından uygun olmayan sonuçlar ortaya çıkardığı görülmüştür.

Sonuç olarak; yeniden işlevlendirmenin medreselerin korunmasında doğru bir yaklaşım olabilmesi için mekan-işlev ilişkisinin sağlanması gerekmektedir. Doğru işlev seçimi bilinçli bir koruma yaklaşımı ve mekan-işlev ilişkisi gözetilerek gerçekleştirildiğinde, tarihi yapılar kullanılarak korunmuş olacaktır.

Name and Surname : Fatma YILMAZ
Supervisor : Asst. Assoc.Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL
Degree and Date : Master, 2017
Major : Interior Architecture
Key Words : Historical Structure, Madrasa, Refunctioning Interior Area,
Area-Adaptation

ABSTRACT

EXAMINATION OF FUNCTION - SPACE RELATIONSHIP IN REFUNCTIONING OF ISTANBUL MADRASSAS

Refunctioning; when done in accordance with appropriate decisions in terms of structure, space and function, can be seen as an opportunity for the preservation of historical buildings. The compatibility of the selected new function with the space is important both for the structure and for the operations program of the new function.

In the historical process, it is observed that madrassas are used with many different functions. This functional diversity; can be classified as educational, healthcare, culture and tourism, trade and other functions.

When madrassas that are used in the fields of education and culture & tourism are examined; it has been seen that these uses benefiting the society, constitute correct results in terms of space-function relationship. The correctness of the conservation approach here is due to the fact that the new function is compatible with the original function of the structure.

When madrassas that are used in the fields of healthcare and trade; it has been found out that the space-function relationship has not been able to be achieved and the new function has resulted yielding inadequate consequences in terms of conservation, since spatial potential of the structures are obtruded to meet with the operational needs of the new function.

As a result; it is necessary to ensure the space-function relationship so that the refunctioning can be a correct approach for the preservation of the madrassas. When the selection of the right function is done by a conscious conservation approach, and by paying regard to the space-function relationship, historic buildings can be properly preserved and used.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç.....	1
1.2 Kapsam.....	3
1.3 Yöntem.....	3
2. MEDRESE KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ, MİMARİ VE MEKANSAL ÖZELLİKLERİ	5
2.2 Medrese Kavramı ve Ortaya Çıkışı.....	6
2.2 Medreselerin Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi.....	7
2.2.1 Büyük Selçuklu Devleti Dönemi Medreseleri	7
2.2.2 Anadolu Selçuklular Dönemi Medreseleri.....	7
2.2.3 Beylikler Dönemi Medreseleri.....	9
2.2.4 Erken Osmanlı Dönemi Medreseleri.....	10
2.2.5 Osmanlı Devleti Dönemi Medreseleri	12
2.3 Medrese Mimarisi ve Mekansal Açından Değerlendirilmesi	14
3. TARİHİ YAPILARDA YENİDEN İŞLEVLENDİRMENİN İÇ MEKAN AÇISINDAN İNCELENMESİ	22
3.1 Yeniden İşlevlendirme Kavramı ve İç Mekân Açısından Önemi	22
3.2 Tarihi Yapılarda Yeniden İşlevlendirmeyi Gerektiren Etkenlerin İç Mekân Açısından Değerlendirilmesi.....	24
3.2.1 İç Mekânda Tarihi ve Kültürel Süreklilik	25
3.2.2 Toplumsal Değişimin Mekansal Yansımaları.....	26.

3.2.3 Çevresel ve Konumsal Faktörlerin Etkisi	27
3.2.4 Ekonomik Faktörlerin Etkisi	28
3.3 Yeniden İşlevlendirmenin Ulusal ve Uluslararası Koruma Kararlarındaki Yeri	29
3.4 Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapılarda İç Mekân Müdahaleleri	31
3.4.1 Mekân Değişimleri.....	33
3.4.1.1 Mekânsal Bölünme.....	35
3.4.1.2 Mekânsal Birleştirme	35
3.4.1.3 Mekânsal Ekler.....	36
3.4.1.4 Mekânsal Kimlik Değişimi	36
3.4.2 Mekânsal Konfor Koşulları.....	37
3.4.3 Strüktür ve Malzeme Değişimleri	39
4. İSTANBUL'DAKİ MEDRESELERİN İŞLEVSEL POTANSİYELLERİNİN MEKANSAL ANALİZİ.....	41
4.1 İstanbul Medreselerinin Kullanım Durumlarının İncelenmesi	44
4.2 İstanbul Medreselerinin Yeniden İşlevlendirilmesi ve Mekânsal Analizleri.	48
4.2.1 Eğitim Alanında İşlevlendirilen Bir Örnek Olarak Şemsi Paşa Medresesinin Mekansal Analizi.....	58
4.2.2 Sağlık Alanında İşlevlendirilen Bir Örnek Olarak Mihrimah Sultan Medresesi'nin (Üsküdar) Mekansal Analizi	69
4.2.3 Kültür ve Turizm Alanında İşlevlendirilen Bir Örnek Olarak Siyavuş Paşa Medresesi'nin Analizi	81
4.2.4 Ticaret Alanında İşlevlendirilen Bir Örnek Olarak Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nin Mekansal Analizi.....	93
5. SONUÇ.....	109
KAYNAKLAR	119
İNTERNET KAYNAKLARI	126

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 2.1. Medrese Mekanlarının Plan Üzerinden Gösterimi.....	14
Tablo 2.2. Üstü Açık ve Kapalı Avlulu Medrese Örnekleri.....	16
Tablo 4.1. İstanbul Medreseleri Plan Tipolojisi	43
Tablo 4.2. Kullanıma Kapalı Olan İstanbul Medreseleri – Harap durumda olanlar ..	45
Tablo 4.3. Kullanıma Kapalı Olan İstanbul Medreseleri – Restorasyon Çalışması Devam edenler	46
Tablo 4.4. Kullanıma Kapalı Olan İstanbul Medreseleri – Restorasyon Çalışması Bitenler.....	47
Tablo 4.5. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreselerinin Yeni İşlev Alanları	52
Tablo 4.6. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreseleri ve Yeni işlevleri - Eğitim ...	54
Tablo 4.7. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreseleri ve Yeni işlevleri – Kültür ve Turizm	55
Tablo 4.8. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreseleri ve Yeni işlevleri –Ticaret....	56
Tablo 4.9. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreseleri ve Yeni işlevleri – Sağlık.....	57
Tablo 4.10. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreseleri ve Yeni işlevleri – Diğer....	57
Tablo 4.11. Şemsi Paşa Medresesi Hakkında Genel Bilgi	61
Tablo 4.12. Şemsi Paşa Medresesinde Mekanların Yeni Kullanımları.....	62
Tablo 4.13. Şemsi Paşa Medresesinde Hücrelerin Değerlendirilmesi	64
Tablo 4.14. Şemsi Paşa Medresesinde Revakların Değerlendirilmesi	65
Tablo 4.15. Şemsi Paşa Medresesinde Dershanenin Değerlendirilmesi	66
Tablo 4.16. Şemsi Paşa Medresesinde Avlunun Değerlendirilmesi.....	67
Tablo 4.17. Mihrimah Sultan Medresesi Hakkında Genel Bilgi	70
Tablo 4.18. Mihrimah Sultan Medresesi Mekanlarının Yeni Kullanımları	71
Tablo 4.19. Mihrimah Sultan Medresesinde Hücrelerin Değerlendirilmesi	73
Tablo 4.20. Mihrimah Sultan Medresesinin Revakların Değerlendirilmesi.....	76
Tablo 4.21. Mihrimah Sultan Medresesinde Dershanenin Değerlendirilmesi	77
Tablo 4.22. Mihrimah Sultan Medresesinde Avlunun Değerlendirilmesi	78
Tablo 4.23. Siyavuş Paşa Medresesi Hakkında Genel Bilgi	85
Tablo 4.24. Siyavuş Paşa Medresesinde Mekanların Yeni Kullanımları.....	86
Tablo 4.25. Siyavuş Paşa Medresesinde Hücrelerin Değerlendirilmesi	89
Tablo 4.26. Siyavuş Paşa Medresesinde Revakların Değerlendirilmesi	90

Tablo 4.27. Siyavuş Paşa Medresesinde Avlunun Değerlendirilmesi.....	90
Tablo 4.28. Çorlulu Ali Paşa Medresesi hakkında Genel Bilgi.....	96
Tablo 4.29. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Mekanlarının Yeni Kullanımları.....	97
Tablo 4.30. Çorlulu Ali Paşa Medresesinde Hücrelerin Değerlendirilmesi.....	99
Tablo 4.31. Çorlulu Ali Paşa Medresesinde Avlunun Değerlendirilmesi.....	101
Tablo 4.32. Çorlulu Ali Paşa Medresesinde Revaklarının Değerlendirilmesi.....	104
Tablo 4.33. Çorlulu Ali Paşa Medresesinde Dershanenin Değerlendirilmesi.....	105
Tablo 5.1. Yeniden İşlevlendirilen İstanbul Medreselerinin İşlev-Mekan İlişkisinin Değerlendirilmesi.....	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Konya Karatay Medresesi Planı (Url-1)	8
Şekil 2.2. Ak Medrese Alt ve Üst Kat Planı (Akt: Doğan, Kuran, 2013)	10
Şekil 2.3. İznik Süleyman Paşa Medresesi (Akt: Ayverdi, Ülgen, 1989).....	12
Şekil 2.4. Medresetü'l Kuzat (Url-2)	13
Şekil 4.1. Şemsi Paşa Medresesi Mekan Örgütlenmesi.....	67
Şekil 4.2. Şemsi Paşa Medresesi Hücrelerinin Kullanım Durumları	68
Şekil 4.3. Şemsi Paşa Medresesi Mekansal Unsurlar	68
Şekil 4.4. Şemsi Paşa Medresesi Revakların Kullanım Durumu.....	70
Şekil 4.5. Şemsi Paşa Medresesi Dershanenin Kullanım Durumu.....	71
Şekil 4.6. Şemsi Paşa Medresesi Avlunun Kullanım Durumu	72
Şekil 4.7. Mihrimah Sultan Medresesi Mekan Örgütlenmesi.....	76
Şekil 4.8. Mihrimah Sultan Medresesi Hücrelerinin Kullanım Durumları.....	77
Şekil 4.9. Mihrimah Sultan Medresesi Mekansal Unsurlar	78
Şekil 4.10. Mihrimah Sultan Medresesi Revakların Kullanım Durumu.....	80
Şekil 4.11. Mihrimah Sultan Medresesi Dershanenin Kullanım Durumu	82
Şekil 4.12. Mihrimah Sultan Medresesinde Avlunun Kullanım Durumu	83
Şekil 4.13. Mihrimah Sultan Medresesi Dönüşümünde Karşılaşılan Sorunlar	85
Şekil 4.14. Siyavuş Paşa Medresesi Mekan Örgütlenmesi	91
Şekil 4.15. Siyavuş Paşa Medresesi Hücrelerin Kullanım Durumları.....	92
Şekil 4.16. Siyavuş Paşa Medresesi Mekansal Unsurlar	93
Şekil 4.17. Siyavuş Paşa Medresesi Revakların Kullanım Durumu.....	94
Şekil 4.18. Siyavuş Paşa Medresesi Avlunun Kullanım Durumu	95
Şekil 4.19. Siyavuş Paşa Medresesi Danıma ve Bilet Gişesi (Çağdaş Ek).....	96
Şekil 4.20. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Mekan Örgütlenmesi	102
Şekil 4.21. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Hücrelerin Kullanım Durumları.	103
Şekil 4.22. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Mekansal Unsurlar.....	105
Şekil 4.23. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Avlunun Kullanım Durumu.....	107
Şekil 4.24. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Revakların Kullanım Durumu	108
Şekil 4.25. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Dershanenin Kullanım Durumu.....	109
Şekil 4.26. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Mutfak ve Servis Alanı.....	110
Şekil 4.27. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Nargile Hazırlık Alanı.	111

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 4.1. İstanbul Medreselerinin Kullanım Grafiği	44
Grafik 4.2. Kullanıma Kapalı Olan Medreselerin Durum Grafiği	45
Grafik 4.3. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreselerinin Yeni İşlev Alanları	50
Grafik 4.4. Eğitim Alanında Kullanılan Medreselerin İşlev Dağılım Grafiği	64
Grafik 4.5. Kültür ve Turizm Alanında Kullanılan Medreselerin İşlev Dağılımı ...	87
Grafik 4.6. Ticaret Alanında Kullanılan Medreselerin Yeni İşlev Dağılımı.....	98

KISALTMALAR

TDK : Türk Dil Kurumu

ICOM : International Council of Museums

1. GİRİŞ

Zamanın sürekliliğinin neden olduğu kültürel, fiziksel ve toplumsal çevre şartlar, insanların ihtiyaçlarını değiştirmekte ve mekanlar da bu değişimden etkilenmektedir. Değişime ve yeni ihtiyaçlara cevap veremeyerek işlevini yitiren tarihi yapıların kullanım dışı kalmaması için, günün koşulları göz önüne alınarak mekanların yeniden işlevlendirilmesi, bu yapıların kültürel ve tarihsel sürekliliğini sağlayarak gelecek nesillere aktarılması bakımından önemlidir. Tarihi yapılar içinde yer alan medreseler, toplum yapısının ve eğitim sisteminin değişmesinden dolayı asıl işlevlerini yitirmiş ve bazıları yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmıştır

Tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme yapılırken;

- Yapının mimari ve mekânsal kimliği
- Tarihi ve kültürel sürekliliği
- Yapının asıl işleviyle olan uyumu

yapının yer aldığı çevre ve ihtiyaçlarıyla olan ilişkisi önemlidir. Bu nedenle tarihi yapılar içinde yer almakta olan, yeniden işlevlendirilen İstanbul medreseleri bu çalışmada sistematik bir araştırma ile ilgili örnekler karşılaştırılarak ve medreselerin yeni işleve bağlı mekansal adaptasyonları incelenerek, verilen yeni işlevlerin ortaya çıkaracağı mekânsal sorunların önüne geçilmesi ve medreseler için doğru işlev seçiminin yapılması amaçlanmıştır.

1.1 . Amaç

Tarihi yapılar toplumların yaşam biçimlerini, kültürlerini gelenek ve göreneklerini yansıtmaktadırlar. Bu yapıların gelecek kuşaklara aktarılması kültür sürekliliğinin sağlanabilmesi için önemlidir. Tarihi yapıların gelecek kuşaklara sağlıklı bir biçimde aktarılabilmesi için yapının kullanılarak korunması gerekmektedir. Tarihi bir yapıyı kullanarak koruma ancak yapının fiziki şartlarına ve mekansal özelliklerine uygun aynı zamanda günün ihtiyaçlarına cevap verebilen yeni işlev ile sağlanabilmektedir.

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirme sürecinde yeni işlevin tarihi yapıya doğru biçimde adapte edilebilmesi yapıların tarihi özelliklerinin korunması ve yeni işlevin getirdiği tüm eylemsel ihtiyaçları karşılayabilmesi açısından önemlidir. Yapılar iç mekan ve dış cephesi ile birlikte bir bütündür ve bu bütünlük sayesinde yapıların özgün kimliği oluşmaktadır. Tarihi bir yapının sadece dış cephesinin yasalarla koruma altına alınmakta fakat iç mekanlarının yeteri kadar koruma altına alınmamaktadır. Bu durum hem yapıların sahip oldukları özgün kimliğini kaybettirmekte hem de yapıların yansıtmakta oldukları toplumun kültür ve yaşam biçimlerinin gelecek kuşaklara yanlış aktararak kültürel sürekliliğe zarar vermektedir.

Değişen ihtiyaçlardan dolayı günümüzde bazı yapı türlerine ihtiyaç kalmamıştır. Fakat bu yapıların tarihi yapı olmalarından ve fiziki varlıklarını devam ettiriyor olmalarından dolayı yeniden işlevlendirilerek insan yararına hizmet etmesi yapıların güncel kalması için önemlidir. Bu yapı türleri arasında medreseler de yer almaktadır.

Medreseler eğitim ve öğretim verilmesi amacı ile kurulmuş kurumlardır.1924 yılına kadar eğitim kurumu işlevi ile insanlara hizmet etmişlerdir. 1924' te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat kanunu ile bu kurumlar kapatılmış ve sahip oldukları işlevini kaybetmişlerdir. Bu yapılar, fiziki yapılarını koruduklarından dolayı karşımıza yeniden kullanıma uygun yapılar olarak çıkmaktadır. Bu yapıların yeniden işlevlendirilmesi sırasında yapının yapısal ve mekansal özelliklerine uygun işlev verilmemesinden dolayı bazı medreseler özgünlüğün mimari kimliğini yitirmiştir.

İstanbul'da yer alan medreselerin bugünkü durumuna ışık tutmayı hedefleyen bu çalışmanın amacı: Özgün işlevini yitirmiş olan medreselerin kullanım durumlarını saptayarak, yeniden işlevlendirilen medreselerin işlevsel potansiyellerinin mekânsal analizlerini örnekler ışığında açığa çıkarmaktır.

1.2. Kapsam

Bu çalışma; çağın gerekliliklerine ayak uyduramayıp işlevini kaybetmiş, tarihi ve kültürel değer taşıyan ve günümüzde yeni kullanımı sayesinde tekrar toplumsal yaşama kazandırılan İstanbul medreselerini kapsamaktadır. Yeniden işlevlendirme kapsamında İstanbul'da bulunan 55 adet medresenin; yapısal ve mimari özelliklerinin genel olarak incelenmesinin ardından kullanım alanı olarak; eğitim, sağlık, kültür ve turizm, ticaret ve diğer kullanımlar olarak sınıflandırılmıştır. Eğitim alanında kullanımda; Şemsi Paşa Medresesi, sağlık alanında; Mihrimah Sultan Medresesi, kültür ve turizm alanında; Siyavuş Paşa Medresesi, ticaret alanında; Çorlulu Ali Paşa Medresesi örnekleri, yeniden işlevlendirme kapsamında mekan-işlev ilişkisi uygunluğu açısından incelenmiştir.

1.3. Yöntem

Çalışmanın ilk aşamasında çalışma ile ilgili olan; yeniden işlevlendirme kavramı, tarihi yapılar, ve medreseler hakkında tezler, kitaplar, seminerler, makaleler vb. kaynaklar incelemiş, yazılı, çizili ve görsel kaynaklara ulaşılmış, internet ortamında yapılan araştırmalardan faydalanılarak literatür taraması yapılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen medrese yapılarının Vakıflar Bölge Müdürlüğünden temin edilen rölöve ve restorasyon çalışmaları, yerinde tespitler, fotoğraflar ve literatür araştırmalarından faydalanılmıştır. Ayrıca;

- Yapıların mimari ve mekansal özellikleri, tarihsel gelişimi, mevcut durumlar tarama betimleme yöntemi ile geçmişten günümüze tarihsel yöntem kullanılarak durumları saptanmıştır.
- Eğitim, sağlık, kültür ve turizm ve ticari alan olmak üzere 4 ana başlıkta yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmış olan medreseler, esas bölümleri olan hücre, revak, avlu ve dersane mekanlarının;
  - yeni işlevi,
  - yeni işlevin eylemsel ihtiyaçlarının karşılanma durumu,
  - mekansal özgünlüğün korunma durumu incelenerek işlev-mekan adaptasyonu ortaya koyulmuştur.

- İzleme yaklaşımı ile seçilen medreselerin yeni işlevinin mekana adaptasyonu sırasında ortaya çıkan sorunlar incelenmiştir. Sorunlara yönelik medreselerde yerinde tespitler yapılmıştır.
- Alan çalışması sonucunda, yeniden kullanıma sunulan medreselerde meydana gelen mekansal ve yapısal değişimler ortaya koyulmuş ve bu değişimlerin medrese tipolojisine olan etkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıflar Üsküdar Bölge Müdürlüğü ve Vakıflar Beyoğlu Bölge Müdürlüğü yetkilileri ile yazılı ve sözlü görüşmeler yapılmıştır.
- Çalışma alanı olarak belirlenen medreselerde sorunların saptanması amacı ile fotoğraflar çekilmiş ve ortaya atılan fikirlerin desteklenmesi amacı ile kullanılmıştır.

Özet olarak konunun araştırılması sırasında; tarihsel yöntem, literatür araştırması, betimleme, yazılı ve sözlü görüşmeler, yerinde inceleme, fotoğraflama gibi yöntemler kullanılmıştır. Tez, makale, seminer, kitap, ve bildirilerin taraması yapılarak, bu kaynaklardan alınan bilgiler ve gözlemlerden yararlanılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

2. MEDRESENİN TANIMI, TARİHSEL GELİŞİMİ, MİMARİ VE MEKANSAL ÖZELLİKLERİ

2.1. Medrese Kavramı ve Ortaya Çıkışı

Medrese, içinde eğitim ve öğretimin verildiği mekan için kullanılan bir kavramdır. Medrese, sözcük olarak ders okutulan, eğitim ve öğretim verilen yer manasında olup Arapçadaki “de-re-se” kökünden gelmektedir. Medrese, okunmakta olan yer ile birlikte öğrencinin içerisinde oturup kalktığı, yaşadığı bir bina anlamına gelmektedir (Mazaheri,1964,s:120-121) .

Medreselerin ortaya çıkışı İslam dünyasındaki ilmi çalışmaların başlangıcına kadar gitmektedir. Hz. Muhammed döneminde inşa edilen mescidin bir parçası olan Suffa’ da ilmi çalışmalar başlamıştır ve camide ya da cami yakınlarındaki küçük mescitlerde devam etmiştir (Baltacı,2005,s: 64).

Emeviler ve dört halife döneminde yapılan fetihlerin neticesinde hızla yayılan İslamiyet büyük grup ve kitlelerin dini açıdan aydınlatılmasını gerektirmiştir. Müslümanlığı yeni kabul eden kişiler İslam dinini öğrenmek için camiye gitmektedirler. Bu ortamda camiye dini öğrenmek için gelen kişilerin yüksek sesle konuşmaları, münazaraların yaşanması, namaz için camiye gelenleri rahatsız eder hale gelmiştir. Cami mekanlarının asıl işlevlerinin ibadet yeri olmasından dolayı, eğitim öğretim özellikleri taşıyan ve bu işlev için uygun yeni mekanların gerekliliği ortaya çıkmıştır. İlk medreseler camiler, mescitler ve onlarla beraber onların içinde öğretim görülebilecek bölmelerden oluşmaktaydı. Fakat toplum yapısının zamanla gelişmesi ile medreselerin mimari yapıları camilerden ve mescitlerden farklılaşarak kendine özgün medrese yapıları haline gelmiştir (Mez, 2000, s:215).

Medreselerle birlikte camilerde de eğitim devam etmiştir. Genel olarak medreselerdeki eğitim camideki eğitimden çok farklı değildi. Fakat medreselerdeki eğitim daha sistemli ve düzenlidir. Medreselerde sadece ileri seviyede, camilerde ise seviye gözetilmeden eğitim verilmiştir. Medreselerde değişik derslerden oluşan bir programa bağlı olarak sistemli bir şekilde eğitim verilmiştir (Kuran, 1969,s:45-46).

Medreselerin ortaya çıkışıyla ilgili farklı görüşler olmakla birlikte genel görüş Büyük Selçuklu devletinde vezir olan Nizamülmülk zamanında onun gayretiyle ilk

sistemli örneğin ortaya konulduğudur. Başta Bağdat olmak üzere Selçuklu Devletinin birçok şehrinde Nizamiye Medreseleri kurulmuştur. Nizamül-Mülk'ü medrese kavramını ilk oluşturan kişi olarak değil, ilk düzenli ve teşkilatlı medreseyi kuran kişi olarak açıklamıştır. Günümüzde özel vakfiyelerle kurulup devlet tarafından yardım gören medreselerin Nizamül-Mülk'den önce de mevcut olduğu bilinmektedir (Kuran, 1969,s:51).

- **Medreseye bağlı kurumlar**

Medreselerin ilk ortaya çıktığı dönemde sadece öğretim ve eğitimin verildiği bir kurumdur. Zaman içerisinde medreselere bağlı yeni kurumlar ve yapılar inşa edilmiş böylece medreseler külliyeleşmiştir. Medreselere bağlı oluşturulmuş olan birimlerse şöyledir:

- Mecitler ve Camiler
- Kütüphaneler
- Tekke ve Zaviyeler
- Vakıf
- İmaret

- **Medreselerde Isınma, yemek yeme ve sosyal hayat**

Medrese hücrelerinin duvarında yer almakta olan sabitlenmiş ocaklar mekansal kimliğin bir parçası olup ocağa bağlı olan bacalarda dış cephede mimari bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekanlarda ocaklara rastlanmış olmasına rağmen yine de Anadolu medreselerinin nasıl ısıtıldığıyla ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır (Demiralp,1999,s: 215).

II. Meşrutiyete kadar medreselerde yemek problemi öğrenciler açısından imaretler tarafından giderilmekteydi. İmaretler devlet bütçesinden ayrılan gelir ile medreselerde eğitim gören öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Mimari açıdan bakıldığında ise medreselerin yemek salonları herkesin bir arada oturabileceği ve U şeklinde bir düzene sahiptir (Hayri, 1326,s:4-5).

2.2. Medreselerin Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi

Medrese, içinde eğitim ve öğretimin verildiği mekân için kullanılan bir kavram olduğu diğer bölümlerde açıklanmıştı. Medrese sözcüğünün tam olarak ilk kez hangi yapı için kullanıldığı bilinmemektedir. İlk medreselerin 10. Yüzyılda Horasan ve Maverannehir bölgesinde inşa edilmiş oldukları düşünülmektedir. Bu dönemde yapılmış olan medreselerden günümüze gelebilmiş örnek bulunmadığından dolayı plan şemaları hakkında bilgi edinilememiştir (Birişik,C.28,s:338).

2.2.1. Büyük Selçuklu Dönemi Medreseleri

Medreselerin kuruluş ve gelişmesindeki en büyük rol Büyük Selçuklu Türklerine aittir. Medreselerin resmi olarak devlet eliyle kurulması ve bu teşkilatın her detayının tespiti Büyük Selçuklu döneminde gerçekleşmiştir. Medreseler ilk olarak İran'ın Nişabur şehrinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir ve Nizamül-mülk tarafından düzenli ve sistemli hale getirilmiştir. Medreselerin yapısı ve işleyişi bakımından Anadolu Selçukluları, Beylikler ve Osmanlı medreselerine örnek olmuşlardır. 11. yüzyılın ortalarında ve sonlarında başta Selçuklu topraklarında olmak üzere tüm İslam dünyasına yayılmıştır (Köşklü,1999,s:13).

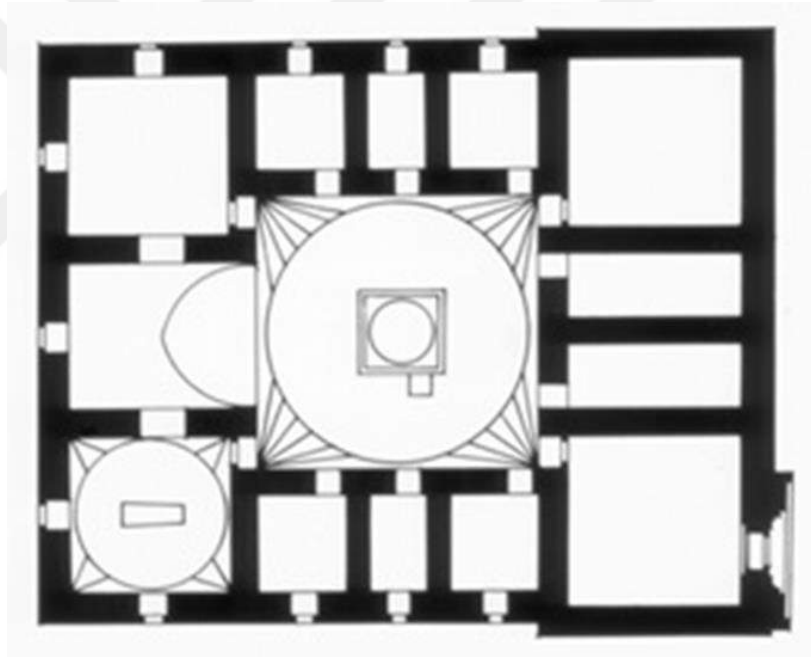
2.2.2. Anadolu Selçuklu Dönemi Medreseleri

Anadolu Selçukluları 11. yüzyılda Büyük Selçuklu Devleti'nin siyasi ve idari alanda devamı niteliğindedir. Moğol istilasını nedeniyle doğudan gelen bilim adamları, sanatçılar ve düşünürlerin Anadolu'ya yerleşmeleri Selçuklu medreselerinin ilim ve kültür merkezi olmasına neden olmuştur. Anadolu Selçuklu Medreseleri, Büyük Selçuklu Devleti Nizamiye Medreselerinin devamı olmuştur. Bir medresede, yirmi ile kırk arasında öğrenci bulunur; bir hücrede birkaç öğrenci birlikte kalırdı (Çay, 1984,s:108).

Medreselerde tam ihtisaslaşma Anadolu Selçukluları döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde medrese mimarlığında yeni denemeler ortaya koyulmuştur. Büyük Selçuklu dönemi medreselerinin genel özelliği olan avlulu dört eyvanlı plan şeması, Anadolu Selçuklu dönemi medreselerinde de kullanılmıştır. Büyük Selçuklu dönemine ait medrese örneklerinde olduğu gibi eyvanlar avlunun dört kenarında bulunmaktadır (Çay,1984,s: 110).

Bu dönemde hem kapalı hem de açık avlulu medreseler yapılmıştır. Avlusu büyük bir kubbeyle kapalı olan medreselere kapalı avlulu medrese denilmektedir. Kapalı medrese tipinin ilk örnekleri; Niksar ve Tokat'taki Yağıbasan medreseleridir. Bu plan şemasına sahip medreseler Osmanlı dönemine kadar tercih edilmiştir. Osmanlı döneminde ise açık avlulu medrese plan şeması daha çok tercih edilerek uygulanmıştır. Bu tipte tek, çift, üç ve dört eyvanlı ve bir veya iki katlı çözümler yapılmıştır (Özkan,2007,s:53). Anadolu Selçuklu medreselerine örnek olarak;

- Konya Karatay Medresesi
- İnce Minareli Medrese
- Gök medrese
- Çifte Minareli Medrese
- Buruciye Medresesi'ni gösterebiliriz.

Şekil 2.1. Konya Karatay Medresesi Planı (url-1).

2.2.3. Beylikler Dönemi Medreseleri

13. yüzyılın sonundan itibaren egemenliklerini kaybeden Anadolu Selçukluları parçalanmış ve küçük beylikler haline gelmişlerdir. Bu beylikler Anadolu Selçuklularından kalan medrese kültürünü devam ettirmişlerdir.

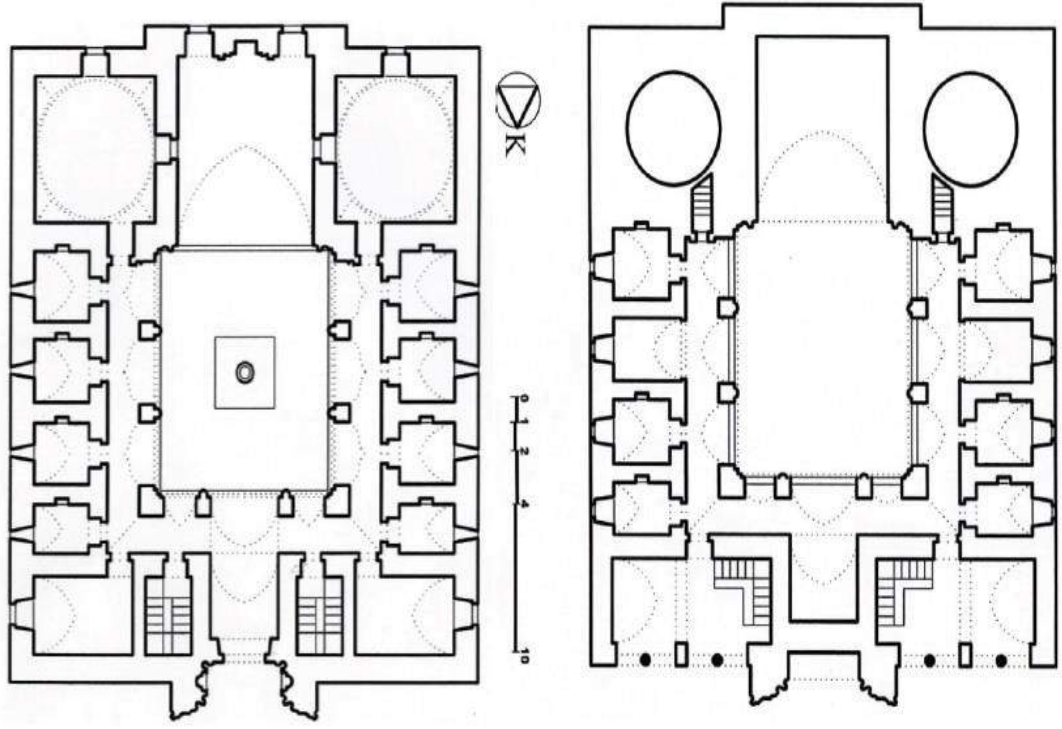
Aptullah Kuran, Osmanlı öncesi Anadolu medreselerini yerleşme özelliklerine göre şu şekilde sıralamıştır;

- Bir yapı ya da manzumeden ayrı olarak inşa edilen bağımsız medreseler,
- Avlusu olmayan ve bir cami ile aynı avluyu paylaşan medreseler,
- Büyük kapsamlı olarak külliye içinde yer alan medreseler.

“Medrese mimarisinde eyvan, kare ya da dikdörtgen biçiminde tasarlanarak statik bir iç avluya estetik bakımından hareket ve yön veren, fonksiyon bakımından ise medresenin güneş ve yağmurdan korunmuş fakat kapalı olmayan çalışma ve dinlenme mekanıdır.” (Kuran,1969,s:131-132).

Osmanlılar dışında, Anadolu Beylikleri ve Anadolu Selçukluları döneminde avlu, kışlık dersane mekanı, eyvan ve öğrenci hücreleri medreselerde bulunması zorunlu olan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mescit, türbe, minare, revak, şadırvan isteğe bağlı olarak yapılan birimlerdir. Medreselerin yapımında yapı malzemesi olarak moloz taş, kabayonu veya kesme taş kullanılmış olup devşirme yapı malzemeleri ise duvar örgüsünde kullanılmıştır (Kuş,2008). Beylikler dönemi medreselerine örnek olarak;

- İznik Ak Medrese
- Hatuniye Medresesi
- Dünder Bey Medresesi’ni verebiliriz.

Şekil 2.2. Ak medrese alt ve üst kat planı (Akt:Doğan,Kuran,2013,s:131).

2.2.4. Erken Osmanlı Dönemi Medreseleri

Beylikler döneminde karşımıza çıkan medreselerle erken Osmanlı medreseleri arasında gelişim bakımından benzerlikler söz konusuysen kuruluş, yapı, düzen ve öğretim bakımından aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Osmanlı Türkleri medreseleri hem yapı hem de tedrisat bakımından geliştirmişlerdir (Demiralp,1999,s:4-5).

Erken Osmanlı Dönemi medreseleri, genel olarak dikdörtgen avlu etrafını çevreleyen revaklar, hücreler ve dershaneler medrese mimarisinin temel unsurlarıdır. Medreselerde görülen en büyük değişim tavan örtüsünün kubbeye dönüşmesi ve eyvan biçimindeki dershanelerin kapatılarak, üzerinin kubbe ile örtülmesidir. Plan ve kütle ilişkisi dahilinde tasarlanan medreselerde, revaklar medresenin ayrılmaz bir parçasıdır. Hücrelerin önü revak biçiminde tasarlanmış olup avluda belirleyici bir unsurdur. Dershane girişleri revak ile vurgulanmamakta olup dershane ve hücre önünde revaklar devam etmektedir (Köşklü,1992,s:298).

Halil İnalçık ve Günsel Randa, Osmanlı Uygarlığı adlı eserinde, kuruluş döneminde Osmanlı Medreselerinin gelişmesini dört madde içerisinde incelemiştir;

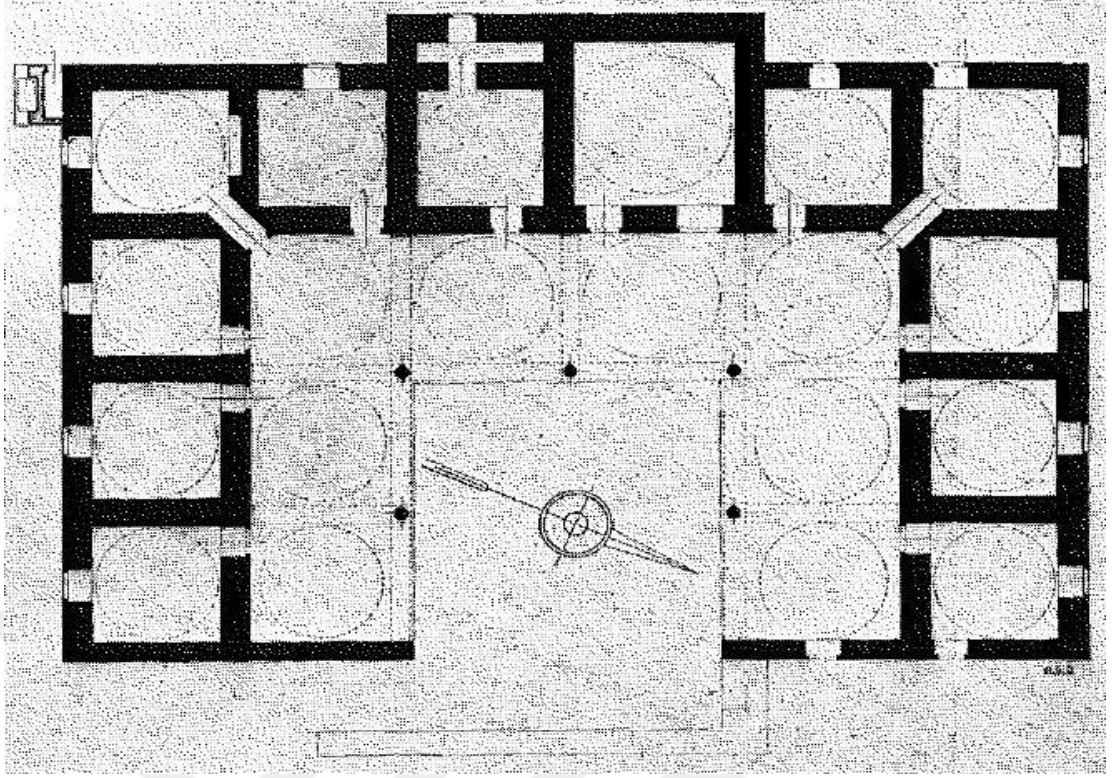
- Osmanlı topraklarında kurulmuş olan medreselerin sayısının artması.
- Osmanlı Devletinde eğitim geleneğinin oluşması ve yaygınlaşması.
- Osmanlı toplumunun yapısının ve fikri hayatının gelişmesi.
- Osmanlı Devlet mekanizmasının daha iyi ve teşkilatlı olarak çalışmaya başlaması.

Erken Osmanlı Medreseleri, Anadolu Beylikleri ve daha önceki dönemlerin eğitim geleneklerinin bir devamı olarak kabul edilebilir (Demiralp,1999,s:27). Osmanlılarda medreselerin işlevselliği ön planda tutulmakta idi. Bundan dolayı medreselerin plan şemaları değiştirilerek köklü değişikliklere gitmişlerdir. Osmanlı dönemi medreselerini Selçuklu dönemi medreselerinden ayıran mimari farklılıklar;

- Eyvan şeklinde tasarlanan ana dersane yerine kapalı hacimden oluşan dersane mekanlarının tercih edilmesi
- Kapalı avlulu medreselerdense açık avlulu medreselerin kullanılmış olması
- Hücrelerin eşit boyutlarda tasarlanması simetrik bir plan şemasını beraberinde getirmiştir. Dersane, öğrenci hücreleri ve revakların üst örtüsünde kubbe kullanılmıştır.

Osmanlı öncesi Anadolu medreselerinde medrese mekanlarından biri türbe amacıyla bir diğer mekan ise mescit amacıyla kullanılmaktaydı. Fakat Osmanlı medreselerinde türbeye yer verme geleneği ortadan kalkmış, mescit için ise dersane eyvanına ya da kapalı dersane mekanına bir mihrap inşa edilmesiyle aynı mekana ikinci bir işlev kazandırılarak mescit için ayrı bir mekan ihtiyacı ortadan kaldırılmıştır. Osmanlı medreselerinde hücrelerin mazgal pencerelerinin enleri genişletilmiş ve daha aydınlık mekanlar elde edilmiştir (Kuş,2008).

“Selçuklu ve Beylikler döneminde dikkat çekici bir unsur olan taç kapılar Osmanlı medreselerinde bu önemini kaybetmiştir. Cepheden çıkma yapmaktansa basık kemerli veya düz atkılı düzenlenebildiği gibi, dışa taşkın, büyük süslü kavsaralarla belirginleştirilmiş yarım daire veya çift merkezli sivri hafifletme kemerleri altında söveli veya sövesiz olarak düzenlenmiştir”(Kuş,2008).

Şekil 2.3. İznik Süleyman Paşa Medresesi (Akt: Ayverdi, A.Saim Ülgen,1989,62).

2.2.5. Osmanlı Devleti Dönemi Medreseleri

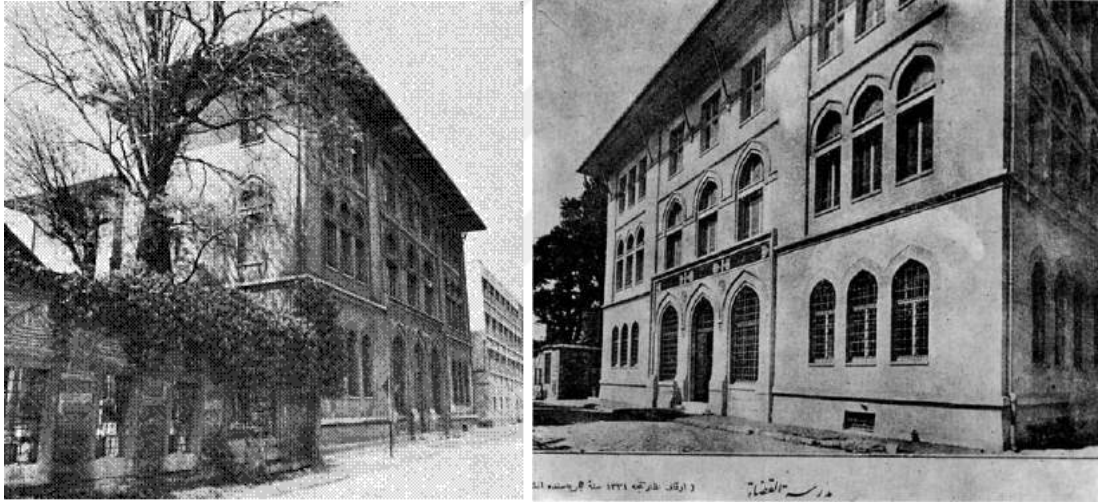
14. ve 15. yüzyıllar medrese mimarlığının gelişim süreci kapsamında bir geçiş dönemidir. 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra Selçuklu etkilerini geride bırakarak Osmanlı klasik dönemini yansıtan cephe ve kütle anlayışını oluşturmuşlardır (Köşklü,1999,s:299). Klasik Osmanlı Döneminde medreselerde kullanılan temel öğeler; hücreler, dersane, revak, avlu ve bazen eyvandır.

Bu dönemde;

- Dikdörtgen ya da dikdörtgene yakın plan şeması uygulaması,
- Hücrelerin, dershanenin ve revakların üzerlerinin kubbelerle örtülmesi,
- Dershanelerle hücreler arasındaki kütle oranının dengeli olması,
- Hücre ve dershanelerde pencere düzenlerinde farklılık,
- Dershane-mescitler kare planlı, kubbeli ve dışa taşkın biçim,
- Revakların hücre önlerinde sürekli olacak biçimde tasarlanması

Cephelerde iki katlı pencere düzeninin uygulanması görülen yenilikler arasındadır.Çeşitli plan düzenlemeleri, hücrelerin ‘L’ oluşturacak şekilde sıralandığı bir plan şeması sekizgen avlu düzenlemesi, medrese plan şeması zenginliğini arttırmıştır. Camiyle ortak avlu çevresinde gelişen medreseler klasik dönemde yaygınlaşmış ve Mimar Sinan bu türün en güzel örneklerini vermiştir (Köşklü,1992, s:297-325).

19. yüzyılda II. Mahmut döneminden sonra açılan eğitim yapılarında, eski medrese mimarisi yerine batıdan alınan düzenlemeler kullanılmıştır. Medrese adıyla yapılan medrese-tü’l Kuzat I. Ulusal Mimarlık akımının verdiği önemli örneklerden biridir. Medrese adını taşımasına rağmen ‘U’ planlı, dört katlı, demir, putral ve tuğla tonozlardan oluşan döşeme sistemine sahip olmasından dolayı geleneksel medrese yapısından bir yapıya sahiptir (Ahunbay, 1996, s:16).

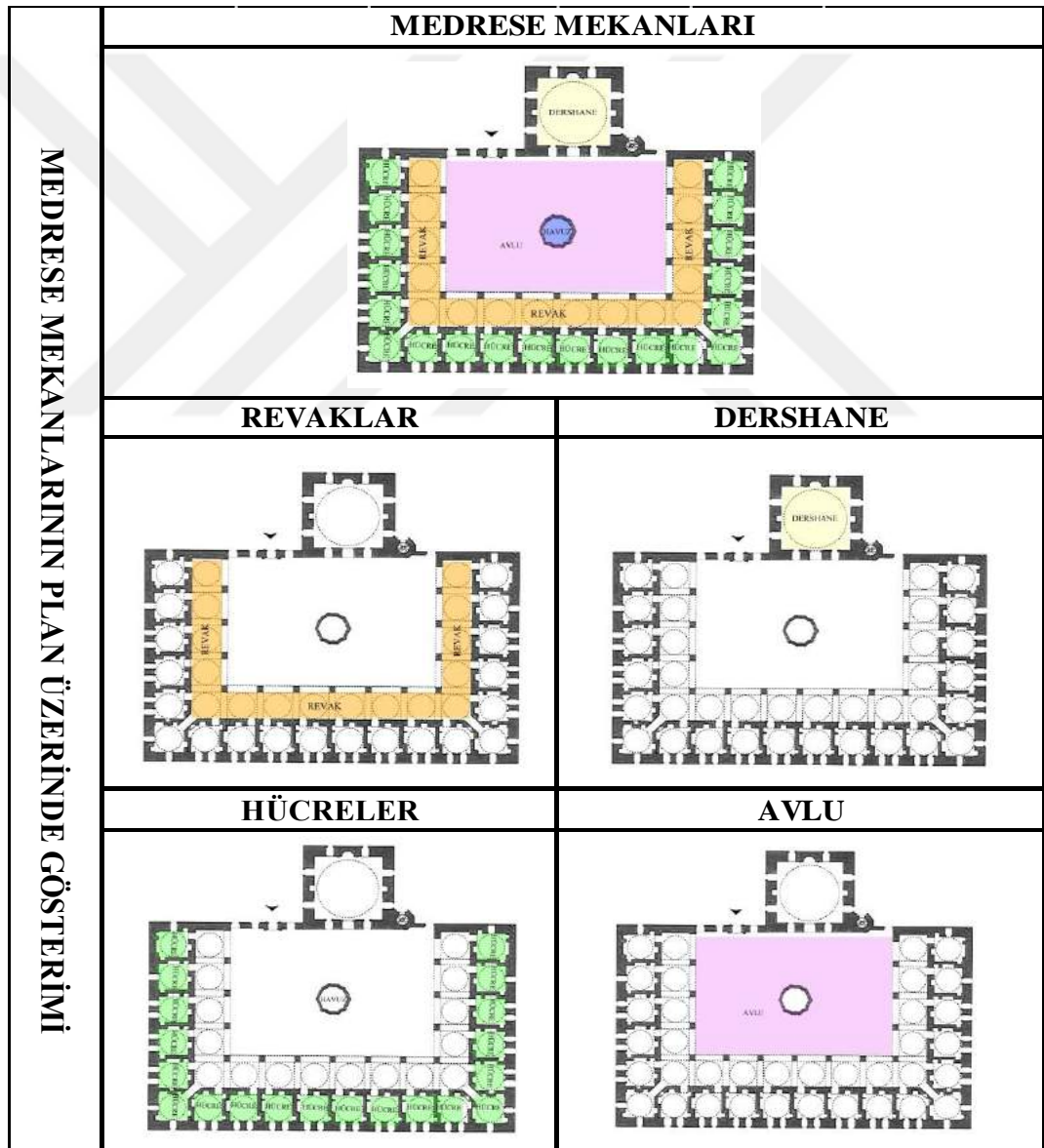

Şekil 2.4. Medresetü’l Kuzat (url-2)

Medrese yenileştirme politikasından olan diğer bir medrese ise 1914’te kurulan ve İslami ilimler alanında uzman yetiştirmeyi hedefleyen Medrese-tü’l Mütahassisin’dir. Bu medrese mimari ve verdiği eğitim programı açısından geleneksel medreseden farklıdır. Bütün bu süreç sonucunda Osmanlı medrese mimarisinin aslında, 18. yüzyılın sonunda gelişimini tamamladığını söyleyebiliriz (Kuş,2008).

2.3. Medrese Mimarisi Ve Mekansal Açından Değerlendirilmesi

Medrese yapıları içe dönük bir plan şemasına sahiptir. Medresenin dış kütlesine bakıldığı zaman belirli bir düzen görülememekte fakat iç mekânına bakıldığında mekânların bir avlu etrafında sıralandığı görülmektedir. Avlunun çevresine hücreler, derslikler, mescit ve türbe yerleştirilmiştir. Medreselerin plan şemaları, Anadolu mimarisine has olan özelliklerden yararlanılarak ortaya çıkarılmıştır. Medrese plan şemalarında avlu ve eyvan büyük önem taşımaktadır. Medreselerde bulunmakta olan yapı elemanları ve mekanlar; taç kapı, avlu, eyvan, dersane, hücreler, mescit, türbe, havuz, imarethane, helalar, kütüphanedir.

Tablo 2.1. Medrese Mekanlarının Plan Üzerinden Gösterimi

- **Taç kapı**

Taç kapılar medrese yapısının sahip olduğu zengin süslemeleri olan anıtsal girişlerdir. Bu girişler Taç kapı olarak isimlendirilmektedir. Medrese yapısının girişinde öne doğru çıkıntılı halde bulunan bu öge medrese mimarisinin en önemli ögesidir. Bu ögeler incelendiğinde; genel olarak kesme taştan yapıldığı ve yoğun bir biçimde geometrik ve bitkisel bezemeler ya da yazı şeritleri kullanıldığı görülmektedir. Taç kapı ve cephe ilişkisi, genel olarak değişmeyen plan şemasına göre yapılmıştır. Cephede medresenin girişini vurgulamak için kullanılmıştır. (Demiralp,1997, s: 184).

Anadolu Selçukluları döneminde yapılan medreselerde ön cephe ve tasarımına önem verilmiştir. Taç kapılar ön cephenin merkezinde yer almakta ve öne doğru çıkıntılı olarak tasarlanmış ve geometrik ve bitkisel süslemeler kullanılmıştır (Kuş,2008). 13. yüzyılın ortalarına kadar taç kapıların süslemelerinde geometrik bezemeler kullanılmış, daha geç dönemdeki taç kapılardaki bu süslemelerde bitkisel bezemeler kullanılmıştır. Taç kapıların sahip olduğu zengin süsleme Beylikler Döneminde sadeleşmeye başlamış, Osmanlı Medreselerinde sade bir açıklık halini almıştır (Demiralp,1997,s:184).

- **Avlu**

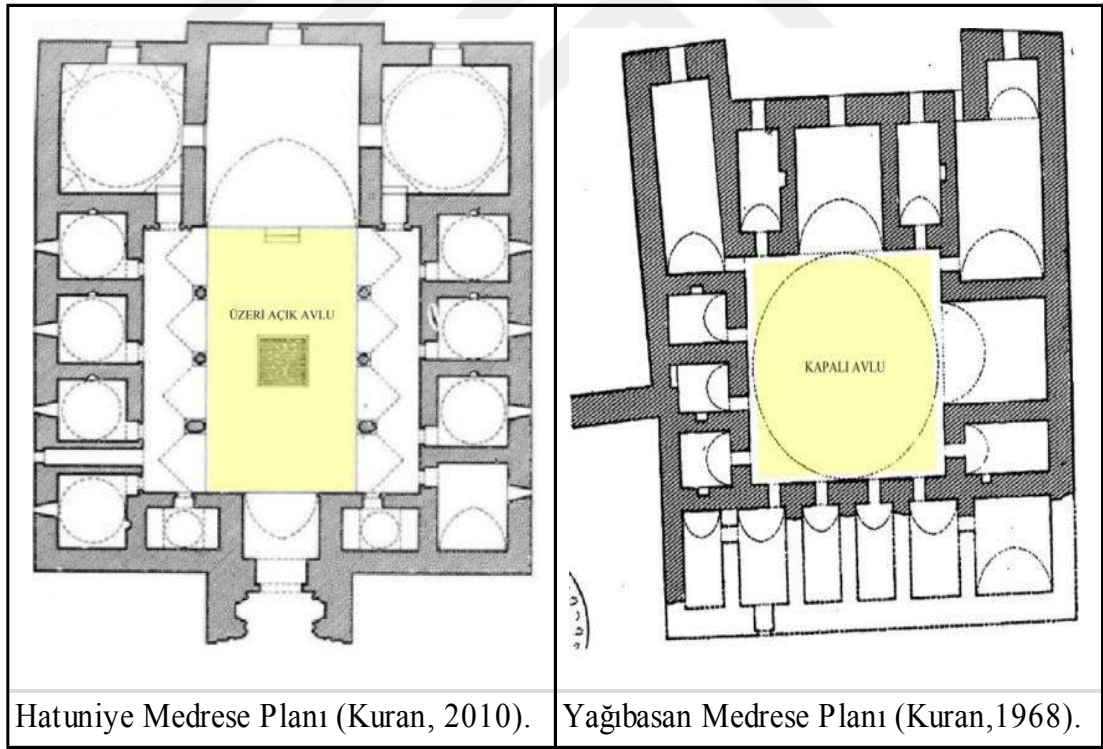
Medrese hacimlerinin bir araya toplayarak, yapının bir bütün olarak çalışmasını sağlayan merkez noktasıdır (Sönmez,1992,s:158). Orta Asya evleri avlu etrafına yerleştirilmiş mekanlardan oluşmaktadır. Medrese mimarisi bu yapılardan etkilenerek ortaya çıkmıştır. Medresenin sahip olmuş olduğu birimleri ve hacimleri bir araya toplayarak yapıların bütünlüğünü ve birlikte çalışmasını sağlamaktadır. Avlular karşımıza üzeri açık ya da kapalı olarak çıkmaktadır (Demiralp,1997,s:184). İşlevsel olarak dağıtıcı bir mekan olup medrese için düğüm yeridir. Bundan dolayı avlular medrese yapılarında önemli bir mekandır. Avlunun etrafında medrese yapısının sahip olduğu; odalar, derslikler, mescit, türbe ve diğer birimler bulunmaktadır. Avluları üzerleri açık ve kapalı olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

- **Üstü açık olan avlular**

Üstü açık olan avluların dikdörtgen kenarında daha çok öğrenci hücresi yer almaktadır. Üstü açık olan avluların sınırları revaklarla belirtildiğinden dolayı yapının iç düzenini oluşturan bir mekan olmaktadır. Revaklar sütun ve kemer dizilerinden meydana gelmektedir (Yaldız,2003,s:51). Üzeri açık olan avlulara örnek olarak Hatuniye Medresesi gösterilebilir (Tablo 2.2).

- **Üstü kapalı olan avlular**

Kapalı avlulu medreseler medresenin ortasında yer almakta olan avlunun tonoz veya kubbe ile örtülmesiyle ortaya çıkmaktadır. Üstü kapalı olan medrese avluları genel olarak kare ya da dikdörtgene yakın biçimdedirler. Avluların üstü kapatıldığı zaman açık mekan kimliğini kaybederek kapalı mekan kimliği kazanmaktadır. Kapalı avlulu medreselerde ana mekan eyvan yerine ortadaki kubbeli mekandır (Yaldız,2003,s:48). Yağıbasan Medresesi üstü kapalı avlulu medreseye, Hatuniye medresesi ise üstü açık avlulu medreseye örnektir (Tablo 2.2.).

Tablo 2.2. Üstü Açık ve Kapalı Avlulu Medrese Örnekleri

Erken dönem Osmanlı medreselerinde dış avlular bulunmaktadır. Bu avlular öğrencilerin ihtiyacı olan hela, mutfak ve kiler mekanlarını barındırmaktadır. Bu dış

avlular medreselerin külliyelerin içine yerleştirilmesinden sonra mevcudiyetini yitirmiştir. Osmanlı döneminde medreseyle camilerin aynı avlu içerisinde inşa edilmesinden sonra avlularda medreseye özel bir düzenleme yapılmamıştır (Demiralp,1999).

- **Eyvan**

Kapalı olmayan açık olan ve yağmur, güneş gibi dış etkenlerden korunan çalışma ve dinlenme mekanıdır (Sönmez,1992,s:158). “Medreselerde üç yanı kapalı olan, açık yanı avluya bakan ve avluda birkaç basamakla yükseltilmiş, üzeri tonoz ya da kubbe ile örtülmüş bir mekan eyvan olarak adlandırılmaktadır” (Yaldız,2003,s:46). Orta Asya evlerinden medrese mimarisine geçen başka bir yapı birimidir. Eyvanlar açık ve kapalı avlulu tüm medreselerde olmazsa olmaz olan bir elemandır. Eyvanlar medreselerde yer alan avlulara anlam vermektedir. Eyvanlar tonozla örtülü olup revak veya avlunun zemininden biraz daha yüksek olmaktadır.

Medreselerde bir ya da birden fazla eyvan yer alabilmektedir. Bu eyvanlardan birinin giriş eyvanı olarak kullanılması geleneği Anadolu medrese mimarisine aittir. Medresenin sahip olduğu giriş eksenine göre avlunun bir ucunda taç kapı diğer ucunda eyvan bulunmaktadır.

Medreselerde bir, iki, üç ya da dört adet eyvan bulunması, Selçuklu medrese mimarisinin özelliklerinden biri olmakta olup dört mezhebe göre öğretim düşüncesinden dolayıdır (Köşklü,1992,s:13). Eyvan sayısına göre yerleşim düzeni değişmektedir. Bir eyvandan fazla eyvanın yer aldığı medreselerde yerleşim düzeni daha farklıdır.

- **Tek eyvanlı düzen;** eyvan giriş kapısının karşısında yer alır.
- **İki eyvanlı düzen;** giriş eyvanı ve karşısına yerleştirilmiş ana eyvan oluşturur. Örnek olarak; Kayseri Honat, Tokat Gök Medrese gösterilir.
- **Üç eyvanlı düzen;** dikey ekseninde avlunun iki kenarında yer alan eyvanlar oluşturur. Ümmühan Hatun medresesini, Saraceddin medresesi ve Konya Sırcalı medresesi üç eyvanlı medrese düzenine örnektir.
- **Dört eyvanlı düzen;** giriş eyvanı ve karşısına yerleştirilmiş ana eyvan ve iki yanda eşit büyüklükte olan yan eyvanlar oluşturur. Kayseri Çifte Medrese dört eyvanlı medreseye örnektir.

Ana eyvan diğer eyvanlardan daha bŸyŸk ve yŸksek olmakla birlikte giriş kapısının karşısında yer almaktadır. Ana eyvan adı verilen mekan sıcak zamanlarda ders yapılmak Ÿzere kullanılmaktadır. Ana eyvan bir ya da birden fazla pencereye sahip olup kible duvarında mihrap yer almaktadır ve bu mekanda vakit namazları kılınmaktadır.

Eyvanlarda yer alan pencereler dikdŸrtgen formda ya da mazgal biçimindedir. Erken DŸnem Osmanlı medreselerinde eyvan Ÿnemini yitirmeye başlamıştır. Osmanlı medreselerinde genel olarak medreselerde eyvanlar kubbelerle ŸrtŸlmŸřtŸr. Fakat kubbeyle ŸrtŸlmemiř olan birkaç Ÿrnek de bulunmaktadır (Demiralp, 1997, s:202).

- **Kışlık Dershane**

Açık ve kapalı avlulu medreselerde soğuk gŸnlerde ders yapılması amacıyla oluşturulmuş mekanlardır. Medreselerde eyvanlar derslik olarak kullanılmasına rağmen soğuk gŸnlerde derslik ihtiyacını karşılaması için yapılmıştır (SŸnmez,1992,s:156). Ana eyvanın sağında ya da solunda yer alan mekanların erken dŸnem Anadolu medreselerinde kışlık dershane olarak kullanıldığı dŸřŸnŸlmektedir. Bu mekanların hangi ihtiyacı karşılaması için yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Ama medresede kalan Ÿđrencilerin toplanabilecekleri dershane ya da yemekhane olarak kullanıldığı dŸřŸnŸlmektedir.

Kışlık dershane, kapalı avlulu ve açık avlulu medreselerde bulunmaktadır. DikdŸrtgen planlı, tonoz veya kubbe ile ŸrtŸlŸ mekânlardır ve genel olarak ana eyvanın sağında ya da solunda yer almaktadır. Bazı medreselerde ana eyvan ile kışlık dershane arasına başka bir oda ya da hŸcre yerleştirildiği gŸrŸlmektedir (Demiralp, 1997, s:197).

- **Ÿđrenci HŸcreleri**

Medreselerde avlunun çevresine yerleştirilmiş, Ÿđrencilerin kaldıkları hŸcrelerdir. Bu hŸcreler avlunun iki yanına yerleştirilmiştir. DikdŸrtgen plana sahip ve sivri-beşik tonozlu, bŸyŸk olmayan mekanlardır. Medresenin Ÿnemine ve kalacak Ÿđrenci sayısına bağlı olarak bu hŸcrelerin sayısı ve boyutu değişmektedir. KŸŸk medreselerde hŸcre sayısının 10 civarında olduğunu, bŸyŸk medreselerde ise 20 ve Ÿzerinde olduğunu gŸrmekteyiz. KŸře hŸcre sayısı 1 ile 4 arasında değişiklik

göstermekte ve en çok 2 köşe hücre kullanıldığı görülmektedir. Hücrelerin kapı ve kapı üstü pencereleri avluya açılmakta olup, hücrelerin önünde revaklar yer almaktadır (Sönmez,1992,s:156).

Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde öğrenci hücrelerinin avluya açılan kapıları alınlıklı olup bu alınlıklar kemerli ve süslenmiş sövelidir. Osmanlı medreselerinde öğrenci hücrelerinin giriş kapılarının ise sade olduğu görülmektedir. Erken medrese örneklerinde bu hücrelerin dış cepheye açılan pencerelerine rastlanmamaktadır. Fakat az da olsa bazı örneklerde beden duvarlarında mazgal pencere veya avluya açılan tepe pencereleri bulunmaktadır (Kuran,1969,s:145).

- **Revak**

“Revak bir yapının, ya tek cephesi yüzeyinde bulunan ya da avlusunu çevreleyen, üstü örtülü, ön yüzü kemerli, yarı açık mekânıdır” (Üveysuna,2013,s:4) Sırtı bağlı olduğu yapıya bitişik, ön cephesi açık, üstü örtülü ve örtüsü payelerle veya sütunlarla veya payelerle taşınan mekanlardır. Yağmur ve güneşten korunma amacı ile yapılmışlardır. Osmanlı dönemi öncesindeki dönemlerde inşa edilen medreselerin hemen hemen hepsinde revak kullanılmıştır. Revak kullanılmayan medreselerin çoğu kapalı avlulu medreselerdir (Üveysuna,2013,s:4).

- **Mescit**

Anadolu Selçuklu Medreselerinde ana eyvanın derslane işlevi dışında mekana yerleştirilen mihraptan dolayı mescit işlevine de sahip olduğu anlaşılmaktadır. Mihrap ana eyvanın yan duvarlarından birinin ortasına konumlanmaktadır. Ayrıca mescit adı verilen bir mekan bulunmamaktadır. Cami ile aynı avluyu paylaşan klasik dönem medreselerinde mescit yer almamaktadır (Kuran,1969,s:145).

- **Türbe**

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde medreseyi yaptıran kişi veya kişilerin türbesinin medresede yer aldığı görülmektedir. Türbe, genelde medrese içerisinde ya da medreseye bitişik vaziyette konumlanmaktadır.

Türbe medrese yapısı içinde plan şemasına bağlı olarak avlunun yanında, gerisinde ya da eyvanın yanında bulunabilmektedir. Ana eyvanın iki yanında yer alan

kışlık dershanelerden birinin ya da giriş eyvanının iki yanındaki köşe odalardan birinin türbe olarak kullanıldığı görülmektedir. Türbeler eyvan şeklinde ya da kare formda olmakta, üzerleri ise külah ya da kubbe ile örtülüdür (Kuran,1969,s:146).

- **İmarethane**

Erken dönem Anadolu medreselerinde giriş bölümünde yer almakta olan mekânların aşhane ya da imaret ihtiyacını karşılaması için kullanıldığı düşünülmektedir. Osmanlı Medreselerinin ise külliye içerisinde yer almasından dolayı aşhane ihtiyacı ortadan kalkarak bu mekanlara yer verilmemiştir (Kuran,1969,s:146).

- **Havuz**

Havuz birçok yapı grubunun ortasında kullanılan bir elemandır. Özellikle Anadolu Türk mimarisinde bir çok örneğiyle karşılaşılmaktadır. Açık ya da kapalı avlulu pek çok medresede havuz kullanılmıştır fakat ne yazık ki günümüze kadar gelen havuz neredeyse bulunmamaktadır (Kuran,1969,s:146). Kare yada dikdörtgen biçimli tasarlanan havuzlar avluların ortalarına konumlandırılmıştır (Demiralp,1997,s:209).

- **Helâ**

Bazı medreselerde helalar yanda veya geride bulunan bir avluya yerleştirildikleri görülmektedir. Medrese dışında yer almakta olan hela ya da yıkanma ünitelerine medrese içinden tonozlu bir geçitle ulaşılmaktadır. Medrese yapısının kendi kütlesi içinde helalara yer verildiği çok nadir görülmüştür bu duruma Kuyucu Murat Paşa ve Sultan Ahmet medreselerini örnek verebiliriz (Ahunbay,1988, s: 107).

- **Merdiven**

Medreseler tek veya iki katlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Katlar arası dikey sirkülasyonu sağlaması için merdiven kullanılmıştır. Genellikle medreselerin giriş kanadına merdiven yapılmıştır. Merdivene sahip birkaç medreseye örnek vermek gerekirse; Kayseri Seraceddin Medresesi ve Kayseri Hacı Kılıç Medreselerini verebiliriz. Bu medreselerde yer alan merdiven avluya veya revaka açılmaktadır. Diyarbakır Zinciriye Medresesi'nde cepheye paralel uzanmakta olan merdivenlerden dış avluya geçilmektedir. Bu örneklerin dışında kapalı mekan içinde yer alan

merdivenler Atabey Ertokuş Medresesi, Çay Medresesi ve Buriciye Medresesi'nde bulunmaktadır (Kuran,1969,s:147).

- **Kütüphane**

Anadolu medreselerinde kitapların yer aldığı bir mekanın yani kütüphanenin varlığı bilinmektedir. Fakat kitapların, kütüphane için ayrıca ayrılmış özel bir mekanda mı yoksa dershanenin içerisinde bir bölümde mi yer aldığı kesin olarak bilinmemektedir. Erken dönem Osmanlı medreselerinin bir kısmında, boyut, hacim ve konum bakımından medresede bulunan diğer hücrelerden farklılık gösteren, küçük ve korunaklı mekanın kütüphane olarak kullanıldığı kabul edilmektedir (Demiralp,1997,s:209).

3. TARİHİ YAPILARDA YENİDEN İŞLEVLENDİRMENİN İÇ MEKAN AÇISINDAN İRDELENMESİ

3.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramı Ve İç Mekan Açısından Önemi

Yeniden işlevlendirme; özgün işlevleri ile kullanılamaz hale gelmiş korumaya değer yapıların mekansal ve mimari kimliğini koruyarak, yeni bir işlevle tekrar toplumun kullanımına sunulmasıdır. Yer aldıkları dönemin ekonomik, sosyal ve çevresel imkanları çerçevesinde inşa edilmiş yapılar, zaman ve buna bağlı çevre koşullarının değişmesi ile ilk yapılaşlarında amaçlanan işlevlerini karşılayamaz hale gelirler. Bu durumda yapısal olarak varlığını devam ettirmekte olan yapıların asıl işlevini yerine getirememesinden dolayı farklı bir işlevle yeniden değerlendirilmesi durumu ortaya çıkmaktadır.

Yeniden işlevlendirme, tarihi yapıların yıkımdan kurtarılmasını sağladığı gibi, yapıların yeniden değerlendirilmesine olanak veren, yapıları güncel hale getirerek yaşamın içine dahil edilmesini sağlayan bir dönüşüm sürecidir. Tarihi yapılar inşa edildiği döneme ait mekansal ve mimari kimliklerinin korunması şartıyla günün koşullarına göre yeniden işlevlendirilerek, toplumun sahip olduğu ihtiyaçları karşılamalıdır.

“Binaların fiziksel ömürleri, işlevlerinden çok daha uzun sürelidir ve işleve kıyasla yapı çok daha uzun zaman sonra kendiliğinden değişime uğrar. İşlev zaman içerisinde, gerek teknolojik gerekse sosyal ve kültürel anlamda eskimeye uğrar. Malzeme ömrünü tüketmemesine rağmen, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalan, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaya yüz tutmuş yapıların, yıkımdan kurtularak tekrar yaşanılır bir mekân haline getirilmesine yeniden işlevlendirme denir. En sade anlatımıyla, yapıyı tadilatlarla yeni ihtiyaçlara uygun hale getirme şeklinde tanımlanabilir” (Burden, 2004,s:215).

Tarihi yapıların güncel işlevi olmadan sadece mimari yapısının korunarak varlığını sürdürmesi ve toplum için hizmet etmemesi durumunda yapının korunuyor olması çevre halk için yarar sağlamamaktadır. Fakat tarihi yapıların hem mekansal ve mimari kimliğine hem de günün koşullarına uygun güncel bir işlev ile halkın kullanımına açılması, yapıların korunarak kullanılmasını sağlayacaktır.

Tarihi yapılar yeniden işlevlendirilirken hem yapının mimari ve mekânsal özgünlüğünün korunması hem de yeni işlevin eylemsel tüm ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Yeniden işlevlendirme biraz koruma, biraz kullanım değişikliği olarak algılanmamalıdır. Yapılar, verilen yeni işlevin getirdiği tüm eylemsel ihtiyaçları karşılayabilecek mekânsal potansiyele sahip olmalıdır (Akt: Aydın ve Yıldız, Kuban,2010,s:5).

Örneğin; bir medrese sağlık yapısı olarak yeniden işlevlendirilecek ise medresenin sağlık yapısının gerektirdiği işlevleri kısmi olarak değil tam olarak karşılaması gerekmektedir. Bundan dolayı yapı yeni işlevin getirdiği eylemsel ihtiyaçları karşılayabilmek için bir takım müdahalelere maruz kalarak değişim sürecine girmesi gerekecektir.

Yapılar; özgün işlevleri için tasarlandıklarından dolayı yeni işlev yapının mekânsal potansiyeline uygun seçilmesi gerekmektedir. Yeni işlev özgün işlevden uzak olması mekana yapılacak müdahalelerin artmasına neden olacaktır. Mekânsal olarak yeni işlevin eylemsel ihtiyaçlarını karşılayamayacak bir işlevin seçilmesi yapı ve mekanın özgünlüğünün korunma durumu için risk oluşturmaktadır (Bridgwood & Lennie, 2009, s.14). Yeni ihtiyaçların karşılanabilmesi için yapıya ve mekanlara çeşitli müdahalelerin yapılması gerekebilir.

Feilden tarihi bir yapının korunması gereken değerlerini aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır.

- Duygusal değerler : merak, kimlik, devamlılık, manevi ve sembolik.
- Kültürel değerler: tarihsellik; arkeolojik, çağ ve nadirlik; estetik ve sembolik durumu, mimari; kentsel peyzaj; peyzaj ve ekolojik; teknolojik ve bilimsel.
- Kullanım değerleri: işlevsellik, ekonomik, sosyal, eğitsel, politik ve etnik (Feilden,1982, s:6).

Feilden'e göre yeniden işlevlendirme sürecinde; tarihi yapının ve mekanların sahip olduğu duygusal, kültürel ve kullanım değerlerinin tümünün özgünlüğü korunmalı ve bu değerlere uygun olan müdahaleler yapılmalıdır. Yapıların yeniden işlevlendirilme sürecinde, iç mekanların değer kaybetme riski dış cephelere oranla daha yüksektir (Gönül, 2010, s:35). Bu nedenle yapının cephesi ve mimari özellikleri

korunduğu gibi, yapının mekansal özellikleri ve iç mekanın mimari kimliğini belirleyen unsurlar da korunmalıdır. Yapıya yeni işlev yüklenirken, yapının dış cephesinden çok yapının iç mekanında değişiklikler yapılmakta ve iç mekanın sahip olduğu tarihi kimlik bozulabilmektedir. İç mekana yapılan geri dönüşü mümkün olmayan her müdahale, iç mekan ve cephe arasındaki ilişkisinin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durum yapının okunabilirliğini ve algılanabilirliğini zorlaştırmaktadır (Cantacuzino, 1996, s.165).

Tarihi yapılarda birden fazla işlev değişikliğine gidilmesi, her yeni işlev gereği yapılan müdahalelerden iç mekanın yeniden etkilenmesini ve tekrar tekrar özgünlüğünü yitirmesine sebep olmaktadır. Bu yüzden işlev seçimi çok önemlidir. Yeni işlev yapının sahip olduğu mekansal özellikler göz önüne alınarak yapının asıl işleviyle uyumlu olmalıdır. İç mekanda yeni işlev gereği yapılacak müdahaleler iç mimarlar ve bu alanda uzmanlaşmış mimarlar tarafından yapının mekansal kimliğini koruyarak yapılmalıdır. “Tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme yapıldığında, yapıların özgün kimliğini oluşturan cephe ve diğer mimari elamanların yasalar ve yönetmeliklerle koruma altına alındığı gibi, iç mekanlarının da yasalarla koruma altına alınarak özgünlüklerini yitirmeleri engellenmelidir “(Gönül,2010:35).

3.2. Tarihi Yapılarda Yeniden İşlevlendirmeyi Gerektiren Etkenlerin İç Mekan Açısından Değerlendirilmesi

Zaman ile birlikte değişim içerisinde bulunan yaşam düzeni; toplumun algısını, yapısını, kimliğini ve ihtiyaçlarını değiştirmektedir. Değişen yaşam şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap veremeyen yapılar, asıl işlevini kaybetmekte ya da işlevleri eskimektedir. İşlevleri eskimesine rağmen yapıların fiziksel özellikleri yapıların özgün işlevlerinden daha uzun ömürlü olabilmektedir.

Yapıların ve mekanların tasarımında önemli bir yere sahip olan işlev bu etkileşimden etkilenmekte ve mimari yapıyı değişime uğramak zorunda bırakmaktadır. Bir başka deyişle; soyut ve değişim içinde olan toplum yapısı ile somut bir öge olan mekanlar birbiriyle ilişki içinde ve birbirlerini etkilemektedir.

Yukarıda belirtilen değişim sonucunda, binaların yapısal ömrü tamamlanmadan işlevsel ömürlerinin tamamlanması ve yeni işleve ihtiyaç duyulmasının nedenleri şu şekilde açıklanabilir;

- İç Mekanda Tarihi ve Kültürel Süreklilik
- Toplumsal Değişimin Mekansal Yansımaları
- Çevresel ve Konumsal Faktörlerin İç Mekana Etkisi
- Ekonomik Faktörlerin İç Mekandaki Etkileri

3.2.1. İç Mekanda Tarihi Ve Kültürel Süreklilik

Kültürel sürekliliğin sağlanması için, tarih ve kültürün sembolü olan korumaya değer yapıların insan ile ilişkisinin devam etmesi gerekmektedir. Bu ilişki insanların yaşamakta olduğu çevrede, tarihsel geçmişin işaretlerini taşıyan yapıların, yeni bir işlevle kullanımlarına sunulmakla sağlanabilir.

İşlevsel eskimeye uğrayan yapılar, yeniden işlevlendirilerek topluma hizmet etmesi aynı zamanda da gelecek kuşaklara aktarılması gereken kültür varlıklarıdır. Yeniden işlevlendirme sürecinde tarihi ve kültürel önem taşıyan kavramların sürekliliğinin sağlanması tarihi ve kültürel süreklilik açısından son derece önemlidir.

İç mekanlar, sadece kullanıcıların eylemsel ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulmuş boşluk olmayıp, toplumun alışkanlıklarını, geleneklerini ve toplum bilgisini içinde barındıran, toplumun kültürüne ve ihtiyaçlarına bağlı olarak ortaya çıkmış mekanlardır. Bundan dolayı toplumdaki yaşam şartlarının ve değer yargılarının değişmesiyle birlikte, toplumsal yapı da yeniden biçimlenmekte olup yapılar ve mekanlarda bu değişimden etkilenmektedirler.

Mekanlar, yaşanan yerlerin biçimsel açıdan göstergesi olup, aynı zamanda ihtiyaçlarını karşıladığı toplumun kültürel birikimlerini de ifade etmektedir (Apaydın Başa,2007,s:75). Bundan dolayı, tarihi yapılara yeni işlev yüklenirken, özgün işlevinin eylemsel ihtiyaçlarını karşılamak için iç mekandaki öğelerin özgünlüğünün korunması önemlidir. Korunmayıp yok sayıldığı durumda yapının ve mekanın özgünlüğünü yitirerek iç mekanda tarihi ve kültürel sürekliliğe zarar verilmesine neden olmaktadır.

Geçmişin göstergelerini taşıyan tarihi bir mekanda yaşayan birey, iç mekanda tarihi ve kültürel süreklilik bilincini daha kolay edinecek ve tarihi ve kültürel değer taşıyan varlıkları koruma ve bir sonraki nesillere aktarma sorumluluğunu taşıyacaktır.

3.2.2. Toplumsal Değişimin Mekansal Yansımaları

Günün değişen koşullarıyla ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar mekansal gerekliliklerde de değişikliklere neden olmaktadır. Dolayısıyla tarihi yapılar, günün gereksinimlerini karşılayamaz duruma gelmektedir.

Pekol'un aktardığı gibi, Burley yapının işlevini kaybetmesi durumunu şu şekilde açıklar; “Her yeni yapının işlevi yapının tamamlandığı ilk günden başlayarak zaman içinde geçerliliğini kaybeder. Standart bir yapı çoğunlukla 10-20 sene, çok iyi planlanıp inşa edilmiş bir yapı ise 40 sene boyunca özgün işlevini devam ettirebilir” (Akt:Pekol, Burley, 1980,s:24).

Zamanın sürekliliği içerisinde, toplumlarda ortaya çıkmakta olan değişim, yapıldıkları dönemin ihtiyaçlarına göre inşa edilen yapıların da değişmesine neden olmaktadır. Ülkemizde 19. Yüzyıl sonunda oluşan ekonomik ve sosyal gelişmelerle birlikte, yaşam biçimlerinde ve ihtiyaçlarda da değişim meydana gelmiştir. Bu değişimlerden dolayı pek çok yapı türüne ihtiyaç kalmamıştır.

Toplumsal gelişmelerin sonucunda saraylar, savunma amaçlı yapılar, medreseler, hanlar gibi pek çok tarihi yapı günümüzde kullanılmamaktadır. İşlevini kaybeden yapı türleri, henüz yapısal ömürlerini tamamlamadıkları için yeniden işlevlendirmeye uygun yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3. Çevresel Ve Konumsal Faktörlerin İç Mekana Etkisi

Tarihi yapılar konumlandıkları çevre ile ayrılmaz bir bütündür ve çevrelerinde ortaya çıkan olumlu ya da olumsuz her türlü eylemlerden etkilenmektedirler. Bundan dolayı tarihi bir yapı değerlendirilirken bulunduğu çevre ve konumsal özellikleriyle birlikte bir bütün olarak değerlendirilmelidir (Yaldız, 2003, s: 30).

Tarihi yapı ile çevresinin ortak geçmişe sahip olması ve birbirleri ile etkileşimde olmalarından dolayı yapıya yüklenecek yeni işlev bulunduğu bölgenin ihtiyaçlarına göre seçilmeli ve yüklenen işlev değişen çevre ile uyumlu olmalıdır.

Yapının hacmi, mekansal kurgusu ve işlevsel özellikleri yapıya uygun olmasına rağmen çevrenin yapının yeni işlevine uygun olmaması halinde, yapının tam anlamıyla yeniden kullanımından verim sağlanamaz. Yapının yeni işlevine karar verirken, yapının yer aldığı konum yani çevrenin ihtiyaçlarının yanı sıra fiziki ve coğrafi niteliklerine de önem verilmelidir. Böylelikle yapı bulunduğu çevrede önemini yitirmeyecek ve çevrede yaşayan halkın yapıyı sahiplenerek varlığını devam ettirmesini sağlayacaktır. Tarihi yapıların ve çevrelerinin korunması sorunu yöre, çevre, kent ve bölge ölçeğinde incelenmesi ve çevre niteliğinin değişmemesi gerekmektedir. Yapı iç ve dış mekan kompozisyonu ile genel yerleşim düzeni içerisinde bölgenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olmalıdır (Yaldız ve Asatekin,2016,s:174).

Yapının işlevsel kurgusu, yapı içinde gerçekleşecek eylemlerin birbirleriyle olan ilişkilerine göre şekillenir. Aynı zamanda işlevsel kurgu çevredeki yapılarla olan, konumsal durumundan kaynaklanan işlevsel ilişkisini de tanımlar. Yeniden işlevlendirilecek yapıları, mimari tarzları, plan şemaları, mekansal özellikleri, yapım teknikleri ve çevresiyle birlikte bir bütün olarak değerlendirmek gereklidir (Kaşlı, 2009,s: 23).

Değişen zamanla birlikte ortaya çıkan yeni ihtiyaçların karşılanması için yapılara yapılan mekânsal müdahalelerden önce, yapı çevresinde, konumsal ve işlevsel değerlendirmeler yapılarak, yapının konumsal ve işlevsellik bakımından çevre ile etkileşimi ve insanlar üzerindeki davranışsal etkileri hakkında bilgi edinilmelidir.

Yapının işlevsel kurgusu, yapı içinde gerçekleşecek eylemlerin birbirleriyle olan ilişkilerine göre şekillenir. Aynı zamanda işlevsel kurgu çevredeki yapılarla olan, konumsal durumundan kaynaklanan işlevsel ilişkisini de tanımlar. Yeniden işlevlendirilecek yapıları, mimari tarzları, plan şemaları, mekansal özellikleri, yapım teknikleri ve çevresiyle birlikte bir bütün olarak değerlendirmek gereklidir (Kaşlı,2009,s: 23).

3.2.4. Ekonomik Faktörlerin Etkisi

Hızlı nüfus artışı ve artan ekonomik eylemlerin neden olduğu kentsel gelişme ve arazi kullanım değerleri, tarihi kentlerin fiziksel yapısını değiştirmektedir. Bundan dolayı; ticaret, hizmet ve diğer sektörler tarihi kent merkezlerinin fiziksel yapısını bozmakta ve kentte bulunan tarihi öğeleri ve mimari yapıları tehdit ettiği gibi iç mekanlarda bu tehditten etkilenmektedirler. Bunun sonucunda tarihi yapılar işlevlerini yitirmekte ve sahip oldukları iç mekanlara yeni işlevler yüklenmek zorunda kalmaktadır.

Mekanların yeniden işlevlendirilmesi ile birlikte gelen ekonomik yararlar göz ardı edilemez. Yeni yapı inşa etmek yerine var olan ve işlevini yitirmiş olan yapılara yeni işlev kazandırarak değerlendirmek; enerji, iş gücü ve ekonomik açıdan tasarruf sağlamaktadır (Yaldız ve Asatekin,2016,s:173). Bu nedenle mevcut yapılara ihtiyaçlar doğrultusunda yeni işlev yüklenerek iç mekanları yeni işleve göre tasarlayarak, kullanımının sağlanması daha yerinde bir uygulama olacaktır.

Yapısal olarak yaşamını sürdüren fakat işlevsel olarak ihtiyaçlara cevap veremeyen yapının yeniden değerlendirilerek kullanılması, aynı işleve sahip yeni bir yapının inşasından daha ekonomik olmaktadır. Bundan dolayı mevcut olan yapının iç mekanlarını toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden tasarlayarak yapıyı hayata döndürmek ve insanların kullanımına açmak, ekonomik açıdan büyük kazançlar elde etmemizi ve doğal kaynakları daha az tüketmemizi sağlayacaktır.

Doğadaki malzemelerin ve enerji kaynaklarının sınırlı olduğu ve hızla tüketildiği göz önüne alındığı zaman, kaynak tüketimini en aza indirmek için mevcut olan yapıları yeniden değerlendirmenin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Maddi kaygılardan çok, doğal kaynak kullanımının ve çevreye verilen zararların en aza indirilmesi gerekliliği unutulmamalıdır. Yapısal yaşamlarını henüz yitirmemiş ve kullanılabilir durumda olan tarihi yapılara verilecek yeni işlevlerle onların varlığı sürdürülmelidir. Böylelikle hem kültürel ve tarihi süreklilik sağlanmış olur hem de yeni yapı yapmanın neden olacağı masraflar ve zararlar önlenmiş olur (Engin,2009,s:24).

Var olan yapının mevcut yapı elemanları kullanıldığı için yapının sahip olduğu iç mekanın yeniden işlevlendirilerek yeni kullanımlara açılması daha ekonomik olmaktadır. Tarihi ve kültürel değer taşıyan yapının korunması sürecinde yüksek bir maliyet ve iş gücü meydana çıkması durumunda, yapının uzun vadede maddi ve manevi getiriler sağlayacağı göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

3.3. Yeniden İşlevlendirilmenin Ulusal ve Uluslararası Koruma Kararlarındaki Yeri

Ulusal ve uluslararası bir çok tüzük ve bildirmede tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi, yapıların korunması için bir fırsat olarak görülmüştür. Bu kararlar kronolojik sıra içinde incelenmiştir.

1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nün 5.Maddesi şöyledir: “Kültür varlığının korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.” Bu kararda tarihi yapılar için yeni işlev önerilmekte ve yeni işlevin eylemsel ihtiyaçlarından kaynaklanabilecek değişim ve dönüşümün sınırları belirlemeye çalışılmıştır.

1972 tarihinde Paris'te kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesinin 5. Maddesi a fıkrasındaki: “Kültürel ve doğal mirasa, toplumun yaşamında bir işlev vermeyi ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına dahil etmeyi amaçlayan genel bir politika benimsemek” ifadesiyle tarihi yapıların sosyal yaşantı içinde yer almasında işlevin önemi ve koruma politikası geliştirilmesi konu edilmiştir.

Tarihi yapıların yeni bir işlevle kullanıma açılmasını teşvik etmekte olan 1985 tarihli Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinin 11.Maddesi ise şöyledir: “Her bir taraf, kültür mirasının mimari ve tarihsel özelliklerini koruma açısından,

- Korunan varlıkların, çağdaş hayatın gereksinimleri göz önüne alınacak şekilde kullanımını,
- Uygun olan durumlarda, eski binaların yeni kullanımlara intibaklarını teşvik etmeyi taahhüt eder.”

Türkiye'nin de kabul ettiği bu sözleşmede; tarihi yapıların korunması için toplumsal ihtiyaçları doğrultusunda kullanılması ve tarihi yapıların halk tarafından ziyarete açılmasının önemi vurgulanmaktadır.

Geleneksel nitelik taşımakta olan tarihi yapıların yeni işlev ile kullanıma açılması konusunda 1999 tarihli Icomos Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nün 5. Maddesi şöyledir: “Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımında, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir.” Geleneksel mimari karakteristiğinin korunmasının önemi ve tarihi yapılarda gerçekleştirilen mekânsal iyileştirmelerin bütüncül koruma anlayışı ile olması gerektiği anlatılmaktadır.

Icomos'un 2003 yılındaki genel kurulunda kabul edilen “Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler” den birinde (Madde 1.4) tarihi yapıların kullanımında koruma kurallarının gerekliliği kadar güvenlik koşullarının da dikkate alınmasının öneminden bahsedilmiştir.

Yukarıda, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi ile ilgili uluslararası nitelikli koruma kararları açıklanmıştır. Bu kararlar ülkemizde de kabul edilmektedir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 1999 tarihli 660 nolu ilke kararında bu konuya yer verilmiştir. Bu karardaki: “Yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin, niteliği ve korunması gerekli kültür varlığıyla bütünleşmesi, tasarımı yapan mimar tarafından gerektiğinde avan proje niteliğinde hazırlanarak, koruma kurulunun görüşüne sunulacağına” ifadesi ile yeni işlevin ihtiyaçlarından kaynaklanan eklerin, bütüncül bir yaklaşımda olmasının önemli vurgulanmaktadır.

2013 yılında yayınlanan Icomos Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesinde mimari mirasın korunmasına yönelik bir müdahale yaklaşımı olarak şu

madde yer almaktadır: “Yeniden kullanım – Yeni işleve uyarlama: Kùltür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır. Bu yeniden kullanım sürecinde yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmelidir.”

Yukarıda yer verilen kararların hepsi yeniden işlevlendirmeyi teorik olarak destekler nitelikte olmasına rağmen pratikte bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sorunlardan biri, Pekol’un aktardığı gibi, özel kişi ve şirketlerin projeyi finansal olarak desteklemesinden dolayı, politik amaçlar uğruna tarihi yapının geçirdiği müdahaleler ve işlevler önemszenmeyerek mekanın özgünlüğü, kişisel fayda sağlanmak için kaybedilmektedir (Akt: Pekol, Chitty ve Baker,2002). Bir başka sorun ise, günümüzde hız önem kazandığı için birden çok projenin kısa sürede hazırlanması istenmektedir. Bu nedenden dolayı yeniden işlevlendirme projeleri için önem taşımakta olan ön analiz ve detaylandırmalar için yeterince zaman ayrılamamaktadır (Akt: Pekol,Tanyeli ve Saraçlar,1984).

3.4. Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapılarda İç Mekan Müdahaleleri

Tarihi yapıların yeniden kullanımlarında yeni işlevin eylemsel ihtiyaçlarından dolayı, yapıya bazı müdahalelerde bulunulması gerekebilir. Bu müdahale sırasında özgün işlevin ihtiyaçları doğrultusunda oluşan plan, mekan kurgusu ve mekansal özelliklerinin korunmasına ve taşımakta olduğu değerlerin yitirilmemesine dikkat dikkat edilmelidir.

Mimari tasarımın temeli; insan ihtiyaçları ve alışkanlıklarını karşılamak üzere mekansal çözümlerin oluşturulmasıdır. Yeniden işlevlendirme yapılırken de bu ihtiyaç ve alışkanlıklar mekan ile ilişkilendirilmelidir (Yaldız ve Asatekin, 2016, s:167). Bu süreçte; yapının mimari ve mekânsal özellikleri korunarak, yeni işlevin eylemsel ihtiyaçlarını karşılamak üzere; onarım, ek ve mekânsal dönüşümler yapılabilmektedir.

Cullinane, tarihi bir yapının yeniden işlevlendirme sürecinin ilkelerini şu şekilde belirtmiştir;

- Yapı, özgün işlevi ile kullanılmalı ya da özgün mekâna ve mekansal kurguya ve malzemelere zarar vermeyecek yeni bir işlevle kullanıma açılmalıdır.
- Yapının tarihi kimliğin korunarak devamlılığı sağlanmalıdır. Mekansal ilişkilerin değişiminden kaçınılmalıdır.
- Yapının ve mekanların özgün kimlikleri, malzemeleri, özellikleri ve zanaat işleri korunmalıdır.
- Hasar görmüş tarihi özellikler onarılmalıdır. Hasarın durumuna bağlı olarak özgün unsurun yerinin doldurulmasını gerektiriyor ise, yeni unsurun eski unsurun rengi, dokusu, malzemesi ve tasarımı ile uyuşmalıdır. Özgün unsurun yerine konulanlar belgelenmelidir.
- Uygulanan fiziksel ve kimyasal uygulamalar tarihi malzemeye zarar vermemelidir
- Yapılan ekler, yapının tarihi kimliğini oluşturan malzemelere ve mekânsal ilişkilerine uyumlu olmalıdır. Yapılan ekler ile özgün mimari unsurların birbirinden ayırt edilebilir olmalıdır. Yapılan ekler yapının bütünlüğü, cepheler, ölçü ve ölçekler ile uyumlu olmalıdır.
- Yapılan uygulamalar geriye dönülebilir nitelikte olmalıdır. Ekler kaldırıldıklarında ana form zarar görmeyecek şekilde yapılmalıdır (Cullinane, 2013, s.114-115).

Tarihi yapılar günümüz elektrik ve mekanik sistemlerini, yangın güvenliğini ve engelli ulaşılabilirliğini karşılayamamaktadır. Bu nedenle yeniden işlevlendirme sürecinde bu ihtiyaçların karşılanması doğru bir yaklaşımdır. (Cullinane, 2013, s:118-119). İhtiyaçlar doğrultusunda duvarlara açılan yeni geçitler, iki yapının birleştirilmesi, kullanılan malzemeler mekanın kimliğini oluşturan özelliklerine zarar vermeden gerçekleştirilmelidir.

Özgün yapıda açıklıkların yükseklik ve oranları, tavan yüksekliğiyle bağlantılı olarak tasarlanmıştır. Bundan dolayı mevcut mekan ve biçimler korunurken tasarımın üç boyutlu olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, uygulanan asma katlar ve yeni bölmeler hacim oranlarını bütünüyle değiştirmektedir. Tarihi yapının içine ilave

bölücü duvar eklemek ya da mevcut olan duvarları kaldırıp tek mekan elde etmek, yapının bütünlüğünü bozacağından bu tür müdahaleler uygun olarak değerlendirilmemektedir (Turan, 2009,s:76).

Yeniden işlevlendirme sürecinde mekan kurgusuna olan müdahalenin sınırlarını belirleyen herhangi bir kesin kuralın olmaması çoğu zaman yapının sahip olduğu mekanın özgünlüğünü yitirmesine neden olmaktadır. Bu durumdan dolayı yapıya yapılan müdahaleler, yapının mimari kimliğini ve mekanların özgünlüğünü bozmayacak şekilde olmalıdır.

İç mekanlarda büyük müdahalelerin yapılması yapının ve mekanların kimliğini tamamen yok etmektedir. Bu nedenle yapının sahip olduğu mekanlara, müdahale öncesi işlevsel analizlerin yapılması, yapının korunmaya değer özelliklerini ortaya çıkartacaktır. Böylece; doğabilecek sorunlara çözüm bulunmasını ve iç mekan açısından müdahale kararlarının doğru verilmesini sağlayacaktır.

3.4.1. Mekan Değişimleri

Yapıya yüklenen yeni işlev, yapının mekansal olarak yeniden şekillenmesini gerektirebilir. Yeni tasarlanan bir yapının işlevi, yapı henüz tasarlanmadan ve konumlandırılmadan önce belirlendiği için mekanın hacimsel ve mekansal kurgusu, mekanın konumu ve mekanın işlevi yapı ile birlikte şekil almaktadır. Fakat tarihi bir yapının yeniden işlevlendirilmesi durumunda, yapıya yüklenecek olan yeni işlev, yapının mevcut hacimsel ve mekansal kurgusuna göre şekil alacaktır.

Yapılar, verilen işlevlere göre; hacimsel ve mekansal olarak yeniden şekillenirler. Yapıya verilecek yeni işlev ile yapının mekansal oluşumu doğrudan birbiriyle ilişki halindedir. Yapıya yeni işlev verilmeden önce mekanların yapısını, boyutunu, kurgusunu ve hacmini yeni işlev ile birlikte meydana gelen ihtiyaçları karşılayabilmesi açısından uygunluğu incelenmeli ve analiz edilmelidir.

Yapının mekansal oluşum şeması, yeni işlevle bağlantılıdır. Yapının mekansal oluşumundan dolayı esnek olmayan yapıların mekansal niteliğine büyük müdahale olmadan başka bir işleve dönüştürmek zordur (Apaydın Başa,2002,s:92).

Tarihi yapının yeniden kullanımı için yeni işlev belirlenirken; mekanlar, yeni işlevin gerektirdiği eylemlere ve insan davranışlarına uygun olarak düzenlenmelidir. Her bir mekana verilecek olan yeni fonksiyon için, mekan içerisinde ve mekanlar arasında, görsel, işitsel ve iletişimsel ilişkilerin düşünülmesi gerekmektedir (Kalaycı ve Utku,2016, s:4). Mekanların birbirleriyle olan ilişkileri ve mekansal kurguları verilen işlevin eylemsel ihtiyaçlarını yerine getirilebilmesi açısından son derece önemlidir.

Yeniden işlevlendirilecek yapıya, yapının tasarlandığı dönemki işlevine en yakın ve uygun bir plan şeması seçilmesi, yapıya verilecek yeni işlev için en ideal yaklaşımdır. Bu yaklaşım sayesinde mekan kurgusuna çok fazla müdahale edilmiş olmayacak ve yapının mevcut mekanlarına uyum göstereceğinden dolayı yapısal sistemi etkilemeden, yapının sahip olduğu mekansal olanaklardan yararlanarak yeni işlevinin eylemsel ihtiyaçlarını karşılayacaktır (Apaydın Başa, 2002,s:92).

Tek mekânla bir yapı için belirlenecek yeni işlev, tek mekânda tüm ihtiyaçların karşılanabileceği bir işlev olmalıdır. Bu tarz yapılar için kültür merkezi, sergi salonu, tiyatro, konser salonu gibi yeni işlevler uygun olmaktadır ve yapının mekânsal özelliklerini bozmayacak yeni kullanımlardır. Tekrarlanan mekânlardan oluşan tarihi bir yapının, tek mekân gerektiren bir işlevle değerlendirilmesi, yapının mekânsal bütünlüğünün bozulmasına neden olur (Kalaycı ve Utku,2016).

Örneğin; başlangıçta medrese olarak planlanmış bir yapı, okuldaki derslikler gibi tekrar eden birimlerden oluşan bir şemayla yeniden işlevlendirilirse daha başarılı sonuçlar alınabilir. Özgün plan şeması ve mekansal özellikleri büyük değişime uğratılmadan yapı yeni işlevin getirdiği eylemleri karşılayabilir ve verilecek fonksiyonu yüklenebilir olmalıdır.

Yapının mekansal kurgusu değerlendirilerek yapıya yeni işlev verilmesine rağmen mekanların hacimsel boyutları verilecek fonksiyonları karşılamakta yetersiz ya da büyük kalabilmektedir. Bu nedenle öncelikle verilecek olan fonksiyonun esas biriminin analiz edilmesi gerekir. İşleve bağlı olarak kullanıcı ihtiyaçları için gerekli minimum değerlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu değerler belirlenirken yatay düzlemdeki boyutların yeterliliğinin yanı sıra düşey boyutların yeterliliğinin de gözlemlenmesi gerekmektedir.

Yapıya uygulanacak olan müdahalelerde önemli olan yapının asıl işlevinin ihtiyaçları doğrultusunda oluşan plan şemasının özelliklerini kaybetmemesidir. Yeni işlevin ihtiyaçları doğrultusunda mekan değişimlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Mekansal bölünme
- Mekansal birleştirme
- Mekansal ekler
- Mekansal kimlik değişim

3.4.1.1. Mekansal Bölünme

Yapı inşa edilirken asıl işleve hizmet etmek için tasarlandığından dolayı yeni işlev yüklenirken mevcut olan mekanlar yeni işlev için çok büyük kalabilmektedir. Bu ve benzeri durumlarda yeni işlevin mekana adaptasyonu ve ihtiyacı karşılamak için mevcut yapı bölümlere ayırma yöntemi ile bölünerek ihtiyacı karşılayabilecek düzeyde yeni mekanlar oluşturulmaktadır. Bu yöntem, mevcut yapının, yeni işleve uygun olmayan büyüklükteki mekanlarının bölünerek ihtiyacı karşılayacak hale getirilmesidir.

Mekanlar, yeniden işlevlendirme kapsamında işlevleri ve özelliklerine uygun biçimde şekillendirilmelidir. Mevcut yapının mekanlarını bölerek ihtiyacı karşılayacak yeni mekanlar oluştururken yapının sahip olduğu kendine has dokusu ve özellikleri göz ardı edilmemeli ve yapının kimliğini bozmayacak müdahalelerin yapılmasının gerekliliği, bu konuda genel olarak kabul edilmektedir (Aydın ve Yıldız,2010,s:4).

3.4.1.2. Mekansal Birleştirme

Yeniden işlevlendirilecek olan yapı yeni işlev için mekansal olarak uygun olmadığı durumlarda, yeni işlevin yapı ile adaptasyonunda mekânsal sorunlar çıkabilmektedir. Yeni işlevin ihtiyacı büyük ve tek bir mekan iken mevcut yapının sahip olduğu mekanlar küçük ve birbirini tekrar etmekte ise mekan ise bu durumda mekanlar birleştirilerek yeni fonksiyona uygun mekan oluşturulmalıdır.

Bölerek mekân oluşturmada olduğu gibi burada da mekânın özellikleri göz önünde bulundurularak mekanın karakteristik özelliklerini bozmayacak uygulamalar

yapılmalıdır (Özkan,2002,s:46). Tarihi yapıların, şekillendirildikleri toplumun maddi ve manevi değerlerini taşıdıklarından dolayı özgünlüğünü tehlikeye atacak ya da yapının kendine has dokusunu geri planda bırakacak herhangi bir uygulama yapılmamalıdır.

3.4.1.3. Mekansal Ekler

Tarihi yapının yeniden işlevlendirilmesi sırasında yapının yeni işlev kurgusunun ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadığı durumlarda, yapıya eklerin yapılması gerekebilmektedir. Yeni mekan ekleri şu şekilde tanımlanabilir; yeni işlevin ihtiyaçları doğrultusunda yapıya eklenen, ara kat, mekanlar arası bağlantı elemanları; yatay ve düşey sirkülasyon vb. elemanlardır (Yaldız,2003,s:38). Bunun yanı sıra, yeni işlevin ihtiyacı olan tuvaletler, diğer teknik alanlar yapıya eklenen mekansal ekler olabilir. Yapılarda bulunması gereken yangın merdivenleri ve yangın kaçışları için ise zorunlu olarak ek yapılması gerekmektedir.

Yeni işlevin eylemsel ihtiyaçlarından kaynaklanan değişim ve dönüşümün sınırları Venedik tüzüğü'nün 5. Maddesinde belirtilmiştir. Bu madde doğrultusunda tarihi yapılara yapılacak olan ekler kullanılan malzemesiyle ön plana çıkmayacak şekilde tasarlanmalı ve yapının kimliği zarar görmemelidir. Çağdaş ek yapımında; yatay, düşey, karma ve yer altında ek yapılar inşa edilerek yeni mekanlar oluşturulmaktadır. Bu mekanlar oluşturulurken yapının özgün plan şemasının ve mekânsal özelliklerinin özgün halini koruyabilmesine dikkat edilmelidir (Kaşlı,2009,s:38).

3.4.1.4. Mekansal Kimlik Değişimi

Mekan atmosferi, yapının sahip olduğu form, renk, doku ve ışık gibi temel öğelerin bir bütün oluşturmasıyla sağladığı algısal bir durumdur. Mekan atmosferini oluşturan bu öğelerin mekan içindeki yerini, önemini ve yapacağı etkiyi çok iyi değerlendirerek kullanmak gerekmektedir. Aksi takdirde mekanın sahip olması istenilen atmosfer, istenmeyen algıların oluşmasına neden olabilir.

Her yapıda olduğu gibi tarihi yapılarda da renk ve doku yapıya özel bir atmosferin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Tarihi yapıların sahip olduğu atmosfer, yapıyı meydana getiren yapısal elemanların renklerinin ve dokularının

zaman içinde yıpranması ve eskimesiyle oluşmaktadır. Bu yıpranma ve eskime durumu yeniden işlevlendirilecek olan tarihi yapılarda mekansal atmosferi değerlendirirken gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. Tarihi yapı, yeniden işlevlendirilerek güncel ihtiyaçlara cevap verecek olmasına rağmen, tarihsel belleğin bütünlüğü bağlamında kullanıcılara tarihi niteliğini hissettirebilmelidir.

Eski renk ve dokuların özgün hallerinin korunması, zaman içinde oluşan yapıya özgü atmosferin doğru algılanmasını sağlar. Bundan dolayı; yapıya müdahale etmeden önce arşiv fotoğrafları ve restitüsyon çalışmalarıyla mekandaki renk, doku, form ve ışık incelenmeli ve yapının özgün atmosferine uygun müdahalelerde bulunulmalıdır (Kaşlı, 2009,s:25).

3.4.2. Mekansal Konfor Koşulları

Yapının sahip olduğu; ısıtma, aydınlatma, temiz-pis su sistemleri, kullanılan malzeme ve özellikleri yapının tarihi kimliğini tanımlamada yardımcı olan öğelerdir.

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek insanların hizmetine açılması durumunda yapıda mevcut olan bu sistemler, günün şartlarına uygun olarak yeniden düzenlenmelidir. Tarihi yapılar inşa edildikleri dönemden dolayı, günümüz teknolojisi ve tekniklerine uygun olarak tasarlanmadıkları için bu yapılara yeni işlevin gereksinimi olan sistemlerin yapılması, tarihi yapıları yapısal ve mekânsal olarak zorlamaktadır.

Yeni işlev yüklenecek yapının çok eski olduğu durumlarda tesisatlar tamamen değiştirilebilmekte ve günün getirmiş olduğu yeni ve farklı teknikler kullanılabilir. Yapıya havalandırma, iklimlendirme gibi sistemler özel durumlarda yerleştirilebilmektedir. Tesisatla ilgili elemanlar genellikle yapının, sıva altı, şaftlar, döşeme altları, asma tavan içleri gibi bölümlerinde yer almaktadır. Bundan dolayı, yapının kimliğine ve tarihi özelliklerine zarar vermeden müdahale etmek zordur.

Yaldız'ın aktardığı gibi Feilden "Tarihi yapıların alt yapı sistemleri için şunları önermektedir: "Tarihi değeri olan yapılarda ısıtma için kullanılan modern buhar kazanları, yapı için büyük tehlike oluşturmaktadır. Halı döşemeler, elektrik borulu ısıtıcılar ve yüksek ısılı elektrik yayım panelleri ile taşınabilir petrol veya gaz

ısıtıcıları ısınma probleminin çözümü için kullanılabilir. Elektrik tesisatı ve yangına karşı koruma tesisatı için, yapının çeşitli bölümlerine, duvar yüzeylerine kanal ve oyuklar açılması özgün malzemeye zarar vermektedir. Yeni elektrik tesisatı sistemleri polivinil klorit gizli kablo ya da plastik kaplı mineral yalıtılmış bakır kablolar vasıtası ile yapılabilir” (Akt: Yıldız, Feilden 2003,s: 40).

Mekanın, sahip olduğu işlevleri doğru bir şekilde yerine getirebilmesi için tüm tasarım öğeleri ile birlikte tasarlanmalıdır. Bu tasarım öğelerinden biri olan aydınlatma, iç mekan algısının oluşması ve mekanın sahip olduğu fonksiyonları yerine getirebilmesi bakımından son derece önemli bir unsurdur.

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, yeni fonksiyonların karşılanması ve verimin artırılması için gerekli olan aydınlık ortamın oluşturulması gerekmektedir. Her işlev ve mekan farklı bir aydınlatma tasarımını gerektirdiğinden mekana verilen yeni işlev ile aydınlatmanın uyumlu olması gerekmektedir. Aydınlatma mekânların işlevlerini tamamlayan bir özelliğe sahiptir.

Aydınlatılacak tarihi yapının yeni işlevine göre aydınlatılması, yapının etkisini olumlu yönde arttırmalıdır. Doğal aydınlatmanın yetersiz kaldığı durumlarda yapay aydınlatma kullanılmaktadır. Doğal ve yapay aydınlatmanın birlikte kullanıldığı durumlarda, bu iki aydınlatma türünün uyumlu olması sağlanmalıdır. Aydınlatma, yapıların cephelerine ve iç mekanlarına farklı bir atmosfer ve kimlik verdiği için, yapının özgünlüğünün oluşmasında büyük rolü vardır.

Tarihi yapıların aydınlatması yapılırken, yapıların sahip olduğu yapısal detayları, renk doku ve kullanılan malzemelerin özellikleri dikkate alınarak ışığın rengi ve yoğunluğu seçilmelidir. İç mekan atmosferini zedelemeyen, yapının taşımakta olduğu tarihi özellikleri vurgulayan aydınlatma tasarımlarının yapılması durumunda mekanların insanlar üzerindeki etkisi artırılabilir.

Gereğinden fazla aydınlatma elemanı kullanılması ve çok ışıklı bir ortam oluşturulması halinde tarihi yapının özgünlüğüne zarar verildiği gibi göz kamaşmalarına ve yansımalarına neden olabilmektedir. Bundan dolayı tarihi yapıların işlevleri doğrultusunda iç mekan ve cepheleri aydınlatılırken dikkatli davranılmalı ve uygun aydınlatma tasarımları yapılmalıdır.

3.4.3. Strüktür ve Malzeme Değişimleri

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi sırasında yapının fiziki varlığını sürdürebilmesi için mevcut yapısal sisteme ek olarak alt taşıyıcı sistem yapılması gerekebilir. Tarihi yapılarda ihtiyaç duyulan güçlendirme işleminin, yapının özgünlüğüne ve fiziki durumuna zarar vermeyecek şekilde uygulanması gerekmektedir. Venedik tüzüğü'nün dokuzuncu maddesinde; “Onarımın amacı, anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım temel olarak aldığı orijinal malzemeler ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Herhangi bir eklemenin mimari kompozisyondan farkı anlaşılabilir ve günün damgasını taşımalıdır” denilmektedir. Bundan dolayı; yapı karakterini tanımlayan iç mekanları, yapı öğelerini ve yüzeyleri olumsuz etkileyecek müdahalelerden uzak durulmalıdır.

Tarihi yapılar yapılmış oldukları dönemin mimari anlayışını, o günün yapıım tekniklerini ve kendilerine has olan özellikleri taşımaktadırlar. Bu yapılara müdahale edilmeden önce yapının taşımakta olduğu mimari dil incelenmeli ve dönemdeki mimari dilin bilinmesi, bugünün mimari dili ile yapılacak olan müdahalenin temelini oluşturmasından dolayı önem taşımaktadır. Yeni işlevin getirmiş olduğu zorunluluktan dolayı mekan içinde yapılması gereken asma kat ya da bölücü duvar gibi elemanlarla mekanların bölünmesi durumunda, uygulanan müdahalelerin yapının taşımakta olduğu kimliği geri dönüşü mümkün olan bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Strüktürel eleman olan; kirişler, kolonlar, taş temeller ve taş veya tuğla duvarlar, mimari eleman olan; tablalı, oymalı kapı, tavan göbeği, dolaplar, profilli ahşap silmeler, yüzey bitimi olan; boylar, kalem işi süslemeler gibi yapıya renk ve doku veren bu öğelerin bir veya bir kaçının birlikte kullanılması yapının anlamını ve karakterini oluşturmaktadır, bundan dolayı bu elemanların özgün niteliklerinin korunması gerekmektedir (Aydın ve Yıldız, 2010,s: 4).

Mekanlara yeni işlevsel kurgular yüklenirken geri dönüşümü mümkün müdahaleler yapılması, yapının özgünlüğüne daha az zarar vermektedir. Dolayısıyla yapıların zaman içindeki sürdürülebilirliklerinin ve belge niteliklerinin en az kayıpla gelecek nesillere aktarılması sağlanmış olmaktadır.

4. İSTANBUL'DAKİ MEDRESELERİN İŞLEVSEL POTANSİYELLERİNİN MEKANSAL ANALİZİ

İstanbul dünyanın en eski şehirlerinden biridir. M.Ö.7.yüzyılda kurulan kentte tarih boyunca yaşamış farklı kültürlere ait pek çok tarihi yapı bulunmaktadır. Uzun süre Osmanlı Devleti egemenliğinde kalan İstanbul, Türk-İslam medeniyetinin merkezi haline gelmiştir. Bu nedenden dolayı bir çok medreseye ev sahipliği yapmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet'in eğitim faaliyetlerinin başkentte yoğunlaşmasını istemesinden dolayı İstanbul'un fethinden sonra 1463'te sekiz medreseden oluşan Sah-ı Seman medreseleri yapılmıştır. Bu medreseler, medrese mimarisinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Sah-ı Seman medreselerinin inşasından sonra imparatorluk merkezi haline gelen İstanbul aynı zamanda ilim merkezi haline dönüşmüştür (Kuş,2008,s:42).

19.Yüzyıla kadar İstanbul'da inşa edilmiş medrese sayısı beş yüzden fazladır. Maalesef bu medreselerin büyük bir kısmı deprem, yangın gibi afetlerden dolayı yıkılmış veya harap olmuştur. Bu nedenle 19. Yüzyıla ulaşabilen medrese yapısı çok azdır (Kütükoğlu,2000,s:4). Sultan, vezir ve ilim adamları tarafından yaptırılan külliyeler ve medreseler İstanbul'un çeşitli yerlerine konumlanmış durumdadır. Fatih, Beyazıt, Süleymaniye, Eyüp medreselerin en yoğun olduğu yerlerdir. Bu konumlar dışında Üsküdar, Beyoğlu, Galata'da yer alan medreseler daha azdır (Kütükoğlu,2000,s: 4).

İstanbul'da yer almakta olan medreselerin mimarisi incelendiğinde; büyük çoğunluğunun tek katlı olduğu görülmektedir. Dershanelerin genellikle kare planlı mekanlar olmakla birlikte dikdörtgen, sekizgen planlı olanlar ve cumbalı dershane örnekleri de bulunmaktadır. Dershaneler kubbeli veya aynalı ve tekne tonoz örtülüdür. Hücrelerin genellikle kare planlı olup üzerleri kubbe ile örtülü olduğu görülmüştür. Bir kaç örnek dışında helalar medreseden geçitle girilen arka bahçede yer almaktadır. Sultan Ahmet Medresesi'nde hela medrese yapısının içinde bulunmaktadır (Ahunbay,1994,s:325).

Medrese yapı birimleri olan hücre ve dershanenin mekânsal ilişkileri ve avlu etrafındaki sıralanış biçimlerinin değerlendirilmesi, İstanbul medrese planları için tipolojik bir sonuç elde etmede önemli rol oynamaktadır. Zeynep Ahunbay tarafından İstanbul'daki medreselerin hücre dizilişi ve dersane ile mekânsal ilişkisi incelenerek tipolojik çalışma yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda; İstanbul'da yer almakta olan medreselerde altı farklı plan tipi olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu plan tipleri; yan yana ve tek dizi, karşılıklı iki dizi, L plan, U plan ve sekizgen plandır. Aşağıda yer almakta olan tablolardan bu plan tiplerini görebilirsiniz. Çalışmanın uygulama kısmında Zeynep Ahunbay'ın yapmış olduğu bu tipoloji çalışmasından yararlanılmıştır.

İSTANBUL MEDRESELERİ PLAN TİPOLOJİSİ			
L PLAN ŞEMASI			
YAN YANA TEK DİZİ PLAN ŞEMASI		İKİ DİZİ	SEKİZGEN
DÖRTGEN PLAN ŞEMASI			
U PLAN ŞEMASI			

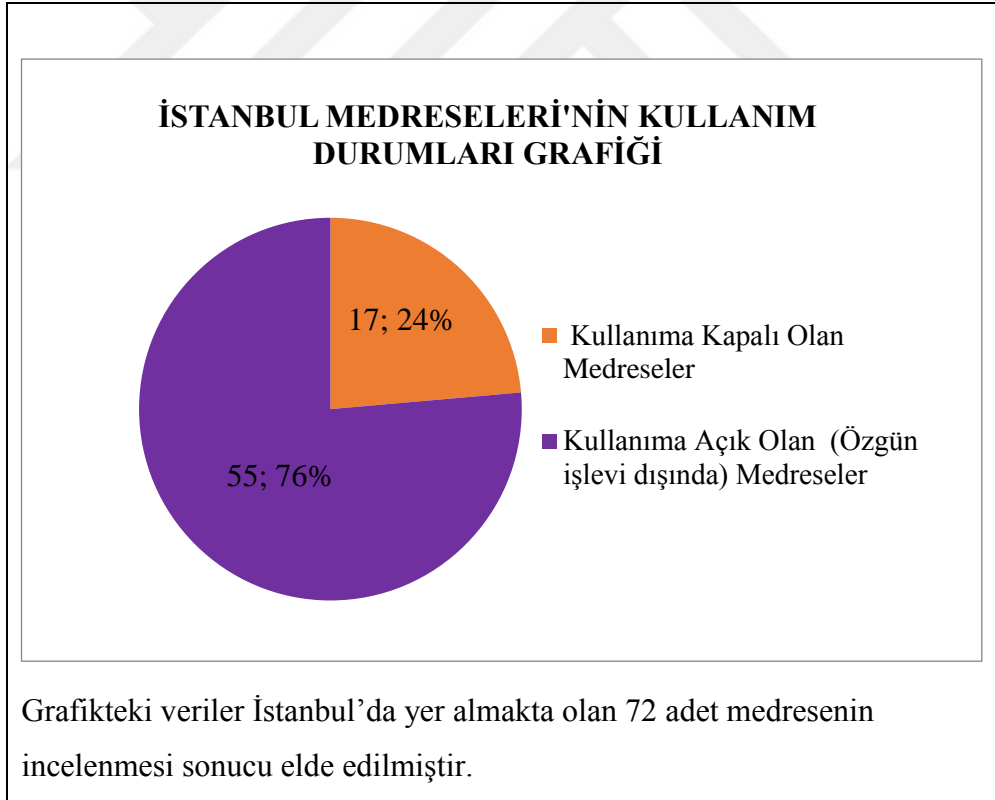
Tablo 4.1. İstanbul Medreseleri Plan Tipolojisi

İstanbul medreseleri sadece tarihi ve kültürel yapılar olarak kalmayıp, günümüz İstanbul'unun ihtiyaçları doğrultusunda yeniden işlevlendirilerek kullanılmasıyla daha değerli hale gelmektedir.

4.1. İstanbul Medreselerinin Kullanım Durumlarının İncelenmesi

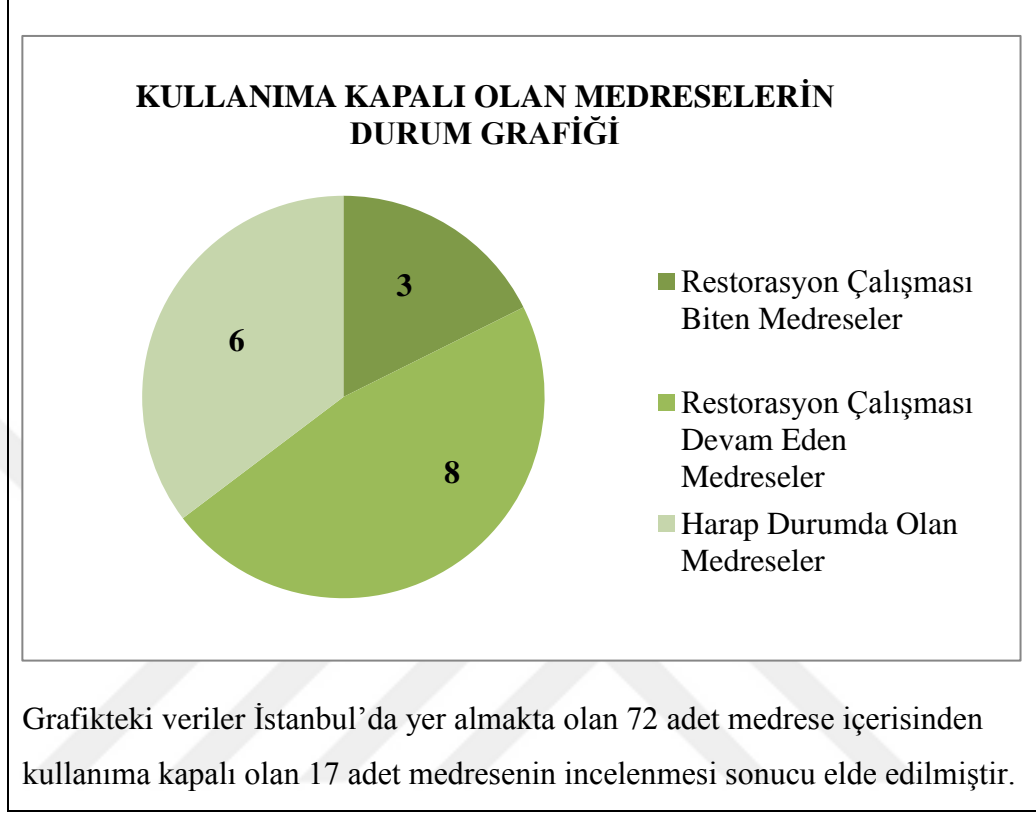
Tarihi ve kültürel değer taşımakta olan ve aynı zamanda eğitim tarihimiz için önemli olan medreseler, fiziksel yıpranmaları göz önüne alınarak, günümüz koşullarına uygun yeni işlevler verilerek topluma kazandırılmaktadırlar. İstanbul medreseleri, inşa edilmiş olduğu dönemin eğitim ve öğretiminin önemini göstermekte, ayrıca inşa edildikleri dönemin mimari özelliklerini taşıdıklarından dolayı tarihi belge niteliğindedirler.

Medreselerin adı, yapım yılı, tarihi ve yaptıranı ile konumu hakkında arşivlerden bilgi edinilebilmekte ise de medreselerin mimari özellikleri, biçimlenişi, ölçüleri ve malzemeleri hakkında ulaşılan bilgiler çok sınırlıdır. Bu nedenle çalışma kapsamında günümüze ulaşabilen 72 adet medrese üzerinden çalışma ve tespitler yapılmış, medreselerin kullanım durumu saptanarak işlevsel açıdan incelenmiş ve örnekler ışığında mekânsal analizleri gerçekleştirilmiştir.

Grafik 4.1. İstanbul Medreselerinin Kullanım Grafiği

İstanbul'da mevcut durumda olan medreselerin %76'sı (55 adeti) yeni işlev ile kullanıma açık olup %24'ü (17 adeti) ise kullanıma kapalı durumdadır. Kullanıma açık olan 55 medresenin 8 tanesi iki işlev ile kullanılmaktadır.

Grafik 4.2. Kullanıma Kapalı Olan Medreselerin Durum Grafiği

Kullanıma kapalı olan 17 medresenin; %18'nin (3 adeti) restorasyon çalışması bitmiş, %47'sinin (8 adeti) restorasyon çalışması sürmekte %35'i (6 adeti) harap durumdadır. Kullanıma kapalı olan medreseler hakkında Tablo 4.4'de detaylı bilgi verilmektedir. Bu tablo Medaris-i İstanbul ve İstanbul'un 100 Mektebi ve Medresesi adlı kitaplardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

KULLANIMA KAPALI OLAN İSTANBUL MEDRESELERİ - HARAP DURUMDA OLAN		
MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA
Mahmud Paşa Medresesi (Eminönü)	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Atik Sinan Yapım yılı: 1472-1473 Konum: Eminönü
Nişancı Mehmed Bey Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor. Yapım yılı: 1647 Konum: Fatih
Şeyh Ebul Vefa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor. Yapım yılı: 1481-1490 Konum: Vefa
Çinili Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Kasım Ağa Yapım yılı: 1640 Konum: Üsküdar
Veli Efendi Medresesi	 (Çelebi, Güldal, 2012)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 18 yy. Konum: Fatih
Fatih Medreseleri (Akdeniz)	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Azadlı Sinan Yapım yılı: 1463-1470 Konum: Fatih

HARAP DURUMDA OLAN MEDRESELER

Tablo 4.2. Kullanıma Kapalı Olan İstanbul Medreseleri – Harap Durumda Olanlar

KULLANIMA KAPALI OLAN İSTANBUL MEDRESELERİ - RESTORASYON ÇALIŞMASI DEVAM EDEN		
MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA
Üçbaş Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Sinan Yapım yılı: 1530-31 Konum: Fatih Karagümrük'te
Kaba(Kadı) Halil Medresesi	 (Ur1 22)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 1754-1767 Konum: Fatih
Haydar Paşa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Sinan Yapım yılı: 1563-1564 Konum: Fatih, Unkapanı
Has Odabaşı Hasan Ağa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 1659 Konum: Fatih, Horhor
Davud Paşa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 1485 Konum: Fatih, Cerrahpaşa
Muid Ahmet Efendi Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 1647 Konum: Fatih
Fatih MedreseleriKaradeniz	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Azadlı Sinan Yapım yılı: 1463-1470 Konum: Fatih
Sokullu (İsmihan Sultan) Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Sinan Yapım yılı: 1568-1569 Konum: Fatih, Eyüp

Tablo 4.3. Kullanıma Kapalı Olan İstanbul Medreseleri – Restorasyon Çalışması Devam edenler

KULLANIMA KAPALI OLAN İSTANBUL MEDRES ELERİ- RESTORASYON ÇALIŞMASI BİTEN		
MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA
Mihrimah Sultan Medresesi Edirnekapı	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Sinan Yapım yılı: 1562-1565 Konum: Fatih, Eyüp
İbrahim Paşa Medresesi (esekapı)	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 1560 Konum: Fatih, Cerrahpaşa
Hafız Ahmed Paşa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Davud Ağa Yapım yılı: 1595-1596 Konum: Fatih

Tablo 4.4. Kullanıma Kapalı Olan İstanbul Medreseleri – Restorasyon Çalışması Bitenler

4.2. İstanbul Medreselerinin Yeniden İşlevlendirilmesi ve Mekansal Analizleri

Cumhuriyetin ilanı sonucunda eğitim sisteminin değiştirilmesiyle kapatılan medreseler yerini günümüz eğitim anlayışına uygun olan okullara bırakmıştır. Döneminin eğitim anlayışı günümüzdeki geçerliliğini yitirdiğinden dolayı medreseler yeniden işlevlendirilmeye uygun yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aydın Başa tarihi bir yapıya yeni bir işlev verilirken dikkat edilmesi gereken unsurları şu şekilde açıklamıştır;

- “Yapı niteliklerinin belirlenmesi (mekân analizi, mimari kimliği, yapım teknikleri, form ve malzeme özellikleri)
- Yeniden kullanılacak yapıya verilecek işlevin uygunluğunun belirlenmesi
- Yapıyla ilgili özellikle sağlık ve güvenlik ile ilgili yasal gereksinimlerin bununla birlikte yapıyı kullanacak olan kişi veya kuruluşların gereksinim ve isteklerinin belirlenmesi
- Yeniden kullanılacak yapının tanımlanması (ismi, cinsi, yapım yılı, yapım amacı, bugünkü durumu, binaya önceden önerilmiş ve uygulanmış işlevler, kısaca binanın özet haline getirilmiş cetvelinin oluşturulması)’’(Aydın Başa,2007,s:88).

Kullanılan İstanbul medreseleri incelendiğinde; medreselerin;

1. Eğitim alanında;
  - Okul,
  - Kütüphane,
  - El sanatları kursu,
  - İslami ilimler kursu,
  - Öğrenci Yurdu
2. Sağlık alanında;
  - Tıp Merkezi
3. Kültür ve turizm alanında;
  - Kültür merkezi,
  - Müze,
  - Dernek merkezi
4. Ticaret alanında;
  - Restoran/kafe,
  - Çarşı/dükkan,

- Matbaa tesisi,
- Marangozhane,
- Arşiv deposu,
- Ticaret borsası,

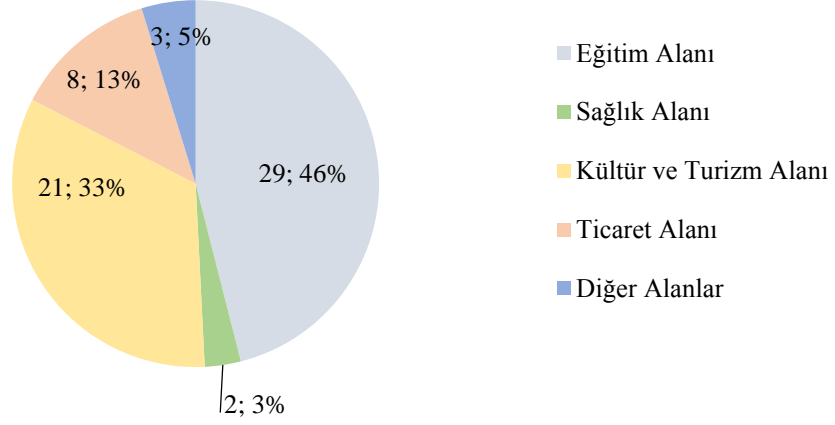
5. Diğer alanlarda;

- İmarethane,
- Mescit,
- Spor kulübü alanlarında ihtiyaçları karşılamak

üzere yeni işlevlerin verildiği görülmektedir. Bu işlevler kimi medreselerde tekil kimi medreselerde iki işlev bir arada yer almaktadır.

Medreselere verilen yeni işlevler farklı alanlarda olup işlevsel çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik medreselerin günümüzde farklı pek çok alanda kullanımının olmasını ve toplumsal yaşam içerisinde yer almasını sağlamıştır.

**KULLANIMA AÇIK OLAN (ÖZGÜN İŞLEVİ DIŞINDA)
İSTANBUL MEDRESLERİ'NİN KULLANIM ALANLARI
GRAFİĞİ**

- Grafikteki veriler İstanbul'da yer almakta olan 72 adet medrese içerisinde kullanıma açık olan 55 adet medresenin incelenmesi sonucu elde edilmiştir.
- Kullanıma açık olan 55 adet medresenin 8 adeti iki farklı işlevle kullanılmaktadır.

Grafik 4.3. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreselerinin Kullanım Alanları Grafiği

İstanbul'da kullanıma açık olan 55 medrese incelendiğinde;

- % 40'ı (25 adeti) eğitim alanında,
- % 3'ü (2 adeti) sağlık alanında,
- % 33'ü (21 adeti) kültür ve turizm alanında,
- % 13'ü (8 adeti) ticaret alanında,
- %11'i (7 adeti) ise diğer alanlarda kullanılmakta

olduğu görülmüştür.

Medreselerin, öncelikle eğitim alanında ardından ise kültür ve turizm alanındaki kullanım yoğunluğu dikkat çekicidir. Ticaret alanında kullanım yoğunlukta olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra sağlık alanındaki kullanım oldukça az rastlanan bir durum olup, incelenen Mihrimah (Üsküdar) Sultan Medresesi'nden de anlaşılmaktadır ki bu kullanım mekansal zorlamalara yol açmaktadır.

İstanbul medreseleri sadece tarihi ve kültürel yapılar olarak kalmayıp, günümüz İstanbul'unun ihtiyaçları doğrultusunda yeniden işlevlendirilerek kullanılmasıyla daha değerli hale gelmektedir. Ancak medreselere özgün işlevinden uzak yeni işlevlerin verilmesi, medrese mekan anlayışından uzaklaşılmasına ve mekânsal özgünlüğün yitirilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle yeni işlevin özgün işleve yakın seçilmesi, medrese yapısının ve mekanlarının özgünlüğünün korunması bakımından önemlidir.

Yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılan İstanbul medreselerinin yeni işlev alanları ve kullanım durumları aşağıda (Tablo 4.5) yer almaktadır.

Kullanılmakta olan 55 medreseden;

- % 15'i (8 adeti) iki işlev ile kullanılmakta,
- % 85'i (47 adeti) tek işlev ile kullanılmaktadır.

Bir medresenin iki işlev ile kullanımı, işlevsel ve organizasyonel yönden birbirinden tamamen farklı yada birbirini tamamlayıcı iki kullanımının olması durumudur.

İki işlev ile kullanılan 8 medresenin;

- 1 adeti okul ve arşiv deposu (Gevherhan Medresesi),
- 1 adeti mescit ve dükkan (Valide Kethüdası Mehmet Efendi Medresesi),
- 1 adeti kültür merkezi ve dernek (Atik Valide Sultan Medresesi)
- 1 adeti kültür merkezi ve müze (Merzifonlu Mustafa Paşa Medresesi),
- 1 adeti öğrenci yurdu ve dernek (Kara Ahmet Paşa Medresesi),
- 1 adeti öğrenci yurdu ve imarethane (Ahmediye Medresesi),
- 2 adeti öğrenci yurdu ve islami ilimler kursu (Sultan Osman Han Medresesi, Ekmekçizade Ahmet Paşa Medresesi) olarak kullanılmaktadır.

Öğrenci yurdu işlevi ile kullanılan 4 medresenin;

- 4 ününde iki işlevinin olması,
- 4 medreseden 2 adetinin ikinci işlevi eğitim alanında olması,

Medreselerin özgün işlevinin öğrencilerin eğitiminin, barınmasının ve beslenmesinin sağlanması olduğu düşünüldüğünde, öğrenci yurdu işlevinin eğitim, imaret ve dernek işlevlerini tamamlayan ikincil bir işlev olarak değerlendirilebilir.

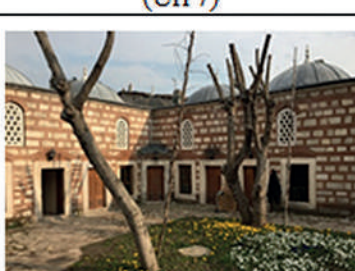

Aşağıda kullanıma açık olan medreselerin yeni işlevleri hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Aşağıdaki tablolar İstanbul ve İstanbul'un 100 Mektebi ve Medresesi adlı kitaplardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

KULLANIMA AÇIK OLAN (ÖZGÜN İŞLEVİ DIŞINDA) İSTANBUL MEDRESELERİ VE YENİ İŞLEVLERİ - KÜLTÜR VE TURİZM

MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA	MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA	MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA	MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA	MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA					
KÜLTÜR VE TURİZM ALANINDA İŞLEVLENDİRME KÜLTÜR MERKEZİ	Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mîman: Ali bey ve Mîmar Hamdi Yapım yılı: 1684-1690 Konum: Divanyolu	KÜLTÜR VE TURİZM ALANINDA İŞLEVLENDİRME KÜLTÜR MERKEZİ	Şehzade Mehmet Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1543-1544 Konum: Fatih, Şehzadebaşı	KÜLTÜR VE TURİZM ALANINDA İŞLEVLENDİRME MÜZE	Şehzade Mehmet Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1543-1544 Konum: Fatih, Şehzadebaşı	KÜLTÜR VE TURİZM ALANINDA İŞLEVLENDİRME MÜZE	Rüstem Paşa Medresesi	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1550-1551 Konum: Cağaloğlu	KÜLTÜR VE TURİZM ALANINDA İŞLEVLENDİRME DERNEK	Atık Ali Paşa Medresesi	 (Url 19)	Mîman: Bilinmiyor Yapım yılı: Bilinmiyor Konum: Çemberlitaş
	Kızlarağası Mehmet Ağa Medresesi	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mîman: Bilinmiyor Yapım yılı: 1582 Konum: Divanyolu		Efdalzade Medresesi	 (Url 15)	Mîman: Bilinmiyor Yapım yılı: 1496-1503 Konum: Fatih, Ali Kuşçu		Efdalzade Medresesi	 (Url 15)	Mîman: Bilinmiyor Yapım yılı: 1496-1503 Konum: Fatih, Ali Kuşçu		Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mîman: Ali bey ve Mîmar Hamdi Yapım yılı: 1684-1690 Konum: Divanyolu		Atık Valide Sultan Medresesi	 (Url 16)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1579-1580 Konum: Üsküdar
	Ekmekçizade Ahmet Paşa Medresesi	 (Url 11)	Mîman: Mîmar Sedefkar Ağa Yapım yılı: 1618 Konum: Vefa		Cedid Ali Paşa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1558 Konum: Fatih, Karagümruk		Cedid Ali Paşa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1558 Konum: Fatih, Karagümruk		Beyazıt Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Mîmar Hayrettin Yapım yılı: 15070 Konum: Beyazıt meydanı		Hadım Hasan Paşa Medresesi	 (Url 20)	Mîman: Mîmar Davud Ağa Yapım yılı: 1595-1596 Konum: Cağaloğlu
	Süleymaniye Medreseleri (Sali ve Rabi)	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1552-1559 Konum: Süleymaniye		Atık Valide Sultan Medresesi	 (Url 16)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1579-1580 Konum: Üsküdar		Atık Valide Sultan Medresesi	 (Url 16)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1579-1580 Konum: Üsküdar		Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi	 (Url 18)	Mîman: Mîmar İbrahim Ağa Yapım yılı: 1697-1702 Konum: Fatih		Valide Sultan (Vani Efendi) Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Bilinmiyor Yapım yılı: Bilinmiyor Konum: Eminönü
	Damat İbrahim Paşa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Bilinmiyor Yapım yılı: 1720 Konum: Fatih, Vezneciler		Sinan Paşa Medresesi Beşiktaş	 (Url 17)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1555-1556 Konum: Beşiktaş		Sinan Paşa Medresesi Beşiktaş	 (Url 17)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1555-1556 Konum: Beşiktaş		Ankaravi Mehmet Efendi Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Bilinmiyor Yapım yılı: 1707 Konum: Sarıçane				
Bayram Paşa Medresesi	 (Url 14)	Mîman: Mîmar Kasım ağa Yapım yılı: 1635 Konum: Fatih, Haseki	Siyavuş Medresesi	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mîman: Mîmar Davud ağa Yapım yılı: 1590 Konum: Süleymaniye	Siyavuş Medresesi	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mîman: Mîmar Davud ağa Yapım yılı: 1590 Konum: Süleymaniye	Kara Ahmet Paşa Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mîman: Mîmar Sinan Yapım yılı: 1555 Konum: Fatih, Topkapı								

Tablo: 4.7. Kullanıma Açık Olan (Özgün İşlevi Dışında) İstanbul Medreseleri ve Yeni İşlevleri - Kültür ve Turizm

KULLANIMA AÇIK OLAN (ÖZGÜN İŞLEVİ DIŞINDA) İSTANBUL MEDRESELERİ VE YENİ İŞLEVLERİ - EĞİTİM

MEDRESE ADI		FOTOĞRAF	AÇIKLAMA	MEDRESE ADI		FOTOĞRAF	AÇIKLAMA	MEDRESE ADI		FOTOĞRAF	AÇIKLAMA	MEDRESE ADI		FOTOĞRAF	AÇIKLAMA				
EĞİTİM ALANINDA İŞLEVLENDİRME	OKUL		Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: 1590-1591 Konum: Fatih,Çarşamba	EĞİTİM ALANINDA İŞLEVLENDİRME	KÜTÜPHANE		Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: 1552-1559 Konum: Süleymaniye	EĞİTİM ALANINDA İŞLEVLENDİRME	KÜTÜPHANE		Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: 1552-1559 Konum: Süleymaniye	EĞİTİM ALANINDA İŞLEVLENDİRME	EL SANATLARI		Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: 1734-1735 Konum: Eyüp	EĞİTİM ALANINDA İŞLEVLENDİRME	İSLAMI İLİMLER		Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: Bilinmiyor Konum: Beyoğlu
			Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: 1587 Konum: Fatih,Haseki				Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: 1560 Konum: Soğukçeşme sokağı				Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: 1560 Konum: Soğukçeşme sokağı				Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: 1571 Konum: Kadırga				Mimar: Mimar Mustafa ağa Yapım yılı: 1749-1756 Konum: Fatih
			Mimar: Mimar Mehmet Ağa Yapım yılı: 1611 Konum: Vezneciler				Mimar: Mimar Hüseyin Çavuş Yapım yılı: 1580 Konum: Eyüp				Mimar: Mimar Hüseyin Çavuş Yapım yılı: 1580 Konum: Eyüp				Mimar: Mimar Mustafa ağa Yapım yılı: 1749-1756 Konum: Fatih				Mimar: Mimar Sedefkar Ağa Yapım yılı: 1618 Konum: Fatih ,Vefa
			Mimar: Çelebi Mustafa Paşa Yapım yılı: 1745 Konum: Şehzadebaşı				Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: 1745 Konum: Fatih				Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: 1745 Konum: Fatih				Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: Bilinmiyor Konum: Fatih				Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: 1555 Konum: Fatih ,Vefa
			Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: 1580 Konum: Üsküdar				Mimar: Mimar Mustafa Ağa Yapım yılı: 1661-1662 Konum: Divanyolu				Mimar: Mimar Mustafa Ağa Yapım yılı: 1661-1662 Konum: Divanyolu				Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: Bilinmiyor Konum: Fatih				Mimar: Mimar Kayserili Mehmed ağa Yapım yılı: 1721-172 Konum: Üsküdar
	Mimar: Kayserili Mehmet Ağa Yapım yılı: 1700 Konum: Fatih		Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: 1586-1587 Konum: Eyüp		Mimar: Bilinmiyor Yapım yılı: 1586-1587 Konum: Eyüp		Mimar: Mimar Sinan Yapım yılı: 1539-154 Konum: Fatih, Haseki	Tablo: 4.6. Kullanıma Açık Olan (Özgün İşlevi Dışında) İstanbul Medreseleri ve Yeni İşlevleri - Eğitim											

KULLANIMA AÇIK OLAN (ÖZGÜN İŞLEVİ DIŞINDA) İSTANBUL MEDRESELERİ VE YENİ İŞLEVLERİ -TİCARET			
	MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA
TİCARİ ALANDA İŞLEVLENDİRME	KAFFE	Cedid Mehmet Efendi Medresesi (Url 21)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 18 yy. Konum: Sultanahmet
		Çorlulu Ali Paşa Medresesi (Yılmaz arşivi,2016)	Mimarı: Mimar Davut Ağa Yapım yılı: 1707-1709 Konum: Beyazıt
	DÜKKAN	Valide Kethüdası Mehmet Efendi Medresesi (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 1705 Konum: Galata
		İbrahim Paşa(Acı musluk) Medresesi (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Mehmet ağa Yapım yılı: Bilinmiyor Konum: Cağaloğlu
	MARANGOZ	Kepenekçi Sinan Medresesi (Çelebi,Güldağ, 2012)	Mimarı: Mimar Sinan Yapım yılı: 1545 Konum: Eminönü
		TİCARET BORSASI	Hamidiye Medresesi (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)
	ARŞİV DEPOSU		Şah-ı Huban Medresesi (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)
		Gevher Han Medresesi (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 1587 Konum: Fatih,Haseki

Tablo 4.8. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreseleri ve Yeni İşlevleri- Ticaret

KULLANIMA AÇIK OLAN (ÖZGÜN İŞLEVİ DIŞINDA) İSTANBUL MEDRESELERİ VE YENİ İŞLEVLERİ -SAĞLIK			
	MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA
SAĞLIK ALANINDA POLİKLİNİK	Sultan Selim Medresesi	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mimarı: Mimar Sinan Yapım yılı: 1562-1563 Konum: Fatih
	Mihrimah Sultan Medresesi (Üsküdar)	 (Yılmaz arşivi, 2016)	Mimarı: Mimar Sinan Yapım yılı: 1547 Konum: Üsküdar

Tablo 4.9. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreseleri ve Yeni İşlevleri-Sağlık

KULLANIMA AÇIK OLAN (ÖZGÜN İŞLEVİ DIŞINDA) İSTANBUL MEDRESELERİ VE YENİ İŞLEVLERİ -DİĞER			
	MEDRESE ADI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA
DİĞER ALANLARDA İŞLEVLENDİRME İMARETHANE MESCİT SPOK KULÜBÜ	Ahmediye Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Mimar Kayserili Mehmed ağa Yapım yılı: 1721-1722 Konum: Üsküdar
	Valide Kethüdası Mehmet Efendi Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Bilinmiyor Yapım yılı: 1705 Konum: Galata
	Haliliye Medresesi	 (Camcı, Ertuğrul, Kuş, 2008)	Mimarı: Yapım yılı: 1877-1878 Konum: Fatih, Zeyrek

Tablo 4.10. Kullanıma Açık Olan İstanbul Medreseleri ve Yeni İşlevleri- Diğer

Yeni bir yapı inşa etmeden önce yapılan çalışmalar ile var olan tarihi bir yapıya işlev seçme sürecinin planlaması aynı olmayacaktır. Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde "Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal

amaç için kullanılmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir” denilerek yeniden işlevlendirmenin sınırları belirtilmiştir. Tarihi bir yapı için yeni işlev seçilirken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, yeni işlevin mevcut tarihi yapının mekânsal potansiyeline uygunluğu yani işlev-mekan adaptasyonunun gerçekleştirilebilir olmasıdır.

Bu bölümde İstanbul’da, eğitim, sağlık, kültür ve turizm ile ticari alan olmak üzere 4 ana başlıkta yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmış olan medreselerin esas bölümleri kapsamındaki hücre, revak, avlu ve dersane mekanlarının korunma durumları değerlendirilmiştir. Değerlendirmede aşağıdaki kriterler esas alınmıştır. Bunlar:

- Özgün ve yeni işlev ilişkisinin uyumlu olması,
- Yeni işlevin getirmiş olduğu tüm eylemsel ihtiyaçların karşılanabilirliği,
- Mimari ve mekansal karakteristiğinin korunması,
- Yapısal ve mekânsal zorlamalara maruz kalınmaması,
- Özgün plan şemasının korunması,
- Mekanların potansiyeline uygun kullanımı,
- Müdahalelerin geriye dönülebilirliği,
- Çevre halkın ihtiyaçlarına uygunluğudur.

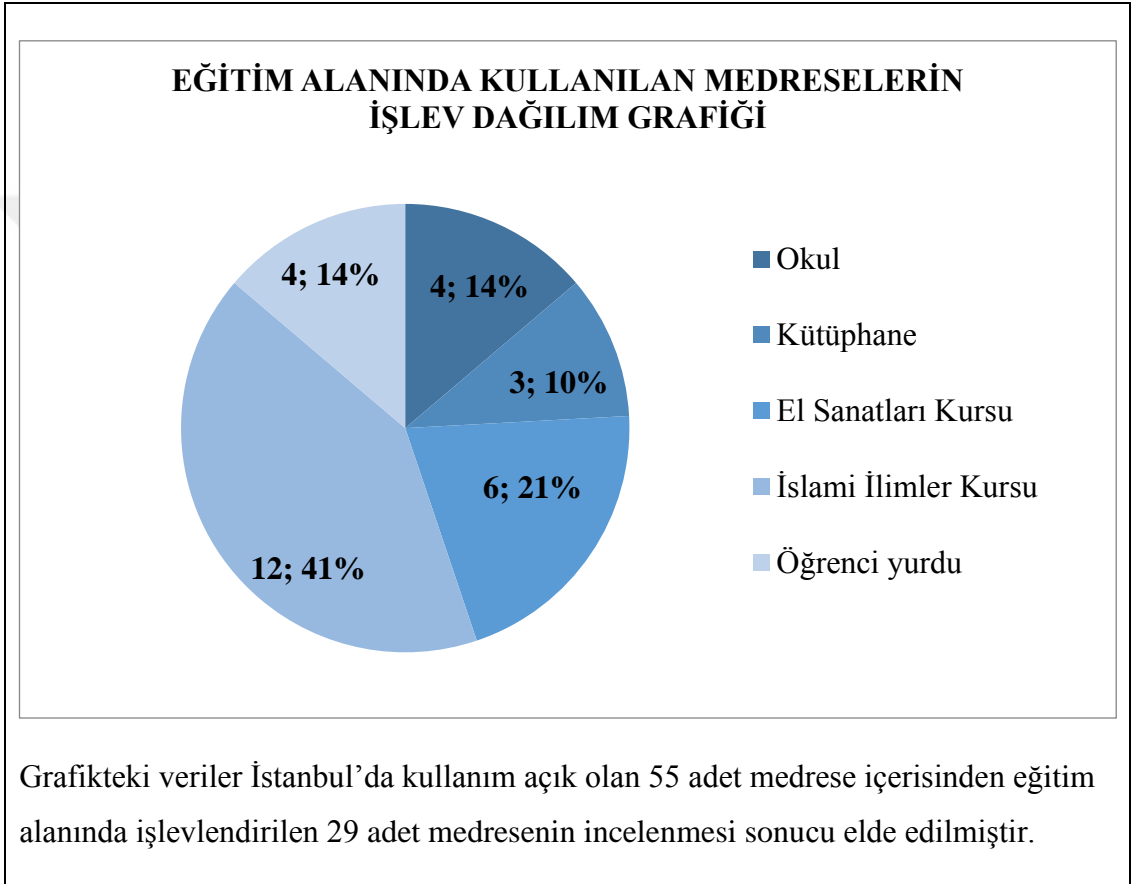
Tüm bu kriterler ışığında mekanlar incelenerek; iyi, orta ve kötü şeklinde derecelendirilmiştir.

4.2.1. Eğitim Alanında İşlevlendirilen Bir Örnek Olarak Şemsi Paşa Medresesinin Mekansal Analizi

Medreseler, günümüzde eğitim yapısı olarak geçerliliğini yitirse de, İstanbul’da kullanılmakta olan medreselerin 25 adeti (3 adeti iki işlevli medrese) eğitim alanında yeniden işlevlendirilerek kullanılmaktadır.

Günümüzde eğitim alanında kullanılan medreseleri, işlevlerine göre okul, kütüphane, el sanatları kursu ve İslam ilimleri kursu olarak dörde ayırabiliriz. Cafer

Ağa Medresesi; el sanatları kursu, Fethiye medresesi; okul, Şemsi Paşa medresesi; kütüphane, Koca Mustafa Paşa Medresesi; İslami ilimler kursu olarak eğitim alanında yeniden kullanıma açılmış medreselere örnektir. Medreselerin özgün kullanımı olan eğitim işlevi ile uyumlu olarak yeniden kullanılması, medresenin sahip olduğu mekânsal potansiyelin kullanılmasını ve yeni işlevin eylemsel tüm ihtiyaçlarının karşılanması açısından olumlu bir yaklaşımdır. Aşağıdaki grafikte eğitim alanında kullanılan medreselerin işlev dağılımı gösterilmiştir.

Grafik 4.4 . Eğitim Alanına Kullanılan Medreselerin İşlev Dağılım Grafiği

Eğitim alanında işlevlendirilen medreselerin,

- % 14'si (4 adeti) okul,
- %12'si (3 adeti) kütüphane,
- % 21'ü (6 adeti) el sanatları kursu,
- %41 'i (12 adeti) islam ilimleri kursu
- %14'ü (4 adeti) Öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır.

Bu grafikten, medreselerin özgün kullanımı içerisinde olan dini eğitim ile ilişkili kullanılma konusundaki eğilimin devam ettiği, çağdaş anlamda; kütüphane, okul ve el sanatları kursu gibi kullanımların ise yeni bir işlev olarak medreselere kazandırılan bir kullanım olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Eğitim alanında işlevlendirilmiş olan 29 medrese arasında 5 adeti iki işlevli olan medresedir. Bunlar;

- Gevherhan Medresesi (aynı zamanda ticari alanda işlevlendirilmiş ve arşiv deposu olarak kullanılmaktadır),
- Sultan Osman Han Medresesi (islami ilimler kursu ve öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır),
- Ekmekçizade Ahmet Efendi Medresesi (islami ilimler kursu ve öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır),
- Kara Ahmet Paşa Medresesi (öğrenci yurdu ve dernek olarak kullanılmaktadır),
- Ahmediye Medresesi (öğrenci yurdu ve imarethane olarak kullanılmaktadır)

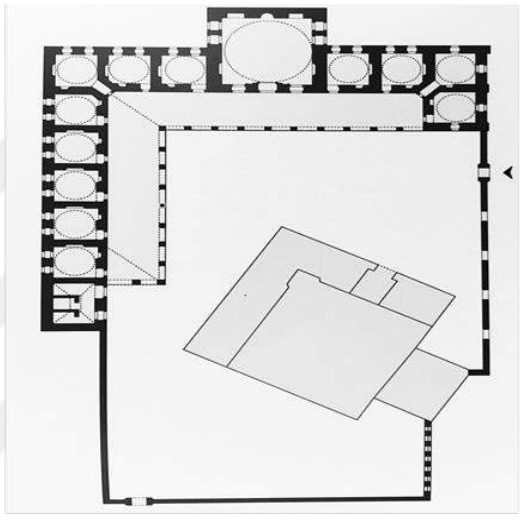

Toplumun eğitimine katkıda bulunan kurumlardan biri olan kütüphaneler insanların ufkunu genişleterek, eğitiminde ve gelişiminde önemli rol oynamaktadır. UNESCO kütüphaneyi şu şekilde tanımlamıştır;

“Kütüphaneler, adı ne olursa olsun, basılı kitap ve süreli yayınların ya da başka her türden çizgisel, görsel-işitsel yayının düzenli koleksiyonları ile okurların bilgi, araştırma, eğitim, dinlenme amaçları için bunların kullanılmasını sağlayan ve kolaylaştıran elemanlardır.” (UNESCO, 1994). Kütüphaneler, toplumun veya toplumun belirli bir kesiminin yararlanması için yazılı, çizili, basılı ve görsel-işitsel her çeşit yayınları barındıran, düzenleyen ve elverişli bir ortamda insanların yararlanmasını sağlayan kuruluşlardır (Bozkurt,2013, s: 3).

Eğitim alanında işlevlendirilen medreselere bir örnek olarak kütüphane işleviyle kullanılmakta olan Şemsi Paşa Medresesi mekansal açıdan analiz edilecektir.

İstanbul’un, Üsküdar ilçesinde yer alan Şemsi Paşa Medresesi 1580 yılında Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. 1894 yılındaki depremde hasar görmüş ve İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü tarafından 1947-1953 yıllarında gerçekleştirilen

restorasyon çalışmasından sonra medrese 16.05.1953 yılında Kültür Bakanlığına devredilmiştir. 29.05.1953 yılından itibaren eğitim alanında işlevlendirilmiş olup, Şemsi Paşa Halk Kütüphanesi olarak hizmet vermektedir (Vakıflar Genel Müdürlüğü Raporu, 2011).

ŞEMSİ PAŞA MEDRESESİ			
MEDRESE HAKKINDA GENEL BİLGİLER			
KONUMU :	ÜSKÜDAR, İSTANBUL		
YAPIM YILI :	1580	Y.İŞLEVLENDİRİLMİ YILI:	1953
MİMARİ :	MİMAR SİNAN		
ÖZGÜN İŞLEVİ :	EĞİTİM YAPISI	GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVİ:	KÜTÜPHANE
KONUM		PLAN	
			
(Candemir ve Candemir, 2008)		(Ertuğrul ve Karakuş, 2008)	
ESKİ FOTOĞRAF		YENİ FOTOĞRAF	
			
(Candemir ve Kuş, 2008)		(Yılmaz Arşivi)	
			
(Candemir ve Kuş, 2008)		(Yılmaz Arşivi)	

Tablo 4.11. Şemsi Paşa Medresesi Hakkında Genel Bilgi

Şemsi Ahmet Paşa Medresesi'nin mekan örgütlenmesi Şekil 4.1.'de görülmektedir. Bu mekanlar içerisinde; revaklar, hücreler, avlu ve dersane bölümleri, özgün mekansal ve mimari karakteristik özellikleri göz önüne alınarak kütüphane işlevinin etkisiyle mekansal açıdan analiz edilmiştir. Medresesinin kütüphane işlevi ile dönüşen mekanları Tablo 4.10'da gösterilmektedir.

Şekil 4.1. Şemsi Paşa Medresesi Mekan Örgütlenmesi

ŞEMSİ AHMET PAŞA MEDRESESİ MEKANLARININ YENİ KULLANIMI	
DERSHANE	Okuma-Araştırma Salonu
HÜCRELER	Bireysel Çalışma Alanı, Kütüphane, İdari oda
REVAK	Ortak Çalışma Alanı, İdari Alan
AVLU	Avlu

Tablo 4.12. Şemsi Paşa Medresesi Mekanlarının Yeni kullanımları

Hücreler

Günümüzde Şemsi Paşa Medresesinin hücrelerine ulaşım revakların kenarından ve ortasında sütun yer alan bir kapıdan girilerek sağlanmaktadır. Kare planlı olan medrese yapısı, hücreleri L şeklinde plan şeması oluşturacak biçimde dizilmiştir. Hücreler kare planlı olup 2.95x2.95 m. ölçüsündedir. Duvar kalınlıkları 0.80 m.dir. Hücrelerin hepsinde bir ocak ve bir veya iki adet niş bulunmaktadır. Hücrelerde alt alta iki adet pencere bulunmaktadır. Köşe odalarında daha fazla pencere yer almaktadır. Medresede derslane-mescit hücrelerin ortasında konumlanmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 2011).

Şekil 4.2. Şemsi Paşa Medresesi Hücrelerinin Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

Kütüphane bulunan okuma ve çalışma alanları en az 4 m², geçiş alanları en az 1.20 m genişliğinde, kullanıcılar ve raflar arasındaki uzaklık en fazla 1.30-1.40 m olacak şekilde tasarlanması gerekmektedir (Bektaş,2011, s: 84). Hücrelerin küçük hacimler halinde, işlevsel olarak gerekli alanı sağlamasından ve belirli bir düzende olmasından dolayı bir kütüphane yapısında olması gereken sınıf ve özel çalışma ortamını mekânsal olarak karşılanabilmektedir.

Şekil 4.3. Şemsi Paşa Medresesi Mekansal Unsurlar (Yılmaz Arşivi)

Medrese hücreleri, bireysel çalışma alanı, kütüphane ve idari alan olarak kullanılmaktadır. Hücrelerin mekânsal bütünlüğünü bozacak ve tarihi kimliğine zarar verecek uygulamalardan genel olarak kaçınıldığı görülmektedir. Hücrelere yerleştirilen masa, sandalye, kitaplık gibi donatılarla kullanıcıların ihtiyaçları karşılanmıştır. Hücre duvarlarında yer almakta olan nişlerin özgünlüğü korunarak kitaplık olarak kullanılmaktadır. Kitaplıklar ve seçilen mobilyalar mekanda bulunan diğer tasarım elemanları ile uyumlu ve dayanıklıdır.

HÜCRELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ			
MEKANSAL UNSURLAR	KORUNMA DURUMLARI		
	İYİ	ORTA	KÖTÜ
NİŞ	X		
OCAK	X		
KUBBE	X		
PENCERE	X		
KAPI	X		
DUVARLAR	X		

Tablo 4.13. Şemsi Paşa Medresesinde Hücrelerin Değerlendirilmesi

Hücreler değerlendirilirken; niş, ocak, kubbe, pencere, kapı ve duvarlardan oluşan mekânsal unsurların korunma durumları incelenmiştir. İnceleme sonucunda mekânsal unsurların korunma durumlarının iyi derecede olduğu tespit edilmiştir.

Revaklar

Kütüphane eğitim yapısı olduğundan ve kişilerin bu mekanda kitap okuma, yazı yazma, bilgisayar kullanma gibi faaliyetlerin gerçekleştireceğinden aydınlatma önemli bir tasarım unsurudur. Kütüphanenin tüm bölümlerinin aydınlık olması gerekmektedir. Özellikle okuma bölümlerinin daha aydınlık olması gerekmekte olup gün ışığından maksimum seviyede yararlanılmalıdır (Bektaş,2011, s: 84).

Cam ile kapatılan revaklar; masa, sandalye ve kitaplık gibi sonradan eklenen donatılarla kapalı ve ortak çalışma alanları oluşturmuştur. Yapıdaki bu müdahale avluya bakan cephe karakterini bozmamakla birlikte, ihtiyaç olmadığına yapıya zarar vermeden geri dönülebilir nitelikte bir uygulamadır.

Şekil 4.4. Şemsi Paşa Medresesi Revakların Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

REVAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
X		X		

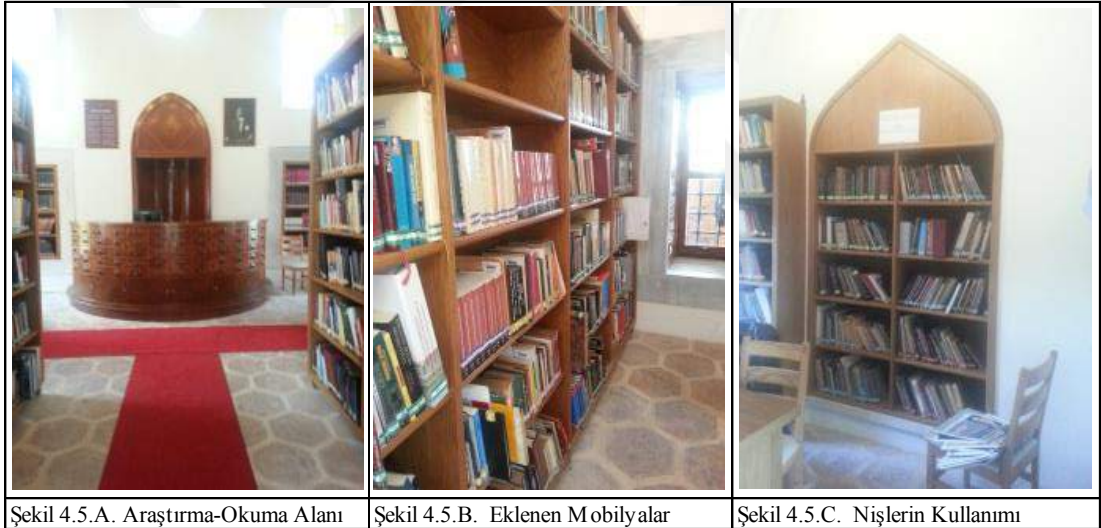
Tablo 4.14. Şemsi Paşa Medresesinde Revakların Değerlendirilmesi

Şemsi Paşa Medrese'sinde revakların mekânsal dönüşüm geçirdiği gözlemlenmiştir. Bu mekânsal dönüşümün revakların korunma durumuna etkisinin iyi derecede olduğu tespit edilmiştir.

Dershane

Dershane hücrelerin ortasında konumlanmıştır. Bu bölüme yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Kare planlı olup, 7.00 x 7.00 m ölçüsündedir. Üzeri kubbelidir. Dershane mekanı alt ve üst olarak iki sıra şeklinde tasarlanmış 16 pencere ile aydınlatılmaktadır (Vakıflar Genel Müdürlüğü Raporu, 2011).

Dörtgen planlı ve kubbeli olan dershane gerek mekânsal büyüklük olarak gerekse gün ışığı alması bakımından okuma ve araştırma salonu olarak kullanıma uygundur. Dershane mekanına çok sayıda kitaplık, masa ve sandalye yerleştirilmiştir. Dershanenin merkezine, büyük ahşap bir banko yerleştirilerek, ziyaretçiler karşılanmakta ve ödünç alma işlemleri gerçekleştirilmektedir. Dershane mekanının mimari kimliğini oluşturan kubbe korunarak aydınlatma elemanı ile aydınlatma sağlanmıştır. Kullanılan mobilyalar yapının tarihi kimliği ile örtüşmektedir.

Şekil 4.5. Şemsi Paşa Medresesi Dershanenin Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

DERSHANENİN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞ ÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
	X	X		

Tablo 4.15. Şemsi Paşa Medresesinde Dershanenin Değerlendirilmesi

Şemsi Paşa Medresesi'nin dershane mekanı mekânsal dönüşüme uğramamış olup, mekanın korunma durumunun iyi derecede olduğu tespit edilmiştir.

Avlu

Medrese ve cami aynı avluyu paylaşmakta olup, avlu açık mekan kimliğini korumaktadır. Kesme taştan yapılmış ve avluyu çevreleyen yüksek duvarlar anayolun toz ve kirinin kütüphane içerisine girmesini engellemekte olup içeride bulunan yazılı kaynakların yıpranmasına engel olmaktadır.

Şekil 4.6. Şemsi Paşa Medresesi Avlunun Kullanım Durumu (Yılmaz Arşivi)

AVLUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
	X	X		

Tablo 4.16. Şemsi Paşa Medresesinde Avlunun Değerlendirilmesi

Şemsi Paşa Medresesi'nin avlusu mekânsal dönüşüme uğramamış olup avlunun korunma durumunun iyi derecede olduğu tespit edilmiştir

Araştırma kapsamında, yapının özgün işlevine uygun yeni bir işlevin seçilmesinin sonucu olarak yeni işlevin ihtiyaç programıyla özgün işlevin ihtiyaç programı örtüştüğü tespit edilmiştir. Bundan dolayı yapı yeni işlevin ihtiyaç programlarını karşılayabilecek mekansal potansiyele sahip olup geri dönülemez müdahalelere maruz kalmamıştır. Yapının özgün niteliklerine zarar verilmeden, geriye dönülebilir nitelikte mekansal dönüşümler yapılmıştır.

Mekansal yetersizliklerden dolayı yarı açık mekan özelliği taşıyan revaklar cam ile kapatılarak kapalı mekan oluşturulmuştur. Mekansal dönüşüme uğrayan revaklar cam ile kapatılmış olduğundan cephe karakteristiği korunmuş olup, uygulama geriye dönülebilir nitelik taşımaktadır. Hücreler, bireysel çalışma alanı

olarak değerlendirilmiş ve hücrelerin mekansal unsurları işleve uygun olarak kullanılmış ve korunmuştur. Dershane yapısının sahip olduğu büyük hacim korunmuş ve ihtiyaç dahilinde donatılar yerleştirilmiştir. Açık mekan kimliğinde olan avlu korunmuş herhangi bir mekansal müdahaleye maruz kalmamıştır.

Medresenin kütüphaneye dönüşümü, yeniden işlevlendirmeye ilişkin koruma kararları kapsamında ele alındığında;

- Özgün ve yeni işlev ilişkisinin uyumlu olması,
- Mimari ve mekansal karakteristiğın korunması,
- Yapısal ve mekânsal zorlamalara maruz kalınmaması
- Özgün plan şemasının korunması,
- Mekanların potansiyeline uygun kullanımı,
- Müdahalelerin geriye dönülebilir nitelikte olması,
- Yeni işlevin getirmiş olduğu tüm eylemsel ihtiyaçların karşılanabiliyor olması,

Çevre halkın ihtiyaçlarını karşılayarak topluma kazandırılmasından dolayı, tarihi yapının korunduğu bir uygulama olduğu söylenebilir

Yeni işlevin ihtiyaç programı dahilinde yapılan tüm uygulamalar medrese mekanları üzerinden değerlendirildiğinde, işlevin eylemsel ihtiyaçlarını karşılamasında; hücrelerin, revakların, avlunun ve dershanenin iyi, mekansal özgünlüğünün korunmasında; hücrelerin, revakların, avlunun ve dershanenin iyi olduğu ve bunların sonucu olarak Şemsi Paşa Medresesinde; işlev- mekan adaptasyonunun iyi olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak; yapının özgün işlevine uygun yeni bir işlevin seçilmesi yapının işlev-mekan adaptasyonunu sağlamıştır. İşlev-mekan adaptasyonunun sağlanması sonucunda; yapının daha az müdahale geçirerek mekansal özgünlüğünün korunduğu ve verilen yeni işlevin tüm eylemsel ihtiyaçlarının karşılanabildiği ortaya konulmuştur.

4.2.2. Sağlık Alanında İşlevlendirilen Bir Örnek Olarak Mihrimah Sultan Medresesi'nin (Üsküdar) Mekansal Analizi

İstanbul'da kullanılmakta olan medreselerin 2 adeti sağlık alanında işlevlendirilerek kullanılmaktadır. Günümüzde sağlık alanında işlevlendirilen, Mihrimah Sultan Medresesi (Üsküdar) ve Sultan Selim Medresesi tıp merkezi olarak kullanılmaktadır.

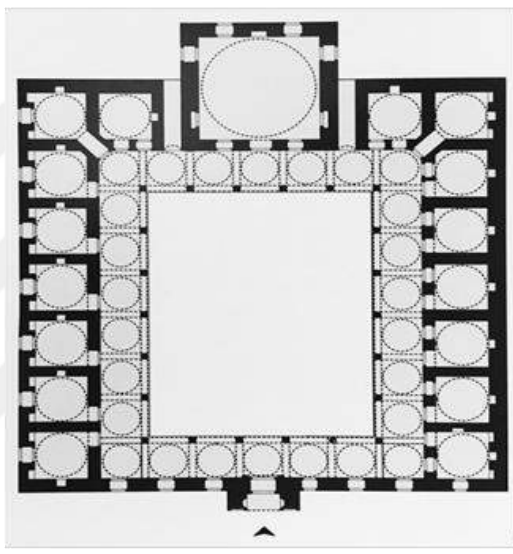

Sağlık, sadece bireyin özürü ya da hasta olmayışı değildir. Bedenen, ruhen ve sosyal anlamda bütün olarak iyilik durumunda olmasıdır. Sağlık hizmeti ise; bireylerin ve toplumların sağlıklarını korumak, hastalandıkları zaman tedavilerini gerçekleştirmek, tam anlamıyla iyileşemeyip özürü kalanların ise kişilere bağımlı kalmadan hayatlarını devam etmelerine olanak sağlayarak toplumların sağlık düzeyini yükseltmek amaçlı yapılan planların tümüdür (Yasemin,2003, s: 5). Bu hizmeti veren özel ve kamu kuruluşları da “sağlık yapıları” olarak adlandırılmaktadır (Barışık,20013, s: 29).

Poliklinikler (tıp merkezleri); kuruluş amaçlarına ve verdikleri hizmetler bakımından sağlık yapılarının sonuncusu durumundadır. Bu mekanlarda genel muayene yapılarak tanı konulmakta, sağlığın korunması için bilgi ve destek verilmektedir (Uzunay,2011, s:35). Şenkal poliklinik tasarımında dikkate alınması gereken noktaları şu şekilde maddelemektedir;

- “Poliklinikler, giriş-sekreter ve muayene olacak şekilde iki aşamalı ve geniş olmalı, muayene bölümünde ayrı bir soyunma kısmı bulunmalıdır.
- Polikliniklerde geniş bekleme alanları bulunmalıdır.
- Cerrahi alanlar ile poliklinik alanları ayrı yerlerde olmalıdır
- Enfeksiyon hastalıkları için mümkünse ayrı bina inşa edilmelidir” (Şenkal,2001, s:51).

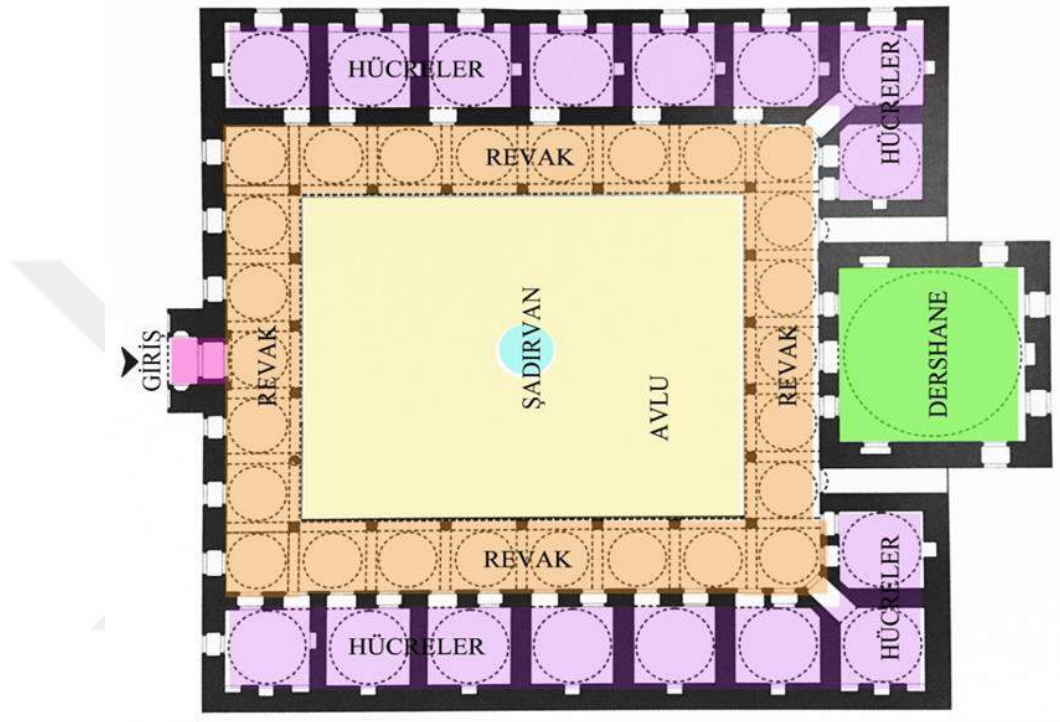
Sağlık alanında işlevlendirilen medreselere bir örnek olarak tıp merkezi işleviyle kullanılmakta olan Mihrimah Sultan Medresesi, mekânsal açıdan analiz edilecektir.

İstanbul'un Üsküdar ilçesinde yer alan Mihrimah Sultan Medresesi 1548 yılında Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Günümüzde sağlık alanında işlevlendirilmiş olup, poliklinik olarak hizmet vermektedir.

MİHRİMAH SULTAN (ÜSKÜDAR) MEDRESESİ			
MEDRESE HAKKINDA GENEL BİLGİLER			
KONUMU :	ÜSKÜDAR, İSTANBUL		
YAPIMYILI :	1548	Y İŞLEVLENDİRİLM E YILI :	1958-1961
MİMARİ :	MİMAR SİNAN		
ÖZGÜN İŞLEVİ :	EĞİTİM YAPISI	GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVİ :	TIP MERKEZİ
KONUM		PLAN	
			
(Candemir ve Cantemir, 2008)		(Ertuğrul ve Karakuş, 2008)	
ESKİ FOTOĞRAF		YENİ FOTOĞRAF	
			
(Candemir ve Kuş, 2008)		(Yılmaz Arşivi)	
			
(Candemir ve Kuş, 2008)		(Yılmaz Arşivi)	

Tablo 4.17. Mihrimah Sultan Medresesi (Üsküdar) Hakkında Genel bilgiler

Mihrimah Sultan Medresesi'nin mekan örgütlenmesi Şekil4.7' de görülmektedir. Bu mekanlar içerisinde; revaklar, hücreler, avlu ve dersane bölümleri, özgün mekansal ve mimari karakteristik özellikleri göz önüne alınarak tıp merkezi işlevinin etkisiyle mekansal açıdan analiz edilmiştir. Medresesinin tıp merkezi işlevi ile dönüşen mekanları Tablo 4.15'de gösterilmektedir.

Şekil 4.7. Mihrimah Sultan Medresesi(Üsküdar) Mekan Örgütlenmesi

MİHRİMAH SULTAN MEDRESESİ (ÜSKÜDAR) MEKANLARININ YENİ KULLANIMI	
DERSHANE	Radyoaktif Alan
HÜCRELER	Muayene odası, İdari oda
REVAK	Muayene odası, Danışma bankosu, Bekleme alanı, Çocuk oyun alanı
AVLU	Bekleme Alanı

Tablo 4.18. Mihrimah Sultan Medresesi(Üsküdar) Mekanların Yeni Kullanımları

Medrese Üsküdar İskele meydanından 4.40 m yükseklikte olup, boyu 30.40 m, eni ise 30.60 m.dir (Kuran,1975, s: 45). Medrese, caminin doğusunda ve camiye göre daha kuzeye dönük biçimde konumlandırılmıştır.

16 adet hücre, revaklı ve dikdörtgen planlı medrese avlusunun etrafına U biçiminde sıralanmıştır. Derslik mekanının iki yanında birer adet, avlunun iki geniş kenarında yedişer adet hücre yer almaktadır. Hücrelerin ve revak kısmının üzeri kubbe ile örtülmüştür. Dershane kare planlı ve üzeri kubbe ile örtülüdür (Katkak,2016, s:225).

Hücreler

Medrese kare plan şemasına ve 16 adet hücreye sahiptir. Dershanenin iki tarafına simetrik olarak, “L” biçiminde sekizer adet hücre yer almaktadır. Hücreler ocaklı, nişli, pencere ve kubbelidir (Yılmazörnek,2010, s: 225). Tıp merkezi olarak kullanılan medresede hücreler muayene odası olarak kullanılmaktadır. Bir tıp merkezinde muayene odası, hastanın fiziksel-psikolojik ihtiyaçlarına cevap verebilir nitelikte olmalıdır. Mekanın konfor koşullarına uygun olması, hasta ve çalışanlar için muayenenin kolay ve başarılı gerçekleşmesine etki etmektedir. En az 250 x 370 cm olması gereken muayene odasının içerisinde 90 x 90 cm soyunma kabini, muayene masası, lavabolu dolap, masa, hareketli sandalye bulunması gerekmektedir (Yasemin,2003,s: 137).

Medresede hücrelerin kapı yükseklikleri oldukça düşüktür ve geçişlerde eşik yer almaktadır. Bu durum muayene odaları olarak kullanılan hücrelere geçişte hem hastalar ve yaşlılar için zorluk yaratmakta, hem de çalışan doktor ve hemşireler için operasyonel süreci yavaşlatmakta olup kısıtlı harekete neden olmaktadır. Hücrelerin içerisinde bulunan ve mekânsal kimliğin bir parçası olan nişlerin bir kısmı tıbbi aletlerin depolanması için kullanılmakta olup bir kısmı ise çeşitli malzemelerle kapatılarak yok edilmiştir.

Şekil 4.8.A. Hücrelerin Bireysel Çalışma Alanı olarak Kullanımı

Şekil 4.8.B. Hücrelerin Kütüphane Olarak Kullanımı

Şekil 4.8.C. Hücrelerin Ofis Olarak Kullanımı

Şekil 4.8. Mihrimah Sultan Medresesi Hücrelerinin Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

Şekil 4.9.A. Giriş Merdivenleri

Şekil 4.9.B. Dar Geçitler

Şekil 4.9.C. Teknik Ekipmanlar

Şekil 4.9.D. Nişlerin Kullanımı

Şekil 4.9. Mihrimah Sultan Medresesi Mekansal Unsurlar (Yılmaz Arşivi)

HÜCRELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ			
MEKANSAL UNSURLAR	KORUNMA DURUMLARI		
	İYİ	ORTA	KOTU
NİŞ		X	
OCAK			X
KUBBE		X	
PENCERE			X
KAPI			X
DUVARLAR			X

Tablo 4.19. Mihrimah Sultan Medresesinde Hücrelerin Değerlendirilmesi

Hücreler değerlendirilirken; niş, ocak, kubbe, pencere, kapı ve duvarlardan oluşan mekânsal unsurların korunma durumları incelenmiştir. İnceleme sonucunda; nişlerin ve ocakların korunma durumunun orta derecede, ocakların, pencerelerin, kapıların ve duvarların korunma durumunun kötü derecede olduğu tespit edilmiştir.

Revaklar

Medrese mimarisinde önemli bir yere sahip olan revakların özgün mimari kimliği ile ilgili Aptullah Kuran şu bilgileri vermektedir; “Avlunun dört yanını dönen revak uzunlamasına eksen üzerinde altı, enlemesine eksen üzerinde beş açıklıklıdır. Revakın beyaz mermer kolonları tabanda 40 cm. çapında, başlıkları baklavalı, kemerleri tepesi kalkık sivri uçlu yapılmış, revak gözleri pandantiflere oturan kubbelerle örtülmüştür” (Kuran,1975, s: 45).

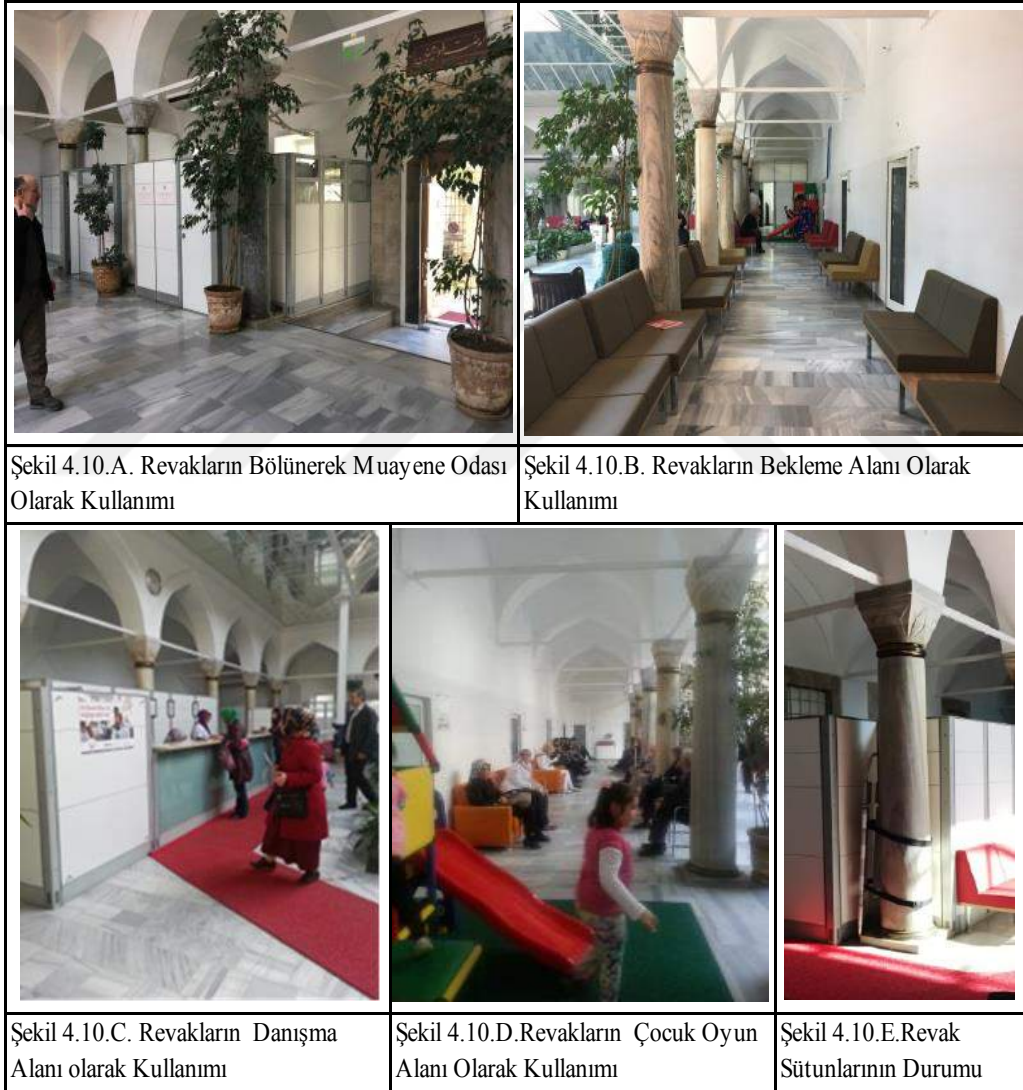
Günümüzde Mihrimah Sultan Medresesinin poliklinik olarak işlevlendirilmesi sonucunda revaklar, ihtiyaçları karşılamak üzere, çeşitli müdahalelerden geçerek danışma, çocuk oyun alanı, muayene odası ve bekleme alanı gibi farklı işlevlere yönelik mekansal bölüntüler biçiminde kullanılmaktadır. Bu mekanlar oluşturulurken revakların sahip olduğu özgün mimari özelliklerinden olan beyaz mermer kolon ve başlıklarındaki baklava desenler korunmuştur (Şekil 4.10.E).

Bir sağlık merkezinin bekleme alanında rahat ve yeterli sayıda koltuk kullanılması ve sıra bekleyen hastaların danışma bankosu ve muayene odalarını rahatça görebilecek biçimde yerleştirilmesi, geçiş alanlarının tekerlekli sandalyelerin geçebileceği genişlikte ve seviyede olması gerekmektedir (Yasemin,2003, s: 128). Poliklinik olarak kullanılan Mihrimah Sultan Medresesinde revakların bir kısmı, danışma ve hasta kayıt bankosu ile kapatılarak bu bölümlerde hasta kaydı yapılmaktadır (Şekil 4.10.C). Bir kısmında ise koltuklar yerleştirilerek bekleme alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.10.B). Bekleme alanında geçişler dar olup, sedye geçişine imkan vermemektedir. Bekleyenler rahatlıkla danışma bankosunu görebilmekte ve sıralarını takip edebilmektedirler (Şekil 4.10.B).

Revakların bir kısmı geriye dönülebilir nitelikteki panellerle kapatılarak muayene odası olarak, bir kısmına ise çocuk parkı yerleştirilerek çocuk oyun alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.10. D). Bu durum iç mekandaki cephe

karakteristiğini bozmanın yanı sıra revaklarda yer alan çocuk oyun alanı ve kayıt masaları yüzünden hastaların taşınmasında sedyenin geçmekte zorlanacağı alanlar oluşturmakta ve ihtiyaç duyulan geçiş hızını yavaşlatmaktadır (Şekil4.10.D).

Yapılan mekânsal dönüşümler, revakların özgün mekânsal karakteristiğine aykırıdır. Yapılan uygulamalar revakların hücreler ve avlu ile olan ilişki durumunu ve mekânsal örgütlenmesini tamamen değiştirmiş olup yeni mekan anlayışı içinde mekansal potansiyelini zorlanmıştır Yapıda aynı sorunun yaşandığı başka dar koridorlar da bulunmaktadır (Şekil 4.13.B).

Şekil 4.10. Mihrimah Sultan Medresesi Revakların Kullanım Durumu (Yılmaz Arşivi)

REVAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
X			X	

Tablo 4.20. Mihrimah Sultan Medresesinin Revakların Değerlendirilmesi

Mihrimah Sultan Medresesi'nde revakların mekânsal dönüşüme uğradığı ve korunma durumlarının kötü derecede olduğu tespit edilmiştir.

Dershane

Poliklinik olarak kullanılan Mihrimah Sultan Medresesinin kare planlı olan dershanesi, günümüzde röntgen odası olarak kullanılmaktadır. Bir sağlık merkezinde röntgen odasının boyutları en az 450 x 510 x 290 cm olmalıdır. Acil servis biriminin bulunduğu polikliniklerde, radyoloji odasına sedyeyle ulaşım sağlanabilir olmalı ve mekan içerisinde sedye ile hareket edilebilir olmalıdır. X-Ray odasından diğer alanlara radyasyonun yayılmaması için duvarların, tavanın ve zeminin kurşun levhalar ile kaplanması gerekmektedir (Yasemin,2003, s:164-166).

Mihrimah Sultan Medresesinin dershane mekanının radyoloji odası olarak kullanılabilmesi için şartların sağlanması amacıyla duvarlar kurşun levha ile kaplanmış, pencereler kapatılmış, zemin epoxy ile kaplanmış ve geriye dönülemez pek çok müdahale geçirmiştir.

Medresenin dershanesinin boyutları röntgen odası için olması gereken minimum ölçüleri sağlamaktadır. Fakat dershane bölümü sadece röntgen odası olarak işlevlendirilmemiş olup, aynı zamanda üç farklı bölüme ayrıldığı görülmüştür. Bu durum dershane mekanının röntgen odası olarak gereken standartlarda kullanılmasına engel olmaktadır.

Poliklinikte acil servisin bulunmasından dolayı sedye ya da tekerlekli sandalye ile röntgen odasına ulaşım girişte yer alan basamaklardan sağlanamamaktadır (Şekil 4.11.A.).Yapılan müdahaleler dershane mekanın karakteristik tüm özelliklerini kaybetmesine neden olmuştur

Şekil 4.11 Mihrimah Sultan Medresesi Dershanenin Kullanım Durumu (Yılmaz Arşivi)

DERSHANENİN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
X				X

Tablo 4.21. Mihrimah Sultan Medresesinde Dershanenin Değerlendirilmesi

Mihrimah Sultan Medresesi'nde dersane mekanının mekânsal dönüşüme uğradığı ve korunma durumunun kötü derecede olduğu tespit edilmiştir.

Avlu

Mekansal potansiyeli arttırmaya yönelik bir girişimle özgün mimarisinde açık mekan niteliği taşıyan avlu günümüzde üzeri ayna kaplı bir yüzey ve cam bir tonozla kapatılmıştır. Ancak kapalı mekana dönüştürülen avlu yeterince kullanılmamaktadır. Avlunun ortasında yer alan şadırvan korunmaktadır. Avlu çiçeklerle kaplı bir dolaşım alanı görüntüsündedir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12.A Avlunun Ayna ve Cam Tonozla Kapatılması

Şekil 4.12.B Avluda Bulunan Çeşme ve Bitkiler

Şekil 4.12. Mihrimah Sultan Medresesinde Avlunun Kullanım Durumu (Yılmaz Arşivi)

AVLUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
X				X

Tablo 4.22. Mihrimah Sultan Medresesinde Avlunun Değerlendirilmesi

Mihrimah Sultan Medresesi'nde avlunun açık mekan kimliğinden kapalı mekan kimliğine geçiş yaparak mekânsal dönüşüme uğradığı ve korunma durumunun kötü olduğu tespit edilmiştir.

Sağlık yapılarında mimari programın çözümü işlevsel parametrelerin yanı sıra bakanlığın getirdiği standartlara da uyma zorunluluğu gerektirir. Sağlık alanında işlevlendirilmiş olan yapılar kompleks yapılar olup tasarımlar karmaşık ve detaylıdır. Medreseye verilen poliklinik işlevinin tam anlamıyla karşılanabilmesi için yeniden işlevlendirme sürecinin yeterli bilgi birikimine sahip ve uzman kişiler tarafından yürütülmesi gerekmektedir.

Sağlık yapısının tasarımında önemli olan fonksiyonellik, estetik, hijyen ve düzen gibi unsurlar ve tasarım sürecinde bir bütün olarak düşünülmelidir. Tasarım sürecinde mal sahibi, doktorlar ve tasarıma doğrudan katkısı olmayan hasta ziyaretçi, destek personellerin de konforu göz önünde bulundurulmalıdır.

Poliklinik tasarımında;

- Kullanıcıların içerisinde hasta ve engellilerin olacağını unutulmaması,
- Geniş hareket alanlarının olması,
- Aydınlatmanın yeterli düzeyde olması
- Ses izolasyonunun iyi sağlanması
- Mobilya, aksesuar ve duvar renk seçimlerinin yumuşak olması,
- Havalandırılma sistemlerin oluşturulmasına özen gösterilmesi gereklidir (Karaman, 2009, s:9).

Mimari karakteristikler açısından Mihrimah Sultan Medresenin sağlık yapısına dönüşümü yapısal, mekansal ve işlevsel zorlamalara yol açmıştır. Sağlık yapısı için son derece önemli olan alt yapı, tesisat ve çevre kontrol sistemleri tarihi yapılarda bulunmamaktadır. Bu sistemlerin medreseye eklenmesiyle yapıda zorlayıcı unsurlar ortaya çıkarmıştır (Şekil 4.13.C). Kabin, kablo ve tesisat boruları görüntü kirliliği oluşturarak hem iç mekanın hem de cephenin tarihi kimliğini bozmuştur.

Yapıya rampa yerine merdivenle ulaşım sağlanması hasta arabaları, sedyeleri ve engelliler için sorun oluşturmaktadır (Şekil 4.13. A). Sağlık yapılarında sıhhi nedenlerden dolayı döşemede yer yer kullanılan epoxy kaplama ve duvarların beyaz boya ile boyanması medresenin sahip olduğu özgün yapı malzemesinin renk ve dokusuyla örtüşmemektedir.

Şekil. 4.13. Mihrimah Sultan Medresesinin Dönüşümünde Karşılaşılan Sorunlar (Yılmaz Arşivi)

Araştırma kapsamında, yapının özgün işlevinden çok uzak yeni bir işlevin seçilmesinin sonucu olarak yeni işlevin ihtiyaç programıyla özgün işlevin ihtiyaç programı örtüşmemektedir. Bundan dolayı yapı yeni işlevin ihtiyaç programlarını karşılayabilecek mekansal potansiyele sahip olmayıp, geriye dönülebilir ve geriye dönülemez pek çok mekansal müdahaleye maruz kalmıştır.

Açık mekan kimliğinde olan avlu ayna ve cam tonoz ile kapatılarak kapalı mekan oluşturulmuştur. Bu mekansal dönüşüm yapının tüm karakteristiğini bozmuş ve yapıya geri dönülmesi mümkün olmayan bir uygulama olmuştur. Dershane mekanı ihtiyacı karşılayabilmek için kurşun levhalarla kaplanmış olup çok sayıda duvar ile bölünerek mekansal kimliğini kaybetmiştir. Hücre içlerindeki mekansal unsurların kimileri korunmuş kimileri ise kapatılarak yok edilmiş durumdadır.

Medresesinin sağlık yapısına dönüşümü yeniden işlevlendirmeye ilişkin koruma kararları kapsamında kamu yararına bir kullanım olarak doğru bir yaklaşım olarak düşünülse de, aşağıda belirtilen unsurlardan dolayı yapının tarihi değeri zarar görmüştür. Bunlar:

- Özgün ve yeni işlev ilişkisinin uyumlu olmaması,
- Mimari karakteristiğinin bozulması,

- Mekânsal potansiyelin zorlanması,
- Özgün tasarım anlayışından uzak mekansal kullanımudur.

Koruma kararları kapsamında ve genel bir eğilim olarak geçerli görünen yeniden işlevlendirme eylemine maruz kalan her yapı koruma açısından beraberinde riskler taşır. Bu risk, özgün işleviyle ya da özgün işlevine yakın bir işlevle kullanılan yapılara oranla, işlevsel geçerliliğini tamamen kaybeden yapılarda daha fazladır.

Yeni işlevin ihtiyaç programı dahilinde yapılan tüm uygulamalar medrese mekanları üzerinden değerlendirildiğinde işlevin eylemsel ihtiyaçlarının karşılamasında; hücrelerin ve dershanenin kötü, revakların orta, avlunun iyi derecede olduğu, mekansal özgünlüğünün korunmasında; hücrelerin, revakların, avlunun ve dershanenin kötü durumda olduğu gözlemlenmiştir. Tüm bunlar değerlendirildiğinde; işlev- mekan adaptasyonunun hücrelerde, revaklarda ve dersane kötü, avluda ise iyi olduğu kanısı ortaya çıkmıştır.

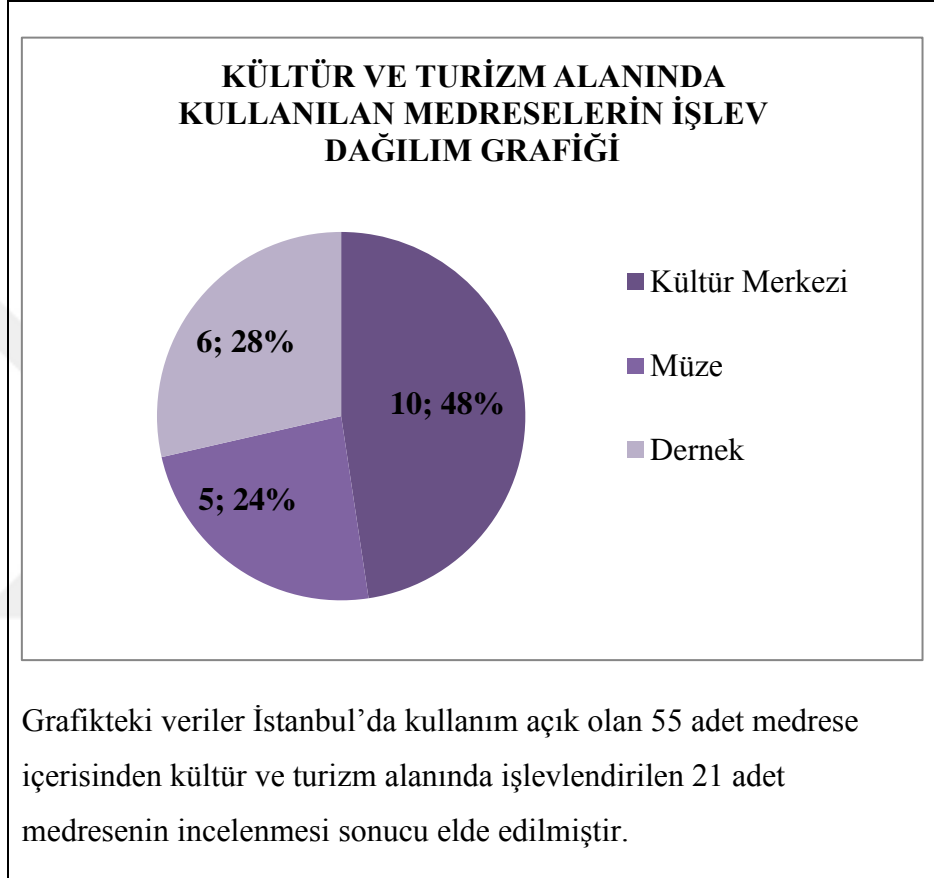
Sonuç olarak; yapının özgün işlevine uygun olmayan yeni bir işlevin seçilmesi yapının işlev-mekan adaptasyonunun sağlanması engellemiştir. İşlev-mekan adaptasyonunun sağlanamaması sonucunda; yapının çok fazla müdahale geçirerek mekansal özgünlüğünü kaybettiği ve verilen yeni işlevin tüm eylemsel ihtiyaçlarını karşılayamadığı ortaya konulmuştur.

4.2.3. Kültür ve Turizm Alanında İşlevlendirilen Bir Örnek Olarak Siyavuş Paşa Medresesi'nin Mekansal Analizi

Medreselerin kültür ve turizm alanında yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılması, toplumun hedeflenen yönde ilerlemesine ve kültürel mirasımız olan medreselerin yerli ve yabancı pek çok turist tarafından ziyaret edilerek kültürümüzün dünyaya tanıtılmasına olanak sağlayacaktır. Hem kültürel etkinlikleri hem de medreseleri görmeye gelen ziyaretçilerin, geçmişin izlerini yansıtan tarihi mekânlarda bir araya gelmeleri kültürel zenginliklerimizi görmelerini ve kültürel mirasımızı koruma bilincinin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

İstanbul'da kullanılmakta olan İstanbul medreselerinden 21 adeti kültür ve turizm alanında işlevlendirilerek kullanılmaktadır. Kültür ve turizm alanında kullanılan 21 medresesinin 3 adeti iki işlevli kullanılmaktadır.

Günümüzde kültür ve turizm alanında işlevlendirilen medreselerin kültür merkezi, müze ve dernek olarak kullanıldığı görülmüştür. Bayram Paşa Medresesi; kültür merkezi, Siyavuş Paşa medresesi; müze, Hadım Hasan Paşa medresesi; dernek olarak kültür ve turizm alanında yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmış medreselere örnektir. Aşağıdaki grafikte kültür ve turizm alanında kullanılan medreselerin işlev dağılımı gösterilmiştir

Grafik 4.5. Kültür ve Turizm Alanında Kullanılan Medreselerin İşlev Dağılım Grafiği

Kültür ve Turizm alanında kullanılan 21 adet medresenin;

- %48'i (10 adeti) kültür merkezi olarak
- %28'i (5 adeti) müze olarak,
- %24 'ü (6 adeti) dernek binası olarak kullanılmaktadır.

Grafikten de anlaşılacağı üzere kültür ve turizm alanında kullanılan medreselerin; kullanım yoğunluğunun öncelikle kültür merkezi işlevinde olduğu ardından dernek binası ve müze işlevinde olduğu görülmektedir.

Kültür ve Turizm alanında kullanılan 21 adet medreseden 3 adeti iki işlevli olarak kullanılmaktadır. Bunlar,

- Merzifonlu Kare Mustafa Paşa Medresesi (Kültür ve turizm alanında kullanılmakta olup hem kültür merkezi hem de müze olarak işlevlendirilmiştir),
- Atik Valide Sultan Medresesi (Kültür ve turizm alanında kullanılmakta olup hem kültür merkezi hem de dernek merkez binası olarak işlevlendirilmiştir),
- Kara Ahmet Paşa Medresesi (aynı zamanda öğrenci yurdu olarak kullanılmaktadır),

Kültür: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü”dür (TDK).

Mimari ve mekânsal anlamda değer taşımakla birlikte inşa edildikleri dönemin sosyal-kültürel ve yaşam tarzının göstergesi olan tarihi yapıların korunarak gelecek nesillere doğru biçimde aktarılması, kültürel sürekliliğin devamı için oldukça önemlidir.

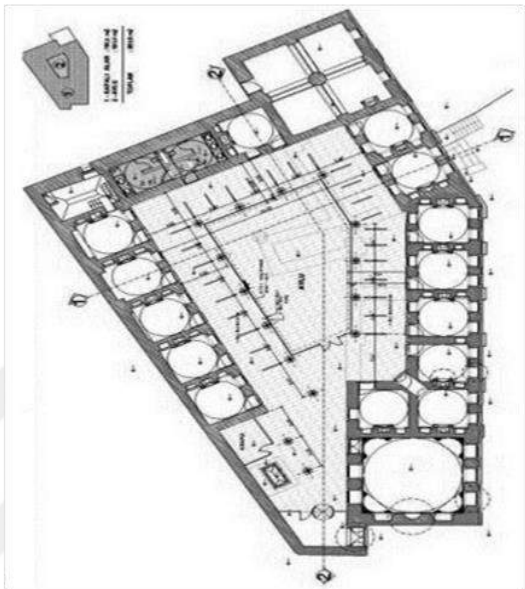

Uçar’a göre: “Korunmaya değer tarihi yapıların yok edilip yerlerine farklı niteliklere sahip yeni bir yapı inşa edildiğinde eski yapının toplumsal bellekte oluşturduğu yer silinir. Eski yapıya yeni bir veri girilerek belleğe dolayısıyla toplumsal kimliğe zarar verilmiş olur” (Uçar, 2014, s: 12). Uçar bu görüşüyle şehir ve halk tarafından bilinen yapıların korunması ile bellekte kalacağını ve kültürel sürekliliğin sağlanacağını vurgulamaktadır.

Kültür ve turizm alanında hizmet vermekte olan müzeler Uluslararası Müzeler Konseyi ICOM'a göre şu şekilde tanımlanmıştır :

“Zamanda ve mekanda dağınık birtakım objeleri, kolaylık olsun diye, tek bir çatı altında toplamak ve bu objeleri inceleme, etüt etme ve zevk alma amacıyla yerleştirmek için düşünülmüş bir binadır”.

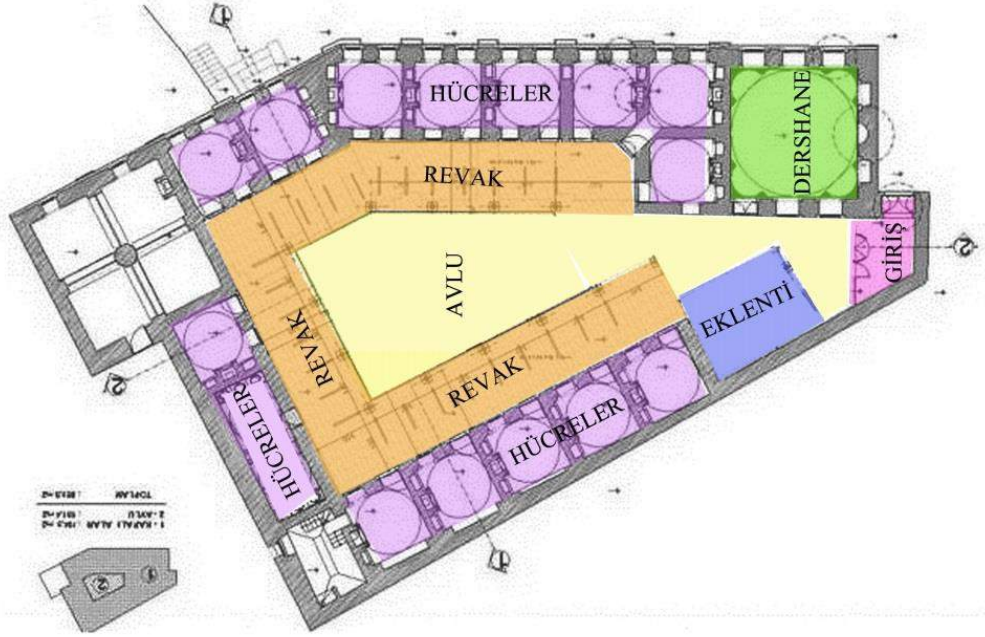
“Yapıtların ya da nesnelerin bir koleksiyon oluşturacak şekilde seçilmesi, alımı onların uygun bir biçimde depolanması, teşhir mekânlarında korunmalarının sağlanması ile geçici ve kalıcı olmak üzere sergiler yoluyla halka sunulmasını amaçlayan kurumlardır.” Bu tanım ve açıklamalardan yola çıkılarak, kültür ve turizm alanında işlevlendirilen medreselere bir örnek olarak müze işleviyle kullanılmakta olan Siyavuş Paşa Medresesi, mekansal açıdan analiz edilecektir.

İstanbul'un Süleymaniye semtinde yer alan Siyavuş Paşa Medresesi 1591 yılında Mimar Davud Ağa tarafından inşa edilmiştir. 2016 yılından itibaren turizm ve kültür alanında işlevlendirilmiş olup, müze olarak hizmet vermektedir.

SİYAVUŞ PAŞA MEDRESESİ			
MEDRESE HAKKINDA GENEL BİLGİLER			
KONUMU :	SÜLEYMANİYE, İSTANBUL		
YAPIM YILI :	1591	Y.İŞLEVLENDİRİLME YILI:	2016
MİMARİ :	DAVUT AĞA		
ÖZGÜN İŞLEVİ :	EĞİTİM YAPISI	GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVİ:	MÜZE
KONUM		PLAN	
 <p style="text-align: center;">(Candemir ve Candemir, 2008)</p>		 <p style="text-align: center;">(url-3)</p>	
ESKİ FOTOĞRAF		YENİ FOTOĞRAF	
 <p style="text-align: center;">(Candemir ve Kuş, 2008)</p>		 <p style="text-align: center;">(Yılmaz Arşivi)</p>	
 <p style="text-align: center;">(Candemir ve Kuş, 2008)</p>		 <p style="text-align: center;">(Yılmaz Arşivi)</p>	

Tablo 4.23. Siyavuş Paşa Medresesi Hakkında Genel Bilgi

Siyavuş Paşa Medresesi'nin mekan örgütlenmesi Şekil4.14'de görülmektedir. Bu mekanlar içerisinde; revaklar, hücreler, avlu ve dersane bölümleri, özgün mekansal ve mimari karakteristik özellikleri göz önüne alınarak müze işlevinin etkisiyle mekansal açıdan analiz edilmiştir. Medresesinin müze işlevi ile dönüşen mekanları Tablo 4.23'de gösterilmektedir.

Şekil: 4.14. Siyavuş Paşa Medresesi Mekan Örgütlenmesi

SİYAVUŞ PAŞA MEDRESESİ MEKANLARININ YENİ KULLANIMI	
DERSHANE	BİLİNMIYOR
HÜCRELER	Segi Alanı, Islak mekan, Mutfak, İdari oda
REVAK	Sergi Alanı
AVLU	Avlu

Tablo 4.24. Siyavuş Paşa Medresesinde Mekanların Yeni Kullanımları

Hücreler

Siyavuş Paşa Medresesi, 16 adet kare planlı, kubbeli ve ocaklı hücreye sahiptir. Hücreler yamuk planlı avlunun üç tarafına dizilmiştir. Günümüzde hücreler sergi alanı, idari oda ve ıslak mekan olarak kullanılmaktadır. Müze olarak kullanılan

medresede hücrelerin çeşitli bölümlerine, eserlerin sergilenmesi için sergi stantları yerleştirilmiştir (Şekil 4.15.A). Bu stantlar hücrelere yerleştirilirken hücreleri mekânsal açıdan zorlamamış, herhangi bir müdahale gerektirmemiştir.

Stantların içine yerleştirilen sergi aydınlatmaları sayesinde, tarihi mekânın atmosferine zarar veren yoğun aydınlatmalar kullanılmamıştır. Hücrelerin mekânsal kimliğini oluşturan nişler ve ocaklar korunmuştur. Nişlerin ürün sergilemesi için kullanıldıkları tespit edilmiştir (Şekil4.16). Ocaklar ise kullanılmamakta, mekânsal kimliği korunarak mekan içinde sergilenmektedir.

Şekil 4.15.A. Hücrelerin Sergi Alanı Olarak Kullanımı

Şekil 4.15.B. Hücrelerin Genel Görüntüsü

Şekil 4.15.C. Hücrelerin Islak Mekan Olarak Kullanımı

Şekil 4.15.D. Hücrelerin Mutfak Olarak Kullanımı

Şekil 4.15. Siyavuş Paşa Medresesi Hücrelerin Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

Mekansal konfor koşullarının sağlanabilmesi için yan yana iki adet medrese hücresi içerisine tuvaletler eklenmiştir. Çeşitli kaynaklarda hücre sayısı 16 adet olarak geçmektedir. Fakat medrese incelendiğinde 15 adet hücre sayılmaktadır. Islak mekan olarak kullanılan iki hücrenin birleştirilerek tek bir mekan haline getirildiği gözlemlenmiştir. 3.bölümde yer alan yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda iç mekan müdahaleleri başlığı altında bu uygulamadan bahsedilmiştir.

Islak mekanın havalandırılmasını sağlamak için tavana havalandırma sistemi yerleştirilmiş ve üzeri asma tavan ile kapatılmıştır. Tuvalet kabinleri paneller ile ayrılmıştır. Yapıda günümüz koşullarına uygun elektrik ve tesisat sistemi uygulanmıştır. Yapılan bu uygulamalar 3.bölümde bahsedilmiş olan yeni işlevin gerektirdiği mekânsal ekler olarak tanımlanabilir.

Bir hücre ise mutfak olarak kullanılmakta ve çalışan personel için hizmet etmektedir. Hücresinin bir duvarına dolap ve tezgah yerleştirilmiştir (Şekil 4.15.D). Medrese hücrelerinde ısınma için kalorifer petekleri yerleştirilmiştir. Yerleştirilen petekler, iç mekandaki cephe karakteristiğini bozmaktadır.

Medreselerin özgün kullanımında hücrelerin tek bir işlev üzerine kullanım anlayışı hakimken, Siyavuş Paşa Medresesi'nde hücrelerin birbirinden farklı işlevlerle kullanılabilirdiği görülmektedir. Hatta bazı hücreler yeni işlevin eylemsel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için birleştirilerek daha büyük bir mekan oluşturulmuştur. Böylece hücrenin sabit olan bir birim anlayışının boyutsal açıdan değişebildiği görülmektedir.

Şekil 4.16. Siyavuş Paşa Medresesi Mekansal Unsurlar (Yılmaz Arşivi)

HÜCRELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ			
MEKANSAL UNSURLAR	KORUNMA DURUMLARI		
	İYİ	ORTA	KÖTÜ
NİŞ	X		
OCAK	X		
KUBBE	X		
PENCERE	X		
KAPI	X		
DUVARLAR		X	

Tablo 4.25. Siyavuş Paşa Medresesinde Hücrelerin Değerlendirilmesi

Hücreler değerlendirilirken; niş, ocak, kubbe, pencere, kapı ve duvarlardan oluşan mekânsal unsurların korunma durumları incelenmiştir. İnceleme sonucunda; niş, ocak, kubbe, pencere ve kapıların korunma durumlarının iyi derecede olduğu fakat duvarların korunma durumunun duvarlara asılan çerçeve ve aydınlatma elemanlarından dolayı orta derecede olduğu tespit edilmiştir.

Revaklar

Müze olarak kullanılan Siyavuş Paşa Medresesinde revaklar mekânsal olarak değişime ve dönüşüme uğramamıştır. Özgün mimarisine uygun bir biçimde değerlendirilmiştir. Revaklar, sergi, dolaşım alanı ve oturma alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.17.A). Hücrelerin avluya bakan dış duvarlarına çeşitli eserler ile ilgi açıklama ve bilgi panoları yerleştirilmiş olup revakların altında yürüyerek okunmaktadır.

Şekil 4.17.A.Sergi Alanı Olarak Kullanımı

Şekil 4.17.B.Revakların Genel Görüntüsü

Şekil 4.17. Siyavuş Paşa Medresesi Revakların Kullanım Durumu (Yılmaz Arşivi)

Avlu

Mekânsal değişime ve dönüşüme uğramayan başka bir alan ise avludur. Özgün mimari kimliğinde olduğu gibi açık mekan olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.18). Avlunun merkezine dikilen ağacın aydınlatılması için çevresine armatürler yerleştirilmiştir.

REVAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
	X	X		

Tablo 4.26. Siyavuş Paşa Medresesinde Revakların Değerlendirilmesi

Siyavuş Paşa Medresesi'nde revakların mekânsal dönüşüme uğramadığı ve korunma durumlarının iyi derecede olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.18. Siyavuş Paşa Medresesi Avlunun Kullanım Durumu (Yılmaz Arşivi)

AVLUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
	X	X		

Tablo 4.27. Siyavuş Paşa Medresesinde Avlunun Değerlendirilmesi

Giriş kapısının karşı çaprazına, dershanenin tam karşısına sonradan yapılan çağdaş ek, danışma ve bilet gişesi olarak kullanılmaktadır. Tarihi yapılara yapılan eklerin taşınması gereken nitelikleri 3.bölümde mekânsal ekler başlığı altında bahsedildiği gibi, tarihi yapının özgünlüğünü bozmayacak ve ön plana çıkmayacak biçimde olması gerekmektedir. Mekânsal ihtiyacın karşılanması için sonradan oluşturulan mekanda kullanılan malzemenin ön plana çıkmamasına ve tarihi yapının bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlandığı görülmektedir (Şekil4.19).

Siyavuş Paşa Medresesi-Danışma ve Bilet Gişesi (Çağdaş Ek)

Şekil 4.19. Siyavuş Paşa Medresesi-Danışma ve Bilet Gişesi (Çağdaş Ek) (Yılmaz Arşivi)

Siyavuş Paşa medresesinde sergilenenler kadar medresenin kendisi de koleksiyon değerine sahiptir. Az ve basit müdahaleler gerekeceğinden ve yapının kendi değerlerinin en üst düzeyde korunmasına çaba gösterileceğinden müzeleştirme kararı koruma açısından doğru bir yaklaşımdır Müzeleştirilen medreseler, kültür ve turizme katkı sağladığı kadar halkın eğitimine de yarar sağlamaktadır.

Araştırma kapsamında, yapının özgün işlevine yakın yeni bir işlevin seçilmesinin sonucu olarak yeni işlevin ihtiyaç programıyla özgün işlevin ihtiyaç programı örtüştüğü gözlemlenmiştir. Bundan dolayı yapı yeni işlevin ihtiyaç programlarını karşılayabilecek mekansal potansiyele sahip olup geri dönülemez müdahalelere maruz kalmamıştır. Yapının özgün niteliklerine zarar verilmeden mekansal dönüşümler yapılmış olmasından dolayı bu dönüşümlerin geneli geri dönülebilir niteliklidir.

Mekansal ihtiyaçtan dolayı İki hücrenin birleştirilerek tek büyük bir alan oluşturulması ve ihtiyaç dahilinde ıslak alan olarak kullanılması yapıya uygulanan mekansal müdahalelerdendir. Bu müdahalede mekansal hacim boyutları değiştirilmiş olup mekansal özgünlük yitirilmiştir. Diğer hücrelerde mimari ve mekansal müdahalelere gidilmediği mevcut hacmin yeni işlev için yeterli kaldığı gözlemlenmiştir.

Mekansal unsurlar yeni işleve uygun olarak kullanılmış ve korunmuştur. Revakların özgün haline bağlı kalınmış, mekansal dönüşüme uğramamıştır. Yeni işlevin ihtiyaç programı dahilinde yapılan tüm uygulamalar medrese mekanları üzerinden değerlendirildiğinde işlevin eylemsel ihtiyaçlarını karşılamaında; hücrelerin, revakların, avlunun; iyi olduğu mekansal özgünlüğün korunmasında; hücrelerin orta, revakların ve avlunun iyi olduğu tespit edilmiştir (dershane mekanı hakkında bilgiye ulaşamadığı için değerlendirme yapılamamıştır).

Medresenin müzeye dönüşümü, yeniden işlevlendirmeye ilişkin koruma kararları kapsamında ele alındığında;

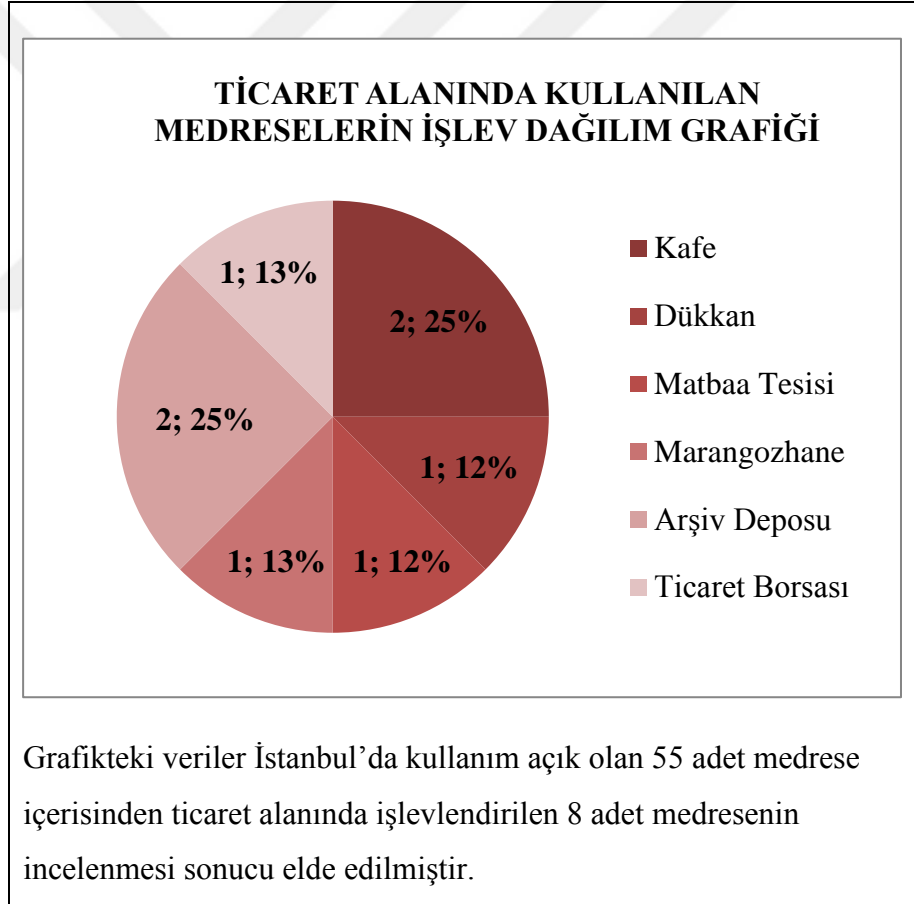
- Özgün ve yeni işlev ilişkisinin uyumlu olması
- Mimari ve mekansal karakteristiğın korunması
- Yapısal ve mekânsal zorlamalara maruz kalınmaması,
- Özgün plan şemasının korunması,
- Mekanların potansiyeline uygun kullanımı,
- Müdahalelerin geriye dönülebilir nitelikte olması,
- Yeni işlevin getirmiş olduğu tüm eylemsel ihtiyaçların karşılanabiliyor olması,

Çevre halkın ihtiyaçlarını karşılayarak topluma kazandırılmasından dolayı, tarihi yapının korunduğu bir uygulama olduğu söylenebilir.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde; işlev-mekan adaptasyonunun hücrelerde, revaklarda ve avluda iyi olduğu kanısına varılmıştır. Sonuç olarak; yapının özgün işlevine uygun olan yeni bir işlevin seçilmesi yapının işlev-mekan adaptasyonunu sağlamıştır. İşlev-mekan adaptasyonunun sağlanması sonucunda; yapının daha az müdahale geçirerek mekansal özgünlüğünün korunduğunu ve verilen yeni işlevin tüm eylemsel ihtiyaçlarını karşılayabildiği ortaya konulmuştur.

4.2.4. Ticaret Alanında İşlevlendirilen Bir Örnek Olarak Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nin Mekansal Analizi

İstanbul'da yer alan 8 adet medrese ticaret alanında yeniden işlevlendirilerek kullanılmaktadır. Günümüzde ticaret alanında işlevlendirilen medreselerin; kafe, dükkan, matbaa tesisi, marangozhane, arşiv deposu ve ticaret borsası binası olarak kullanıldığı görülmüştür. Çorlulu Ali Paşa Medresesi; kafe, Valide Kethüdası Mehmet Efendi Medresesi; dükkan, İbrahim Paşa medresesi; matbaa tesisi, Kepenekçi Sinan Medresesi; marangozhane, Şahı Huban Medresesi; arşiv deposu, Hamidiye medresesi; ticaret borsası binası olarak ticaret alanında faaliyet göstermektedir. Aşağıdaki grafikte ticaret alanında kullanılan medreselerin işlev dağılımı gösterilmiştir.

Grafik 4.6. Ticaret Alanında Kullanılan Medreselerin İşlev Dağılım Grafiği

Ticaret alanında kullanılan medreselerin;

- % 25 'i (2 adeti) kafe,
- %25'i (2adeti) arşiv deposu,
- %13 'ü (1 adeti) dükkan,
- %13'ü (1 adeti) matbaa tesisi,
- %12'i (1 adeti) marangozhane,
- %12 'i (1 adeti) ticaret borsası binası olarak kullanılmaktadır.

Ticaret alanında kullanılan 8 adet İstanbul Medreselerinden 2 adeti iki işlev ile kullanılmaktadır. Bunlar;

- Valide Kethüdası Mehmet Efendi Medresesi (aynı zamanda mescit olarak kullanılmaktadır.)
- Gevher Han Medresesi (aynı zamanda eğitim alanında işlevlendirilmiş olup, okul olarak kullanılmaktadır.)

İnsanlık tarihinin ilk sosyal eylemlerinden biri olan ticaretin gerçekleşmesi için ortada bir ürünün veya hizmetin olması ve ürün veya hizmetin alım satımını yapacak alıcı ve satıcıların olması gerekmektedir. Sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası olan bu eylemin zamanla gelişerek farklı boyutlar kazanmasından dolayı organize mekan ve yapılara ihtiyaç duyulmuştur (Uluengin,2008, s:3).

Kahve içmenin zamanla yaygınlaşması kent ve köylerdeki sosyal hayatı etkilemiş, toplumsal bir mekan olan kahvehaneleri ortaya çıkarmıştır. Zamanla değişen ve gelişen kahvehaneler günümüzdeki kafelere dönüşmüştür (Delikara,2004, s:2).Günümüzdeki kafeler ticari bir kuruluş olup, müşterilere kahve, çay ve atıştırmalık ürünler satın almalarını ve bunları tüketebilmeleri için hizmet vermektedir.

Kafelerin büyüklüğüne göre mekanda gerçekleştirilen eylemler, yüklendiği işleve göre farklılıklar göstermekte olup genel olarak şu başlıklar altında toplanabilir;

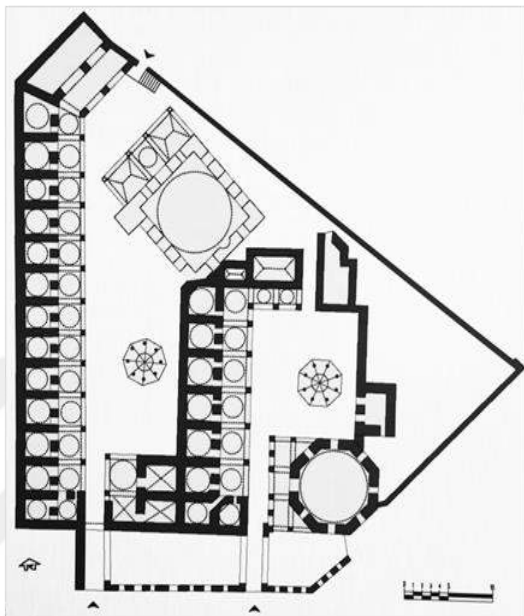

- Müşterinin karşılanması,
- Yer gösterilimi,
- Sipariş alma,
- Dinlenme,
- Aperatif alma,
- TV izleme,
- Sohbet etme,
- Hesap ödeme,
- Müşterinin uğurlanması

Bu eylemlere göre kafelerde olması gereken mekanları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Giriş Holü,
- Salon,
- Mutfak,
- Şef Odası,
- Müdür Odası,
- Depo,
- Satış Bölümü (Araz,2007,s:14).

Ticaret alanında işlevlendirilen medreselere bir örnek olarak kafe işleviyle kullanılmakta olan Çorlulu Ali Paşa Medresesi mekânsal açıdan analiz edilecektir.

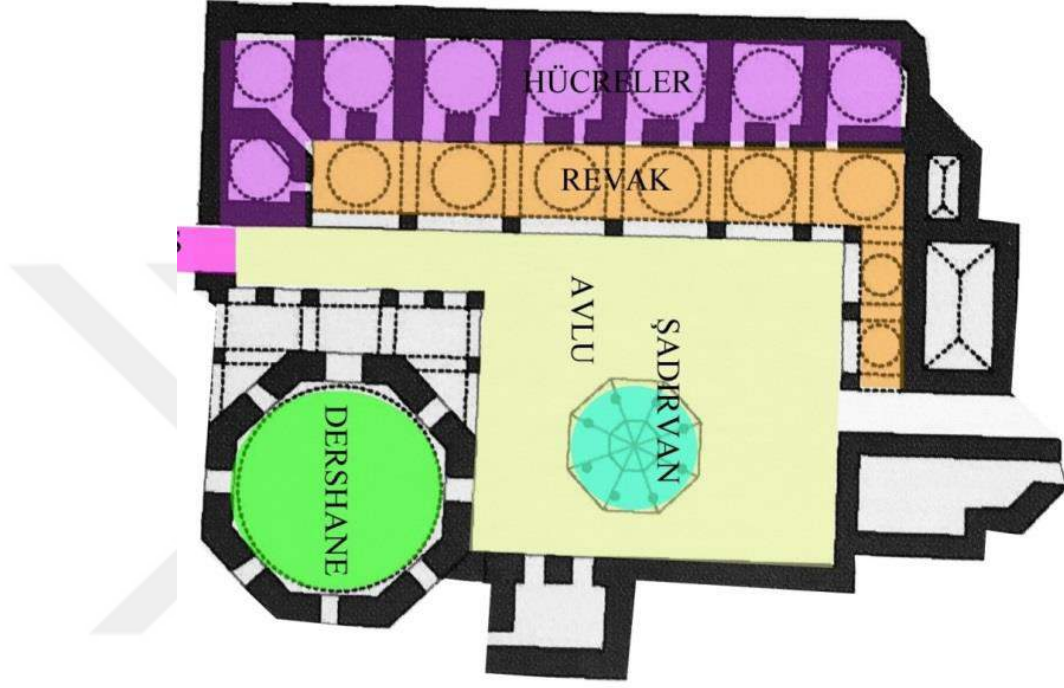
İstanbul'un Beyazıt semtinde yer alan Çorlulu Ali Paşa Medresesi 1707-1709 yılında Mimar Davud Ağa tarafından inşa edilmiştir. 1960 yılında onarım görmüş ve bir süre öğrenci yurdu olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise kafe olarak kullanılmaktadır. Ticaret alanında işlevlendirilmiş olup, kafe olarak hizmet vermektedir.

ÇORLULU ALİ PAŞA MEDRESESİ			
MEDRESE HAKKINDA GENEL BİLGİLER			
KONUMU :	EMİNÖNÜ, İSTANBUL		
YAPIMYILI :	1707-1709	Y.İŞLEVLENDİRİLME YILI:	1960
MİMARİ :	DAVUT AĞA		
ÖZGÜN İŞLEVİ :	EĞİTİM YAPISI	GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVİ:	KAFE
KONUM		PLAN	
 <p>(Candemir ve Cantemir, 2008)</p>		 <p>(Ertuğrul ve Karakuş, 2008)</p>	
ESKİ FOTOĞRAF		YENİ FOTOĞRAF	
 <p>(Candemir ve Kuş, 2008)</p>		 <p>(Yılmaz Arşivi)</p>	
 <p>(Candemir ve Kuş, 2008)</p>		 <p>(Yılmaz Arşivi)</p>	

Tablo 4.28. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Hakkında Genel Bilgi

Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nin mekan örgütlenmesi Şekil 4.20' de görülmektedir. Bu mekanlar içerisinde; revaklar, hücreler, avlu ve dersane bölümleri, özgün mekansal ve mimari karakteristik özellikleri göz önüne alınarak kafe işlevinin etkisiyle mekansal açıdan analiz edilmiştir. Medresenin kafe ile işlevi ile dönüşen mekanları Tablo 4.29'da gösterilmektedir.

Şekil 4.20. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Mekan Örgütlenmesi

ÇORLULU ALİ PAŞA MEDRESESİ MEKANLARININ YENİ KULLANIMI	
DERSHANE	Çay Ocağı, Mutfak
HÜCRELER	Kafe
REVAK	Kafe, Oturma Alanı
AVLU	Oturma Alanı

Tablo 4.29. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Mekanlarının Yeni Kullanımları

Hücreler

8 adet kare planlı ve revaklı hücresi bulunan medresenin avlusunda sekizgen planlı şadırvan yer almaktadır. Medrese 1960 yılında onarım görerek bir süre öğrenci yurdu olarak kullanılmış, günümüzde ise kafe olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.21. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Hücrelerin Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

Medresenin 8 hücresi de oturma alanı olarak kullanılmaktadır. Oturma birimi olarak duvar boyunca yapılmış olan sedirler kullanılmaktadır (Şekil 4.21.B). Hücre girişlerinin karşı tarafında ocak bulunmaktadır. Kimi ocaklar korunurken kimileri de çeşitli malzemelerle kapatılmış durumdadır. Ocakların bir bölümünün hücre duvarlarının arasında kaldığı görülmektedir. Kubbeli olan hücrelerin tavanları ahşap malzeme ile kapatılarak kubbe yok edilmiştir (Şekil 4.22.F).

Hücrelerde yer alan çok sayıda oturma birimi kafelerde ihtiyaç duyulan oturma alanlarını fazlasıyla karşılamaktadır. Fakat oturma birimlerinin sırtlıklarının yüksek olması, niş ve ocaklar için bırakılan boşlukların kapatılmasına yol açmıştır (Şekil 4.21.B- Şekil 4.21.C). Hücre duvarları tablo, halı vb. bir çok şey ile örtülmüş durumda olup tüm bu yanlış uygulamalar hücrelerin mekansal özelliklerini kaybetmesine neden olmuştur.

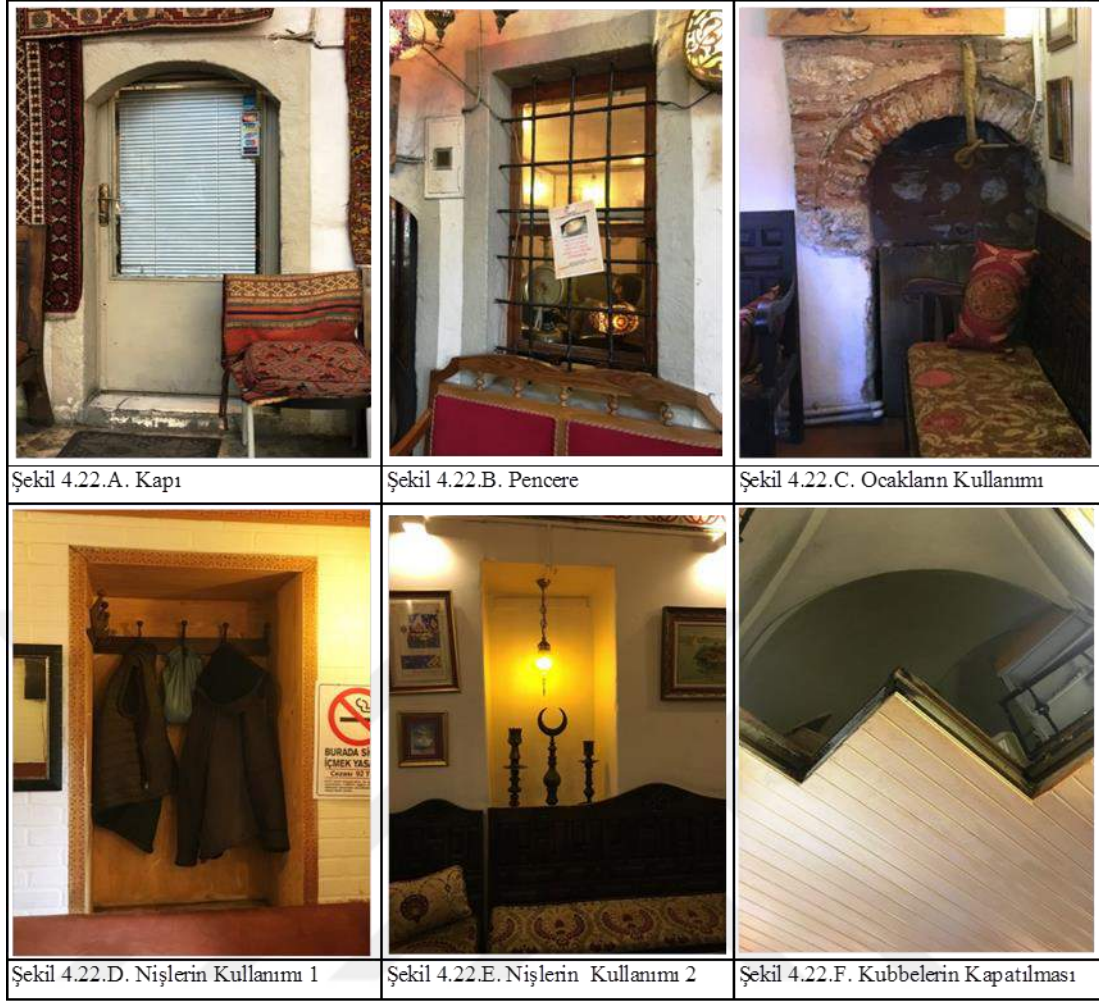
Medrese mimari unsurlarından olan niş ve ocaklar korunmaktadır, ancak yeni işlevden dolayı mekana eklenen mobilyalar bu elemanları kapattığından algılanamamaktadır. Ocaklar dekoratif amaçlı kullanılmaktadır. Niş boşlukların içine ahşap askılıklar yerleştirilmiştir (Şekil 4.22.D). Bütün bu kullanımlar değerlendirildiğinde kafe işleviyle kullanılan medresenin hücre birimlerinin özgün mekânsal kimliklerini büyük ölçüde yitirdiğini, iç mekanda tarihi unsurların kapatıldığı, göz ardı edildiği veya değersizleştirildiği görülmektedir.

Her hücrede revaklara açılan kapı ve pencere bulunmaktadır (Argit,1993, s: 120-121). Çorlulu Ali Paşa Medresesinin hücre kapılarında özgün kimliğinden uzak malzemeler kullanılmıştır (Şekil4.22.A). Kapılarda kullanılan alüminyum malzeme mekanın tarihi kimliği ile uyuşmamaktadır.

Hücrelerde zeminler yeni malzemelerle kaplandığından döşeme yükselmiş ve buna bağlı olarak kapı yükseklikleri azalınca geçişlerde sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Pencereerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Medresede bulunan kapı ve pencerelerin mekansal boşluklarının korunduğu fakat kullanılan malzeme seçimi bakımından medrese kimliği ile uyumsuz olduğu görülmektedir.

HÜCRELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ			
MEKANSAL UNSURLAR	KORUNMA DURUMLARI		
	İYİ	ORTA	KÖTÜ
NİŞ		X	
OCAK		X	
KUBBE			X
PENCERE			X
KAPI			X
DUVARLAR			X

Tablo 4.30. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Hücreleri Değerlendirilmesi

Şekil 4.22. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Mekansal Unsurlar (Yılmaz Arşivi)

Hücreler değerlendirilirken; niş, ocak, kubbe, pencere, kapı ve duvarlardan oluşan mekânsal unsurların korunma durumları incelenmiştir. İnceleme sonucunda; nişlerin ve ocakların korunma durumunun orta derecede, kubbelerin, pencerelerin, kapıların ve duvarların korunma durumunun kötü derecede olduğu tespit edilmiştir.

Kafelerde sirkulasyon alanı dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. Bu mekanlar bir süreliğine de olsa, belli sayıda insan akışına elverişli olmalıdır (Araz,2007, s:15). Kafe olarak işlevlendirilen Çorlulu Ali Paşa Medresesinin sahip olduğu avlu, açık mekan oturma alanı ihtiyacını karşılamaktadır. Avlunun çok sayıda masa ve sandalye yer almaktadır (Şekil 4.22.B). Bunların sayı itibariyle çokluğu ve sıklıkla konumlandırılmış olması, geçişi zorlaştırmaktadır.

Avlu

Yer yer avlunun üzeri naylon ve bez pergolalar ile örtülerek üstü kapalı mekanlar oluşturulmuştur. Bu pergolalar hava şartlarına göre açılıp kapanabilmektedir. Bu durum avluya açık mekan kimliğinden kapalı mekan kimliğine istenildiği zaman geçiş yapabilme özelliği kazandırmıştır. Bu uygulama geriye dönülebilir nitelikte bir uygulama olmasına rağmen planlı bir sistemde uygulanmayışı hem görüntü kirliliğine hem de düzensizliğe yol açmaktadır (Şekil4.23.A).

Avlunun ortasında yer almakta olan sekizgen şadırvanın çeşme kısmı kapatılarak bu alana balıkların yer aldığı akvaryum yerleştirilmiştir. Akvaryumun etrafının oturma alanı olarak kullanılması için sedir ile çevrilmiş ve şadırvanın çatısından itibaren aşağıya kadar naylon örtü ile kapatılarak avlunun ortasında kapalı bir mekan oluşturulmuştur. Tamamen başka bir işlev ve mekan özelliği kazandırılmış olan şadırvanın sahip olduğu mimari ve mekansal kimliği tamamen bozulmuş durumdadır (Şekil 4.23.C-D).

Şekil 4.23. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Avlunun Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

AVLUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
X				X

Tablo 4.31. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Avlunun Değerlendirilmesi

Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nde avlusunun açık mekan kimliğinden yarı açık yarı kapalı mekan kimliğine geçerek mekânsal dönüşüme uğradığı ve korunma durumunun orta derece olduğu tespit edilmiştir.

Revaklar

Çorlulu Ali Paşa Medresesinin L biçimindeki revaklarının kısa kenarının üzeri üç adet tonoz ile, uzun kenarının üzeri ise beş adet kubbe ile örtülmüştür (Argit,1993, s: 120-121). Kafe olarak kullanılan medresenin revakları, oturma alanı olarak kullanılmaktadır. Hava şartlarından etkilenilmemesi için revaklar naylon ile kapatılarak kapalı mekanlar oluşturulmuştur. Bu uygulama geriye dönülebilir nitelikte bir uygulama olsa da görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Aynı uygulama avluda bulunan şadırvanın çevresinin kapatılmasında da görülmektedir (Şekil 4.23.C). Revaklara yerleştirilen çok sayıdaki oturma birimi ile ihtiyaç olan oturma alanı sağlanmıştır.

Revaktaki sütunlara ısınma için yerleştirilen ısıtıcıların revaklara zarar verdiği görülmektedir (Şekil 4.24.C). Bu sütunlara ve duvarlara asılan çok sayıda aydınlatma elemanları, tablolar ve halılar turistlerin ve gelen ziyaretçilerin dikkatini çekmekte olsa da bu tarz uygulamalar gerek mimari kimliğe gerekse yapı elemanlarına zarar vermektedir. Revaklara sonradan eklenen aksesuar, ısıtıcı, klima, aydınlatma elemanları, baca ve pergola sistemleri sütunlara ve kubbelere oldukça zarar vermiş durumdadır.

Şekil 4.24. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Revakların Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

REVAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
X				X

Tablo 4.32. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Revakların Değerlendirilmesi

Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nde revakların mekânsal dönüşüme uğrayarak açık mekan kimliğinden kapalı mekan kimliğine geçmiştir. Revakların ve revak sütunlarının ısıtıcılar, aydınlatma elemanları ve pergola sisteminin sabitlenmesinden dolayı hasar gördüğü ve korunma durumunun kötü derecede olduğu tespit edilmiştir.

Dershane

Sekizgen plan şemasına sahip olan dershane mekanı günümüzde büyük kafe salonu olarak kullanılmaktadır. Dershanede bulunan ve gün ışığından daha çok yararlanabilmek için yapılmış olan çift sıra pencerelerin mevcut durumu korunmuştur. Sekizgen dershanenin giriş kapısının bulunduğu duvar haricinde 7 duvarı oturma amaçlı sedir ile çevrelenmiş, dershane mekanının merkezine ise büyük yuvarlak bir masa ve sandalyeler yerleştirilmiştir.

Geniş bir sohbet ve sosyalleşme alanı olarak kullanılan dershanenin içerisinde kalan nişler kafenin ihtiyacı olan nargile vb. eşyaların saklanması için kullanılmaktadır. Dershanenin kubbe örtüsü korunmuş ve tavanda herhangi bir kaplama malzemesi kullanılmamıştır. Mekan duvarlara yerleştirilen aydınlatma elemanları sayesinde ışık almaktadır (Şekil4.25.B).

Şekil 4.25.A. Dershanenin Oturma Alanı Olarak kullanımı

Şekil 4.25.B.Dershane Mekansal Unsurlar

Şekil 4.25. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Dershanenin Kullanım Durumları (Yılmaz Arşivi)

DERSHANENİN DEĞERLENDİRİLMESİ				
MEKANSAL DÖNÜŞÜM		KORUNMA DURUMU		
VAR	YOK	İYİ	ORTA	KÖTÜ
	X	X		

Tablo 4.33. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Revakların Değerlendirilmesi

Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nde derslane mekanının mekânsal dönüşüme uğramadığı ve korunma durumunun iyi derecede olduğu tespit edilmiştir.

Kafenin ihtiyacı olan mutfak ve servis alanı, mekânsal yetersizliklerden dolayı, dershanenin revaklara açılan alanının cam ile kapatılarak oluşturulan mekanında karşılanmaktadır. Cam ile kapatıldığı için uygulama geriye dönülebilir nitelikte bir uygulamadır. Fakat renkli camların kullanılması cephe karakteristiğini bozmuştur (Şekil 4.26.A).

Küçük ve dar olan bu mekanda, sadece sıcak ve soğuk içecekler hazırlanmaktadır (Şekil 4.26.B). Büyük çay kazanlarının yer aldığı mutfakta herhangi bir havalandırma sistemi bulunmamaktadır.

Şekil 4.26.A. Tezgah ve Servis Alanı

Şekil 4.27.B. Mutfak Genel Kullanım

Şekil 4.26. Çorlulu Ali Paşa Medresesi Mutfak ve Servis Alanı

Mutfakta yeterli mekanın olmaması, nargilelerin dışarıda hazırlanması zorunluluğunu getirmiştir. Hem hazırlık aşamasını hızlandırmak hem de dekoratif amaçlı olarak camdan bir tezgah içerisine nargileler yerleştirildiği ve tezgahın cepheye sabitlendiği görülmektedir (Şekil 4.27.A). Yapının dış cephesine monte edilen mangalda, nargile için gerekli olan kömür sağlanmaktadır. Cepheye yerleştirilen mangal hem cephenin görüntüsünü bozmakta hem de büyüklüğü ve yoğun bir biçimde kullanılmasından dolayı yapıya zarar vermektedir (Şekil 4.27.C).

Şekil 4.27.A. Nargile Hazırlık Alanı

Şekil 4.27.B. Cam ile Kap atılması

Şekil 4.27.C. Depo Alanı

Şekil 4.27. Nargile Hazırlık Alanı

Çorlulu Ali Paşa Medresesinin kafeye dönüşümü, yeniden işlevlendirmeye ilişkin koruma kararları kapsamında ele alındığında; yeniden işlevlendirmeye ilişkin koruma kararları kapsamında kamu yararına bir kullanım olarak doğru bir yaklaşım

olarak düşünülse de, aşağıda belirtilen unsurlardan dolayı yapının tarihi değeri zarar görmüştür. Bunlar:

- Mimari karakteristiğın bozulması
- Mekânsal potansiyelin zorlanması
- Özgün tasarım anlayışından uzak mekansal kullanımı
- Özgün malzemeye uzak malzeme seçimleri
- Ticari beklentinin mekânsal unsurların önüne geçmesi

Medrese yapısının özgün mekansal kimliğinden uzaklaşması, kullanılan malzemelerin özgün malzemeler ile uyumsuz olması, yapılan müdahalelerin bilinçsizce yapılması ve mimari unsurların zarar görmesinden dolayı medrese çok fazla hasar görmüş olup özgün mimari ve mekansal değerlerini kaybetmektedir.

Araştırma kapsamında, yapının özgün işlevinden çok uzak yeni bir işlevin seçilmesinin sonucu olarak yeni işlevin ihtiyaç programıyla özgün işlevin ihtiyaç programı örtüşmemektedir. Bundan dolayı yapı yeni işlevin ihtiyaç programlarını karşılayabilecek mekansal potansiyele sahip olmayıp, geriye dönülebilir ve geriye dönülemez pek çok mekansal müdahaleye maruz kalmıştır.

Açık mekan kimliğinde olan avlu yer yer kumaş ve naylon pergolalar ile kapatılarak avlu yarı kapalı hale getirilmiş durumdadır. Bu uygulama geri dönülebilir nitelikte olmasına rağmen cephe karakteristiğini bozmakta ve görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Benzer uygulama revaklarda da gözlemlenmiştir. Dershane mekanının özgün hacimsel boyutu korunmuş ve herhangi bir zorlayıcı müdahale geçirmemiştir. Hücre içerisindeki mekansal unsurların bir çoğu korunmamış mimari kimlik ile uyuşmayan malzemeler ile tavadaki kubbeler ve duvardaki nişlerin bir kısmı kapatılarak yok edilmiş durumdadır.

Yeni işlevin ihtiyaç programı dahilinde yapılan tüm uygulamalar medrese mekanları üzerinden değerlendirildiğinde işlevin eylemsel ihtiyaçlarının karşılamasında; hücrelerin orta, revakların, avlunun ve dershane mekanlarının ise iyi derecede olduğu, mekansal özgünlüğünün korunmasında; hücrelerin, revakların ve

avlundun kötü, dershanenin ise orta derecede olduğu gözlemlenmiştir. Kafelerin ihtiyacı olan mutfak ve servis alanlarında yapının kaldığı ve eylemsel ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadığı görülmüştür. Tüm bunlar değerlendirildiğinde medresenin kafe işlevi için mekânsal anlamda yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak; yapının özgün işlevine uygun olmayan yeni bir işlevin seçilmesi yapının işlev-mekan adaptasyonunun sağlanması engellenmiştir. İşlev-mekan adaptasyonunun sağlanamaması sonucunda; yapının çok fazla müdahale geçirerek mekansal özgünlüğünü kaybettiği ve verilen yeni işlevin tüm eylemsel ihtiyaçlarını karşılayamadığı ortaya konulmuştur.

5. SONUÇ

Tarihi yapılar, ait oldukları dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini yansıtarak, tarihi bir belge olma özelliği taşımaktadırlar. Bu özellik sayesinde geçmiş ile gelecek nesiller arasında bilgi aktarımı ve kültürel süreklilik sağlanabilmektedir. Tarihi yapıların korunarak fiziksel ömürlerini devam ettirebilmesi bu nedenle son derece önemlidir. Tarihi bir yapının tam anlamıyla korunabilmesi için yapının kullanılarak korunması gerekmektedir. İşlevsel ömrünü tamamlamış ancak fiziksel olarak ömrünü tamamlamamış olan tarihi yapıların kullanılarak korunması için yeniden işlevlendirme bir fırsattır. Böylelikle hem kültürel süreklilik hem de yapıların kullanım değerinin sürekliliği sağlanacaktır.

Tarihi yapının yeniden işlevlendirilme sürecinde dikkate alınması gereken pek çok unsur bulunmaktadır. Tarihi yapılar korunurken yapıya ait olan özgün değerlerin korunması oldukça önemlidir. Tarihi yapılar sahip oldukları değerlerin tümüyle bir bütündür. Yitirilen her değer yapıların bir bütün olarak korunmasına engel olur.

Tarihi yapılarda görünen değerlerin önceliği sorunsal koruma anlayışını zayıflatan bir unsurdur. Tarihi bir yapıda cephe kadar iç mekanın da korunması, süsleme, malzeme gibi somut unsurların yanı sıra mekânsal kurgunun ve tasarım anlayışının da korunması önemlidir. Yapılacak her müdahale yapıya uygun olmayabilir. Bu yüzden ilk işlevini sürdüren yapıların zaman içinde daha az müdahaleyle karşılaşmış olabileceği düşünülerek koruma açısından daha şanslı olduğu söylenebilir.

İşlev değişikliği yapıda daha fazla müdahaleye yol açabileceğinden alınan yanlış bir karar yapılarda mekânsal zorlanmalara ve değer kayıplarına neden olabilir. Bu nedenle yapıların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapının mimari-mekânsal özelliklerine ve mekân kurgusuna uygun yeni bir işlev seçilmelidir. Tarihi yapı için en uygun olan yeni işlev, yapının özgün işlevine en yakın olan işlevdir. Özgün işleve en yakın işlevin seçilmesi, yapının mekânsal kurgusuna yapılacak olan müdahaleyi en aza indirecek ve yeniden kullanımda uluslararası kural olan geriye dönülebilirlik ilkesine uygun olacaktır.

Korunması gereken tarihi yapılar arasında yer almakta olan medreseler, geçmişte eğitim yapıları arasında önemli bir yere sahipti. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinin ardından eğitim faaliyetlerinin başkentte yoğunlaşmasını istemesinden dolayı İstanbul'a çok sayıda medrese inşa edilmiştir. Çeşitli kaynaklarda İstanbul'a inşa edilen medrese sayısının beş yüze yakın olduğundan bahsedilmektedir. Yapılan araştırmalarda, günümüze ulaşabilen 72 adet medresenin olduğu tespit edilmiştir.

Medreseler, geçmişten günümüze kadar eğitim alanı dışında kültür ve turizm, ticaret, sağlık gibi pek çok alanda işlevlendirilerek kullanıma açılmıştır. Verilen her yeni işlevin sonucu bazı müdahaleler yapıda geri dönülmez hasarlara ve tahribatlara neden olmuştur.

Bu çalışmada, İstanbul'da yer alan medreseler yeniden işlevlendirme kapsamında Venedik tüzüğü'nün 5.maddesi göz önüne alınarak incelenmiştir. Bu madde uyarınca; "Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir" diyerek yeniden işlevlendirmenin sınırları çizilmiş, İstanbul'da bulunan medreseler farklı işlev grupları kapsamında mekânsal açıdan analiz edilmiştir.

Medreselerde bulunmakta olan yapı elemanları ve mekanlar; taç kapı, avlu, eyvan, dersane, hücreler, mescit, türbe, havuz, imarethane, helalar, kütüphanedir. Hücreler, revaklar, deshane ve avlunun medresenin genel mekânsal kurgusunu oluşturduğundan dolayı çalışmada bu mekanlarında mekan-işlev ilişkisi değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırmalarda edinilen bilgilere göre İstanbul'da 72 adet medresenin bulunduğu ve bu medreselerden 17 adetinin kullanılmadığı 55 adetinin ise yeniden işlevlendirildiği bilgisine ulaşılmıştır. Yeniden işlevlendirilen medreseler, eğitim, sağlık, kültür ve turizm, ticaret ve diğer alanlarda kullanılmak üzere sınıflandırılmıştır.

YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN MEDRESELERDE İŞLEV-MEKAN İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ										
HÜCRELER										
ALAN	İŞLEV	İşlevin Eylemsel İhtiyaçlarının Karşlanması			Mekansal Özgünlüğün korunması			İşlev-Mekan Adaptasyonu		
		İYİ	ORTA	KÖTÜ	İYİ	ORTA	KÖTÜ	İYİ	ORTA	KÖTÜ
EĞİTİM (Şemsi Paşa Medresesi)	Bireysel çalışma odası,kütüphane, idari oda	X			X			X		
SAĞLIK (Mihrimah Sultan Medresesi)	Muayene odası, idari oda			X			X			X
KÜLTÜR & TURİZM (Siyavuş Paşa Medresesi)	Sergi alanı, ıslak mekan, mutfak, idari oda	X			X			X		
TİCARET (Çorlulu Ali Paşa Medresesi)	Kafe, oturma alanı		X				X		X	
REVAKLAR										
ALAN	İŞLEV	İşlevin Eylemsel İhtiyaçlarının Karşlanması			Mekansal Özgünlüğün korunması			İşlev-Mekan Adaptasyonu		
		İYİ	ORTA	KÖTÜ	İYİ	ORTA	KÖTÜ	İYİ	ORTA	KÖTÜ
EĞİTİM (Şemsi Paşa Medresesi)	Ortak çalışma alanı, idari alan	X			X			X		
SAĞLIK (Mihrimah Sultan Medresesi)	Muayene odası, danışma bankosu, oyun		X				X			X
KÜLTÜR & TURİZM (Siyavuş Paşa Medresesi)	Sergi alanı	X			X			X		
TİCARET (Çorlulu Ali Paşa Medresesi)	Kafe, oturma alanı	X					X	X		
AVLU										
ALAN	İŞLEV	İşlevin Eylemsel İhtiyaçlarının Karşlanması			Mekansal Özgünlüğün korunması			İşlev-Mekan Adaptasyonu		
		İYİ	ORTA	KÖTÜ	İYİ	ORTA	KÖTÜ	İYİ	ORTA	KÖTÜ
EĞİTİM (Şemsi Paşa Medresesi)	Avlu ve dolaşım alanı	X			X			X		
SAĞLIK (Mihrimah Sultan Medresesi)	Bekleme ve dolaşım alanı	X					X	X		
KÜLTÜR & TURİZM (Siyavuş Paşa Medresesi)	Oturma alanı	X			X			X		
TİCARET (Çorlulu Ali Paşa Medresesi)	Oturma alanı	X					X	X		
DERSHANE										
ALAN	İŞLEV	İşlevin Eylemsel İhtiyaçlarının Karşlanması			Mekansal Özgünlüğün korunması			İşlev-Mekan Adaptasyonu		
		İYİ	ORTA	KÖTÜ	İYİ	ORTA	KÖTÜ	İYİ	ORTA	KÖTÜ
EĞİTİM (Şemsi Paşa Medresesi)	Okuma ve araştırma salonu	X			X			X		
SAĞLIK (Mihrimah Sultan Medresesi)	Röntgen Odası			X			X			X
KÜLTÜR & TURİZM (Siyavuş Paşa Medresesi)	Bilinmiyor									
TİCARET (Çorlulu Ali Paşa Medresesi)	Oturma alanı	X				X		X		

Tablo: 5.1. Yeniden İşlevlendirilen Medreselerin İşlev-Mekan İlişkisinin Değerlendirilmesi

- Eğitim alanında kullanılan medreseler, okul, kütüphane, el sanatları kursu ve İslami ilimler kursu,
- Sağlık alanında kullanılan medreseler; tıp merkezi (poliklinik),
- Kültür ve turizm alanında kullanılan medreseler; kültür merkezi, müze, dernek binası,
- Ticaret alanında kullanılan medreseler; kafe, dükkan, matbaa, marangozhane, arşiv deposu, ticaret borsa binası olarak işlevlendirildiği görülmüştür.

Hücreler

Eğitim ve Kültür & Turizm alanlarında işlevlendirilen medreselerin hücrelerinin, seçilen işlevin özgün işlev ile uyumlu olmasından dolayı mekânsal dönüşüme uğramadığı bu nedenle de mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Sağlık ve Ticaret alanlarında işlevlendirilen medreselerin hücrelerin, revakların ; seçilen işlevin özgün işlev ile uyumsuz olmasından dolayı mekânsal dönüşüme uğradığı ve yapılan uygulamaların koruma kanunlarına uygun olmaması nedeniyle de mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının kötü olduğu sonucuna varılmıştır.

Revaklar

Eğitim alanında işlevlendirilen medreselerin revaklarının, ihtiyaç üzerine cam ile kapatılarak mekânsal dönüşüme uğradığı görülmüştür. Yapılan uygulama cephe karakteristiğini bozmadığı ve koruma kanunlarına uygun olmasından dolayı mekânsal özgünlüğünün korunma durumunun iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Kültür ve Turizm alanında işlevlendirilen medreselerin revaklarının, özgün işlevi ile kullanılmasından dolayı mekânsal dönüşüme uğramamış olup, korunma durumlarının iyi olduğu tespit edilmiştir.

Sağlık ve Ticaret alanlarında işlevlendirilen medreselerin revaklarının; seçilen işlevin özgün işlev ile uyumsuz olmasından dolayı hücreler, avlu ve dersaneyle olan mekânsal örgütlenmesini bozarak mekânsal dönüşüme uğradığı ve bu nedenle de mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının kötü olduğu sonucuna varılmıştır.

Avlu

Eğitim ve Kültür & Turizm alanlarında işlevlendirilen medreselerin avlusunun, seçilen işlevin özgün işlev ile uyumlu olmasından dolayı mekânsal dönüşüme uğramadığı bu nedenle de mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Sağlık alanında işlevlendirilen medreselerin avlusunun; seçilen işlevin özgün işlev ile uyumsuz olmasından dolayı ihtiyaç üzerine cam tonoz ile kapatılarak açık mekan kimliğinden kapalı mekan kimliğine geçmiştir. Gerçekleşen mekânsal dönüşüm; avlu kimliğine ve koruma kanunlarına uygun olmaması nedeniyle mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının kötü olduğu sonucuna varılmıştır.

Ticaret alanında işlevlendirilen medreselerin avlusunun; kapalı mekan ihtiyacından dolayı pergolalarla kapatılarak mekânsal dönüşüme uğradığı grlmştir. Yapılan uygulamaların koruma kanunlarına uygun olmaması ve tarihi doku ile uyuşmaması nedeniyle mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının kötü olduğu sonucuna varılmıştır.

Dershane

Eğitim alanında işlevlendirilen medreselerin dershanelerinin, seçilen işlevin özgün işlev ile uyumlu olmasından dolayı mekânsal dönüşüme uğramadığı bu nedenle de mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Sağlık alanında işlevlendirilen medreselerin dershanelerinin; seçilen işlevin özgün işlev ile uyumsuz olmasından dolayı ihtiyaç üzerine çeşitli müdahaleler geçirerek mekânsal dönüşüme uğramıştır. Yapılan uygulamaların mekânsal kimliğe ve koruma kanunlarına uygun olmaması nedeniyle mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının kötü olduğu sonucuna varılmıştır.

Ticaret alanında işlevlendirilen medreselerin dershanelerinin, mekânsal ihtiyaca cevap verebilir nitelikte olmasından dolayı mekânsal dönüşüme uğramamıştır. Yeniden kullanım için gerekli olan aydınlatma, havalandırma gibi

ekipmanların bilinçsizce yerleştirilmesi nedeniyle mekânsal özgünlüğünün korunma durumlarının orta derecede olduğu sonucuna varılmıştır.

Kültür ve Turizm alanında işlevlendirilen medresenin dersane mekanına giriş için izin verilmediğinden dolayı inceleme yapılamamıştır.

Yapılan araştırma sonucunda, medreselerin yeniden işlevlendirilmelerinde en doğru yaklaşımın eğitim ve kültür& turizm alanda kullanım olduğu görülmüştür. Bu işlevlerle kullanımda hem işlev sürekliliğinin sağlanması hem de yapıya en az müdahale ile yapı yeniden kullanılmış olacaktır. Yapılan yeniden işlevlendirme projelerin uzman iç mimarlar ve mimarlar tarafından yapılması yapının daha az hasar görmesine ve yeni işlevden maksimum verim alınmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z.,(1988). *Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları, Medreseler, Darülkurrallar, Mektepler*, Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- Ahunbay, Z.,(1994). *Medreseler, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, Cilt 5, İstanbul.
- Ahunbay, Z.,(1996). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, YEM Yayın, İstanbul.
- Arğit, N.,(1993), *Klasik Dönem Sonrasında İstanbul'da Küçük Külliyyeler*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi,İ.T.Ü.,Sosyal Bilimler Üniversitesi.İstanbul.
- Araz,A.,(2007). *Kafelerde Mekan Örgütlenmesi: Trabzon Örneği*, Karadeniz Teknik Üniversitesi,Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi,Fen Bilimleri Enstitüsü,Trabzon.
- Aydın, D. ve Yıldız, E., (2010). *Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi*, http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2010/cilt27/sayi_1/1-22.pdf..
- Ayverdi.,H.,(1956,1957). *Orhan Gazi devrinde Mimari*, Yıllık araştırmalar Dergisi 1.
- Başa, B.,(2007), *Yapıların Otel Olarak Yeniden Kullanım Bağlamında Mekansal Dönüşümlerinin Kavramsal ve Kuramsal Analizi*, Sanatta Yeterlilik Tezi, MimarSinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Barışık, P.,(2013), *Hastanelerin Poliklinik Alanlarının Tasarımında Davranışsal Ve Duyumsal Konfor Parametrelerinin Mekansal Organizasyonla İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.
  - Baltacı, C.,(2005). *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri, I, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.*
  - Bektaş, S.,(2011), *İstanbul Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Restorasyon Önerisi ve Kütüphane Olarak İşlev Kazandırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
  - Birişik,A.,Cilt28.
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=280338&idno2=c280192#1>.
  - Burden, E.,(2004). *Illustrated Dictionary of Architectural Preservation: Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse*. New York: McGraw-Hill Press.
- Bridgwood, B., & Lennie, L. (2009). *History, Performance and Conservation*. New York: Taylor&Francis Group.
- Bozkurt, C.,(2013), *Yirmibirinci Yüzyıl Halk Kütüphanelerinde Aydınlatma Tasarımı Ve Teknolojik Gelişmelerin İç Mekana Yansımaları Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S.G.S.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.
  - Candemir,Y., (2008). *Medrais-i İstanbul,Yaşayan İstanbul Medreseleri, Haritalar*, İstanbul:

- Cantemir,B., (2008), *Medraris-i İstanbul, Yaşayan İstanbul Medreseleri, Eski Haritalar, İstanbul:*
- Cantacuzino, S. (1996). *Using and Re-Using Buildings. , Concerning Buildings* (s. 169-170). Oxford: Architectural Press
- Cullinane, J. J. (2013). *Maintaining and Repairing Old and Historic Buildings*. Kanada: John Wiley & Sons, Inc.
- Çay, A.,(1976). *İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi, İstanbul.*
- Demiralp, Y.,(1999). *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri, Ankara.*
- Demiralp, Y.,(1997). *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri, Ege Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü ,İzmir.*
- Delikara, Ş.,(2004), *İstanbul Kafelerinden Örnekler Üzerine Bir Çalışma, Yayımlanmış, Yüksek Lisans Tezi Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Doğan.N., (2013). *Niğde'deki Türk Dönemi (13-15. Yüzyıl) Yapılarında Taç Kapı-Mihrap Tasarımı ve Bezeme İlişkisi, Edebiyat Fakültesi Dergisi Sayı 30, (Haziran 2013).*
- Engin, H.,(2009), *Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekan Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi; İstanbul Endüstri Yapıları Örneği, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.*
- Ertuğrul, A.,(2008). *Medradis-i İstanbul,Yaşayan İstanbul Medreseleri,Plan ve Kesitler,İstanbul:*
-

- Kuş, F.,(2008), *Medraris-i İstanbul, Yaşayan İstanbul Medreseleri,Medrese Mimarisinin Gelişim Tarihi ve İstanbul Medreseleri*, İstanbul:
- Feilden, B. M. (1982). *Conservation of Historic Buildings Third Edition*. London: Architectural Press.
- Göleç,M., ve Güldal,F.,(2012). İstanbul'un 100 Mektebi ve Medresesi,İstanbul.
- Hasol, D.,(01.10.1999). *Binbirdirek Sarnıcı Onarımı(!) ve Düşündürdükleri. Yapı Dergisi*, (215). (01.08.2015), <http://www.doganhasol.net/binbirdirek-sarnici-onarimi-ve-dusundurdükleri-2.html>
- Hayri (Evkaf Nâzırı). *Dersâadetteki İmârâtın lağvıyla muhassasatının talebe-i ulûma tahsisi hakkında lâyiha-i kanuniye müsveddesi esbâb-ı mucibe lâyihası"*, İstanbul 1326
- Kalaycı, P. Ve Utku, T.,(2016), *Konuttan Dönüştürülmüş Kafelerde Kullanıcı Memnuniyeti: Konya Kent Merkezinden Bir Örneklem*, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-dergi, C.11, Sayı 3, s: 344.
- Karakuş, K., (2008). *Medaris-i İstanbul Medreseleri,Yaşayan İstanbul Medreseleri,Plan ve Kesitler*,İstanbul:
- Karaman, S.,(2009), *Sağlık Yapılarında Konfor Koşullarının Sağlanması üzerine Bir Araştırma*,Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi Gebze İleri teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Bilimleri, Gebze.
- Kaşlı, B.,(2009). *İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları Ve İç Mekan Müdahaleleri: Santralistanbul Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., İstanbul.

- Kuban.D.,(1968).*Tokat ve Niksar'da Yağı-Basan Medreseleri*, Vakıflar dergisi,1968,<http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/1488/Kuran.pdf?sequence=1>
- Kuran, A., (1969). *Anadolu Medreseleri*, C. I, Ankara.
- Kuran.A.,(1975), *Üsküdar'da Mihrimah Sultan Külliyesi*, Boğaziçi Üniversitesi Dergisi Sayı 3, İstanbul.
- Köşklü, Z.,(1999). *17. Ve 18.Yüzyıl Osmanlı Medreselerinin Tipolojisi*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kütükoğlu, M. S., (2008). *Medraris-i İstanbul,Yaşayan İstanbul Medreseleri, İstanbul Medreseleri*, İstanbul:
- Mazaheri, A.,(1964). *Müslüman Ortaçağda Eğitim ve Öğretim*, Çev. Bahriye Üçok, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, C. 12, Ankara.
- Mez, A.,(2000). *Onuncu Yüzyılda İslam Medeniyeti, İslamın Rönesansı*, Çev: Salih Saban, İnsan Yay. İstanbul.
- Özkan, Ş.,(2007). *Medrese Tâbirinin İlk Defa Ortaya Çıkışı, Selçuklular Zamanında Medreselerin Kuruluş Sebepleri ve Medrese Eitimi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üni. SBE.
- Özkan,Ö.,(2002), *Mevcut Binaların Lüks Otellere Dönüştürülme Olanakları ve Tasarlama Yaklaşımları*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Pekol, B.,(2010). *İstanbul'da Yeni İşlevlerle Kullanılan, Tarihi Yapıların Üslup Sorunsalı*, Doktora Tezi, İ.T.Ü., İstanbul.
- Sönmez, S.,(1992), *Anadolu Selçuklular ve Beylikler Dönemi Medreseleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şenkal,F.,(2001). *Sağlık Yapılarının Kullanılmasında Dikkat Edilecek Hususlar*, Yapı Dergisi, Sayı 240.
- Turan, O., (1980). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul Basımevi, İstanbul.
- Turan, G.,(2009), *İşlev Verilen Geleneksel Urfa Evlerinde Koruma Sorunları*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Uçar B.,(2014), *Endüstriyel Miras ve Yeniden İşlevlendirme Kavramları Kapsamında Beykoz Deri ve Kundura Fabrikasının İrdelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi MSGSÜ.
- Uluengin,M.,(2008), *Tarihsel Süreçte Ticaret- Alışveriş Fonksiyonlarının İrdelenmesi ve Açık Alan Kurgulu Alışveriş Ve Yaşam Merkezleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uzunay,S.,(2011), *Hastane Yapılarının Planlanması Ve Hastanelerde Sirkülasyon*, Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Üveysuna, D.,(2013), *İstanbul Tarihi Yarımada'da Seçilmiş Medrese Örneklerindeki Revakların Güncelleme Sorunu*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi,Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü,İstambul.
- Yıldız, E., ve Asatekin, N. Gül (2016). *Anıtsal Yapıların Kullanım Sürecinde Değerlendirilmesine Yönelik Bir Model Önerisi*, <http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/articles/metujfa2016213.pdf>.
- Yıldız, E.,(2003), *Konya'daki Medrese Yapılarının Yeniden Kullanım Koşullarına Göre Değerlendirilmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, S.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yasemin, T.,(2003), *Semt Polikliniklerinde Mimari Program ve Tasarım Kriterlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmazörnek., B.,(2010), *Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi*,Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Raporu, 2011.

İNTERNET KAYNAKLARI

Url 1:

http://dome.mit.edu/bitstream/handle/1721.3/50309/142173_tm.jpg?sequence=3
(Erişim tarihi: 03.02.2017)

Url 2:

<http://www.boyutpedia.com/805/6101/medresetu-l-kuzat-istanbul-universitesi-kitapligi> (Erişim tarihi: 05.04.2017).

Url 3:

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/vezneciler-kuyucu-murat-pasa-kulliyesi-2/> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 4:

<http://mimariforum.com/medrese-103/sultan-suleyman-suleymaniye-medresesi-sani-153.html> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 5:

<http://www.otelkurdu.com/gezi.php?id=1303> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 6:

<http://www.restorasyonforum.com/index.php?topic=2153.0> (Erişim tarihi: 05.05.2017).

Url 7:

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/divanyolu-koprulu-mehmet-pasa-medresesi/> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 8:

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/divanyolu-nuruosmaniye-medresesi/> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 9:

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/kocamustafapasa-sumbuliye-medresesi/>
(Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 10:

<https://duyguyumagi.blogspot.com.tr/2012/05/kucuk-ayasofya-camisi-ve-tekkesi.html> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 11.

<http://www.fatih.bel.tr/icerik/8049/ekmekcizade-ahmed-pasa-medresesi/> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 12:

<http://www.fatih.bel.tr/icerik/4689/sultanahmed-medresesinin-rolove-restitusyon-ve-restorasyon-projelerinin-hazirlanmasi/> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 13:

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/fatih-carsamba-esat-efendi-medresesi/>
(Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 14:

<http://www.fatih.bel.tr/icerik/7106/bayrampasa-medresesine-ait-dervis-hucreleri/>(Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 15:

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/fatih-malta-seyyit-eftalzade-medresesi/>
(Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 16:

http://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=26802&sessionid=a9eb5c3d8b06acd548408240fab1152a (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 17:

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/besiktas-sinan-pasa-medresesi/> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 18:

http://www.veyselguleryuz.com/cesitli_08.html (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 19:

<http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/divanyolu-atik-ali-pasa-medresesi/>
(Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 20:

<http://www.fatih.bel.tr/icerik/7779/hadim-hasan-pasa-medresesi-restorasyonu/>
(Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 21:

<http://www.istanbulium.net/2011/10/sultanahmetten-ahrkapy.html>(Erişim tarihi:
27.04.2017).

Url 22:

<http://www.fatih.bel.tr/icerik/6960/kaba-halil-medresesi/> (Erişim tarihi: 27.04.2017).

Url 23:

<http://www.mimarlikvakfi.org.tr/> (Erişim tarihi07.04.2016).

ÖZGEÇMİŞ

12 Mart 1990 tarihinde İzmir 'de doğdum. 2008 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümünde lisans eğitimime başladım, 2013 yılında lisans eğitimimi tamamladım. 2013 yılında özel sektörde iş deneyimlerime ve Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık bölümünde yüksek lisans eğitimime başladım.

FATMA YILMAZ

